

BPL Pensioen

Maatschappelijk Verantwoord Beleggen
Halfjaarverslag januari - juli 2020

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	03
2.	Uitsluitingsbeleid	08
3.	Engagement	15
4.	Collectief engagement	29
5.	Corporate Governance en stemmen	31
6.	Bijlage	36

1. Inleiding

BPL Pensioen past sinds 2008 instrumenten van verantwoord beleggen toe bij het beheer van zijn vermogen. In deze halfjaarlijkse rapportage leest u over de laatste stand van zaken met betrekking tot deze instrumenten en vindt u terug welke activiteiten BPL Pensioen recent heeft ondernomen. Op de website www.bplpensioen.nl vindt u de beleidsdocumenten en rapportages waarnaar in dit rapport wordt verwezen. Deze inleiding geeft een overzicht van de achtergrond van het BPL Pensioen verantwoord beleggen beleid.

1.1. Wat houdt verantwoord beleggen in?

BPL Pensioen heeft de overtuiging dat verantwoord beleggen bijdraagt aan het realiseren van een goed en betaalbaar pensioen voor huidige en toekomstige generaties. Daarom besteedt BPL Pensioen in het beleggingsbeleid waar nodig en mogelijk aandacht aan duurzaamheid en houden we rekening met ecologische, sociale en governance (ESG)-informatie. Maatschappelijk verantwoord ondernemen door ondernemingen waarin belegd wordt speelt hierbij een belangrijke rol.

1.2. Wat zijn de uitgangspunten?

Bij het in praktijk brengen van het verantwoord beleggen beleid hanteert BPL Pensioen de volgende internationale standaarden voor verantwoord beleggen als richtsnoeren:

OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen

De OESO-richtlijnen zijn aanbevelingen aan ondernemingen waarin verwachtingen op het gebied van maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) uiteengezet zijn. Ze bieden daarmee een handvat voor ondernemingen om met maatschappelijke kwesties als kinderarbeid, milieu en corruptie om te gaan. Maar ook met kwesties als consumentenbelangen, concurrentiebeperkende afspraken en het afdragen van belastingen aan een gastland. Uitgangspunt is dat ondernemingen bijdragen bij aan de economische, sociale en ecologische vooruitgang van een gastland, door:

- zich aan de lokale wet- en regelgeving te houden;
- in kaart te brengen welke MVO-risico's er spelen in de keten;
- lokale economische en sociale ontwikkeling te bevorderen;
- gedragsregels na te leven op het gebied van MVO zich niet op ongepaste wijze te mengen in politieke aangelegenheden.

De uitgangspunten van de OESO-richtlijnen komen met name tot uiting in het engagementbeleid van BPL Pensioen.

VN Global Compact principes

BPL Pensioen besteedt in zijn engagement en uitsluitingsbeleid bijzondere aandacht aan kernwaarden op het gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anticorruptie. BPL Pensioen hanteert hierbij als minimum richtlijn de uitgangspunten van het Global Compact van de Verenigde Naties. BPL Pensioen ziet in de Global Compact minimum normen en waarden waaraan beleggingen moeten voldoen. Het VN Global Compact bestaat uit tien breed geaccepteerde principes. Deze zijn gebaseerd op internationale verdragen, zoals de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens en principes van de International Labour Organisation (ILO) (zie bijlage 1).

Het VN Global Compact verlangt van ondernemingen dat zij binnen hun eigen invloedssfeer de kernwaarden op het gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anticorruptie omarmen, ondersteunen en uitoefenen.

Hierbij is ten aanzien van mensenrechtenschendingen het Ruggie-beleidskader een belangrijk referentiekader voor het bepalen van de betrokkenheid van ondernemingen. Het Ruggie-beleidskader omschrijft onder meer:

- De maatschappelijke verantwoordelijkheid van het bedrijfsleven om mensenrechten te respecteren (responsibility to respect).
- Het recht van slachtoffers op toegang tot rechtsmiddelen bij schending (access to remedy).

Aanvullend introduceert het beleidskader het concept 'due diligence' ofwel dat ondernemingen ook de mensenrechtenrisico's in hun keten in kaart dienen te brengen en te verminderen.

1.3. Speerpunten

Naast de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de uitgangsprincipes van het VN Global Compact hanteert BPL Pensioen specifieke speerpunten voor de verdere verankering van duurzaamheid in zijn beleggingsactiviteiten. Dit vanuit de overtuiging dat een heldere focus bijdraagt aan het vergroten van de impact die BPL Pensioen via deze activiteiten kan bereiken en dat de speerpunten bijdragen aan de herkenbaarheid van het BPL Pensioen - beleid bij de eigen deelnemers. De speerpunten van BPL Pensioen zijn nader vormgegeven rond de thema's klimaatverandering en water.

1.4. Wat doet BPL Pensioen?

Voor het verantwoord beleggen beleid hanteert BPL Pensioen een generieke aanpak waarbij gebruik wordt gemaakt van drie instrumenten:

1. Uitsluiting, van producenten van controversiële wapens en structurele schenders van het VN Global Compact;
2. Engagement, het aangaan van de dialoog met ondernemingen;
3. Corporate governance en stemmen op aandeelhoudersvergaderingen.

Om deze instrumenten in de praktijk doeltreffend toe te passen kiest BPL Pensioen ervoor zijn beleggingen zo veel als mogelijk onder te brengen in discretionaire mandaten.

1.5. Aanvullende beleidsinstrumenten

ESG integratie

Multifactor aandelenportefeuilles

BPL Pensioen belegt in een multifactorportefeuille waarbij ESG overtuigingen in breedte en diepte zijn gecombineerd met meerdere erkende stijlen en factorpremies. BPL Pensioen maakt actieve keuzes (op basis van een rules based benadering) bij het samenstellen van aandelenbenchmarks en passief beheer van deze op maat gemaakte benchmarks.

Best-in-class

BPL Pensioen ziet in een best-in-class benadering een strategie die passend is om zijn MVB overtuigingen op structurele en prudente wijze in de praktijk te brengen. Daarbij beoordeelt BPL Pensioen voor de best-in-class benadering ondernemings specifieke ESG-informatie vanuit een financieel perspectief. Oftewel welk effect hebben factoren op het gebied van milieu, maatschappij en ondernemingsbestuur op de concurrentiepositie of het bedrijfsmodel van een onderneming? De best-in-class aanpak leidt er toe dat per sector achterblijvers niet in de benchmark worden opgenomen. Omdat ook het doorvoeren van ESG overwegingen via een rules based benadering plaatsvindt is het mogelijk de toegevoegde waarde van de ESG keuzes te monitoren.

CO₂-emissiereductie

Met de multifactor aandelenportefeuille is BPL Pensioen er aanvullend in geslaagd om gestelde financiële doelstellingen te verenigen met een sterke CO₂-emissiereductie. Dit door het toepassen van een CO₂-filter en een optimalisatie. Deze optimalisatie zorgt dat er op individueel aandeelniveau maxima worden toegepast. Waarbij vervolgens met in achtneming van het streven naar CO₂-emissiereductie over de factoren wordt belegd. Met de multifactor aandelenportefeuille heeft BPL Pensioen zijn absolute CO₂-voetafdruk met ruim 40% gereduceerd ten opzichte van de aandelenportefeuille op 1-1-2016. Dit met behoud van de gewenste blootstelling aan bewezen factorpremies en een passend niveau van diversificatie. BPL Pensioen blijft de komende jaren monitoren of een verdere reductie opportuun is.

Wereldwijde portefeuille small caps aandelen

BPL Pensioen belegt in een small cap aandelenportefeuille. Op deze portefeuille is het BPL Pensioen uitsluitingsbeleid van toepassing en wordt stemrecht actief uitgevoerd. Met de beheerder van deze portefeuille zijn aanvullend afspraken gemaakt over het actief meewegen van ESG-factoren in de aandelenkeuzemodellen. Ook spant de beheerder zich in om de CO₂-voetafdruk van de portefeuille aanzienlijk te verminderen ten opzichte van zijn benchmark zonder dat de risico-rendementskarakteristieken van de portefeuille wezenlijk worden beïnvloed.

Ontwikkelde markten bedrijfsobligaties

Een ESG-factor is integraal onderdeel van de beheerstrategie voor de bedrijfsobligatieportefeuille. De portefeuille wordt gestuurd op kwantitatieve en kwalitatieve factoren. De ESG-factor is onderdeel van de kwalitatieve factoren (naast informatie over bijvoorbeeld kostenefficiëntie, geografische spreiding en managementstrategie) en draagt bij aan een kwalitatief betere beoordeling van de risicovergoeding op een obligatie. Dit doordat er een vollediger beeld van de risico's van een obligatie uitgevende instelling ontstaat. Het gewicht van de ESG factor verschilt per sector en uitgevende instelling, de sectorspecialist bepaalt deze via een beoordelingsmatrix.

Ontwikkelde markten staatsobligaties

Aan de hand van macro-economische- en ESG-factoren, de rentetermijnstructuur en de marktomstandigheden ontstaat in binnen het beleggingsproces voor de ontwikkelde markten staatsobligatieportefeuille een visie op toekomstige renteontwikkelingen. Vanuit de overtuiging dat een afgewogen combinatie van macro-economische cijfers en ESG-factoren het meest betrouwbare beeld van de risico's en kredietwaardigheid van landen wordt ESG-informatie ook volledig geïntegreerd bij het beheer van de staatsobligatieportefeuille.

Opkomende markten staatsobligaties

BPL Pensioen belegt een deel van zijn vermogen in staatsobligaties van opkomende landen. BPL Pensioen hanteert voor deze beleggingen een maatwerk benchmark waarbij ESG-factoren een belangrijk gewicht hebben bij het bepalen van het benchmarkgewicht voor de individuele landen. De ESG-factoren die worden gebruikt hebben een sterk maatschappelijk karakter en zijn gebaseerd op onder meer: energieafhankelijkheid, vervuiling, uitputting van grondstoffen, onderwijs, economische ongelijkheid, mate van sociale bescherming, het democratisch bestel, politieke effectiviteit en zakelijke rechten. Deze factoren zijn van meerwaarde omdat zij inzicht geven in de mate waarin landen een duurzame economische ontwikkeling nastreven. Dit wordt van belang geacht vanuit de overtuiging dat productieve landen en landen die tekortkomingen in het politieke en sociale kader beheersen beter in staat zijn om aan hun soevereine verplichtingen op de lange termijn te voldoen. Waaronder ook het maken van periodieke rentebetalingen en de aflossing op staatsobligaties. Hoewel de ESG-factoren een sterk maatschappelijk karakter hebben zijn deze factoren in eerste instantie bedoeld om risico te beheersen en niet om een normatieve ondergrens te bepalen.

Klimaat scenario-analyse

Met behulp van het 2 °C scenarioanalyse model van het 2 °C Investing Initiative is de aandelen wereld portefeuille van BPL Pensioen getoetst op. Het model levert de volgende inzichten op :

- BPL Pensioen heeft een relatieve lage exposure naar de transitiegevoelige sectoren olie en gas, steenkool en de autosector.
- BPL Pensioen heeft een relatief hoge blootstelling aan de transitiegevoelige energiesector. Deze blootstelling is echter wel grotendeels toe te kennen aan energiebronnen die meer in lijn zijn met een 2 °C scenario zoals herwinbare- en kernenergie en energie uit waterkracht.
- Op basis van de huidige portefeuillesamenstelling is de prognose dat de portefeuille over 5 jaar: (a) volledig in lijn is met het <2 °C scenario voor energiewinning uit steenkool en olie en (b) sterk in lijn is met het <1,5 °C scenario voor energiewinning uit gas.

- Het model geeft aan dat op basis van de huidige blootstelling de portefeuille in 2023 ten aanzien van fossiele brandstoffen en het totaal vermogen aan energiecapaciteit volledig in lijn is met een 2 °C 'aligned' modelportefeuille.
- Het model geeft wel aan dat op basis van de huidige blootstelling de portefeuille in 2023 een licht hogere blootstelling heeft aan traditionele verbrandingsmotoren waardoor de portefeuille hier licht afwijkt van de 2 °C modelportefeuille.

Het rapport geeft aanvullend inzicht in welke ondernemingen het meest van invloed zijn op het succesvol behalen van een 2 °C scenario en welke ondernemingen het meest het beschikbare CO₂ budget overschrijden. Deze inzichten worden waar mogelijk verwerkt in het engagementprogramma.

Landenbeleid

BPL Pensioen past op de gehele staatsobligatieportefeuille een landenbeleid in de vorm van een uitsluitings- en selectiebeleid toe. Landen die op voorhand zijn uitgesloten evenals landen die niet voldoen aan de selectiecriteria vormen tezamen de landenlijst.

Uitsluitingsbeleid

Landen worden op voorhand uitgesloten wanneer aannemelijk is dat:

1. Er een schending is van het non-proliferatieverdrag;
2. Machthebbers op systematische wijze de fundamentele mensenrechten van (hun) burgers schenden op grove wijze schenden;
3. Vanwege een hoge mate van corruptie toevertrouwde middelen in dergelijke landen niet ten goede komen aan duurzame ontwikkeling van de economische situatie en welvaart van de bevolking.
4. Door de ernst van opgelegde economische sancties de stabiliteit van de waarde van beleggingen in dat land serieus worden bedreigd.

Een belangrijk handvat bij het uitvoeren van het uitsluitingsbeleid is de Sanctiewet 1977. BPL Pensioen hanteert de Sanctiewet 1977 als signaalfunctie om te bepalen of landen voldoen aan bovenstaande uitgangspunten en in aanmerking komen voor uitsluiting op voorhand.

Selectiebeleid

BPL Pensioen stelt minimumeisen aan landen wat betreft bescherming mensenrechten, bescherming arbeidsrechten, naleven milieuafspraken en corruptiebestrijding. Opname van een staatsobligatie in portefeuille wordt alleen overwogen indien de prestaties van het uitgevende land op deze terreinen voldoen aan een vooraf gestelde ondergrens. Deze ondergrens staat symbool voor de verantwoord beleggen uitgangsprincipes van het pensioenfonds.

De onderzoeksresultaten van de volgende instituten worden gebruikt om de landenprestaties inzichtelijk te maken:

- Freedom House met de Freedom in the World index,
- ITUC met de ITUC Global Rights index;
- EPI (Yale) met de Environmental Performance Index
- Transparency International met de Corruption Perception Index.

1.6. Doelinvesteringen

Green bonds

Green Bonds zijn obligaties die zijn uitgegeven door overheden, internationale instellingen of ondernemingen, waarbij de opbrengsten expliciet worden gebruikt voor (her)financiering van milieuvriendelijke (ook wel ‘groene’) projecten. Veelal leveren zij hiermee een directe bijdrage aan een verminderde belasting van het klimaat, bijvoorbeeld door verbeteren van energie-efficiëntie van producten, het op hernieuwbare wijze genereren van energie, of het doorvoeren van veranderingen in de bestaande energie infrastructuur zodat deze beter aansluit op de energietransitie. Opbrengsten van deze obligaties moeten specifiek aan dergelijke projecten worden besteed.

De typering green bond is echter niet beschermd en iedere emittent mag zijn obligatie het predicaat green bond geven. BPL Pensioen toetst green bonds op naleving van de Green Bond Principles (GBP). De richtlijnen (taxonomie) van het Climate Bonds Initiative (CBI) worden hierbij gehanteerd om een inhoudelijk ‘duurzaamheid’-afweging te maken ten aanzien van de gefinancierde projecten. Door het uitvoeren van additionele controles waarborgt BPL Pensioen dat de opbrengsten van green bonds waarin wordt belegd daadwerkelijk ten goede komen aan groene projecten.

TABEL 1.6.1 BELEGGINGEN IN GREEN BONDS

Portefeuille	Portefeuillegewicht		
	30-06-2020	31-12-2019	31-12-2018
Staatsobligaties	8,96%	7,56%	4,70%
Bedrijfsobligaties	2,38%	3,02%	3,77%

Impact investment

BPL Pensioen investeert in innovatieve en/of duurzame projecten of ondernemingen. Dit noemen we impact investing. Deze vorm van investeren houdt in dat we beleggen in winstgevendende activiteiten met een sociale of milieudoelstelling. De nadruk ligt hierbij op projecten of ondernemingen die aansluiten op de aan BPL Pensioen verwante sectoren. Voor deze investeringen wil BPL Pensioen een acceptabel rendement ontvangen.

Sociale doelstellingen

Bij impact investing wordt gestreefd naar een evenwichtige combinatie van financiële én sociale resultaten. De sociale doelstellingen van de projecten en ondernemingen waarin

wordt belegd wordt voortdurend voor ogen gehouden. Er wordt alleen geïnvesteerd in projecten of ondernemingen waarvan aannemelijk is dat deze een positieve maatschappelijke impact hebben. De sociale doelstelling van de organisaties waarin wordt belegd is een belangrijke randvoorwaarde.

Beheersen van risico's

Om risico's te voorkomen en te beheersen wordt er een strikt risicobeleid gehanteerd. Bijvoorbeeld op het gebied van governance (goed ondernemingsbestuur). Daarnaast wordt ervoor gewaakt dat er niet een te groot deel van het totale pensioenfondsvermogen in de eigen sector wordt geïnvesteerd.

1.7. Reikwijdte van het MVB Beleid

Aandelen

BPL Pensioen belegt direct in aandelen, waarbij de aandelenportefeuille is gespreid over stijl, regio, grootte en manager. Het BPL Pensioen MVB-beleid is van toepassing op 100% van de totale aandelenportefeuille.

Vastrentende waarden

BPL Pensioen heeft eigen beleggingsmandaten voor het beheer van de *investment grade* staats- en bedrijfsobligatieportefeuilles evenals het beheer van de opkomende markten obligatieportefeuilles. Op deze mandaten is het BPL Pensioen MVB beleid zoals in de voorgaande paragrafen is beschreven volledig van toepassing. Aanvullend participeert BPL Pensioen in een high yield fonds, op dit fonds is het MVB beleid van de beheerder van toepassing. BPL Pensioen is actief in gesprek met deze beheerder om het gehanteerde MVB beleid beter aan te laten sluiten bij de visie van BPL Pensioen.

Alternatieve beleggingen

Private equity

BPL Pensioen belegt in het Interpolis Pensioenen Private Equity II fonds. Voor dit fonds worden duurzaamheidscriteria gehanteerd zoals het respecteren van de uitgangspunten van het VN Global Compact en worden beleggingen in ondernemingen die wapens produceren uitgesloten.

Infrastructuur

BPL Pensioen geeft zijn beleggingen in infrastructuur volgens de volgende normen vorm. Deze normen gebruiken we naast het generieke uitsluitingsbeleid.

- BPL Pensioen streeft naar een gebalanceerde infrastructuurportefeuille met een verdeling over meer sectoren. Dat zijn onder meer de sectoren transport (havens en vliegvelden), waterdistributie en – hergebruik en de energiesector. Binnen de infrastructuurportefeuille streeft BPL naar een passende allocatie in herwinbare energieprojecten.
- BPL Pensioen doet beleggingen in gereguleerde infrastructuurprojecten die al bestaan. Het uitvoeren van:

economische-, milieu- en sociale impactanalyses is onderdeel van de projectanalyses.

BPL Pensioen geeft de voorkeur aan investeringen in OESO-landen.

Kenmerken van de projecten zijn hierdoor:

- een hoge mate van bescherming door stringente wet- en regelgeving;
- onafhankelijke rechtspraak voor mensen die worden gedupeerd door activiteiten gerelateerd aan de projecten.

1.8. Hoe legt BPL Pensioen verantwoording af?

Transparantie is onafscheidelijk verbonden aan een goed verantwoord beleggen beleid. BPL Pensioen rapporteert daarom tweemaal per jaar hoe zij de afgelopen periode invulling gaf aan het beleid. Ook wordt er gerapporteerd over de wijze waarop instrumenten zijn ingezet op sociale, governance en milieuthema's. BPL Pensioen rapporteert via een verantwoord beleggen rapportage en het jaarverslag. Met behulp van een zogenoemd 'VDS' wordt inzicht in het stemgedrag gegeven. De rapportages, het systeem en bijbehorende beleidsdocumenten zijn toegankelijk via deze rapportage. De gekozen instrumenten, gemaakte keuzes en recente ontwikkelingen worden in het vervolg van dit verslag in afzonderlijke hoofdstukken besproken. Dit is een geïntegreerde rapportage, de informatie met betrekking tot verantwoord beleggen in dit rapport heeft derhalve betrekking op de beleggingen van BPL Pensioen.

2. Uitsluitingsbeleid

De keuze om niet te beleggen in ondernemingen of landen is afhankelijk van diverse factoren. Een factor waar BPL Pensioen rekening mee houdt is dat investeringen geen negatieve gevolgen voor de samenleving mogen hebben. Concreet betekent dit dat BPL Pensioen niet belegt in ondernemingen als deze controversiële producten produceren of structureel ongewenst gedrag vertonen. Voor beleggingen in staatsobligaties wordt een landenbeleid gehanteerd.

Wanneer een onderneming betrokken is bij een controversieel product, veelal een kernactiviteit van de onderneming, hanteert BPL Pensioen op voorhand een uitsluitingsbeleid. Een engagementbeleid is dan niet reëel, het is immers lastig de onderneming over te halen een ander product te produceren. Het uitsluitingsbeleid van BPL Pensioen richt zich hier op de producten controversiële wapens en tabak. Ten aanzien van steenkool hanteert BPL Pensioen een restrictief beleid. Daarnaast is ervoor gekozen niet te beleggen in ondernemingen die de uitgangspunten van het VN Global Compact structureel schenden. Voordat ondernemingen op dit criterium daadwerkelijk worden uitgesloten wordt eerst getracht een constructieve dialoog te starten met ondernemingen die het VN Global Compact (dreigen te) schenden. Dit met de intentie een positieve gedragsverandering te bereiken.

2.1. Controversiële wapens

Wat zijn de criteria?

Voor BPL Pensioen zijn wapens controversieel wanneer deze wapens onevenredig veel leed en slachtoffers veroorzaken en geen onderscheid maken tussen burger- en militaire doelen. Ook na afloop van een conflict veroorzaken deze wapens nog op aanzienlijke schaal slachtoffers en ontwrichten deze de maatschappij en de economie. In de praktijk gaat het om de volgende typen wapens:

- Nucleaire wapens
- Biologische wapens
- Chemische wapens
- Antipersoonsmijnen
- Clustermunitie
- Munitie met verarmd uranium
- Witte fosfor bommen

Bij het bepalen van de definitie van controversiële wapens zoekt het pensioenfonds aansluiting bij internationale verdragen die door Nederland zijn ondertekend en bij het beleid van de Nederlandse overheid. Het volledige uitsluitingsbeleid kunt u terugvinden op de website.

Hoe wordt de uitsluitingslijst samengesteld?

Het onafhankelijke Zweedse onderzoeksbureau ISS ESG stelt ieder halfjaar vast welke ondernemingen betrokken zijn bij de productie van controversiële wapens (tabel 2.6.1). Daartoe bekijkt het onderzoeksbureau het gehele BPL Pensioen beleggingsuniversum. Wanneer het

onderzoeksbureau betrokkenheid bij productie van controversiële wapens vaststelt leidt dat tot uitsluiting.

2.2. Tabak

Wat zijn de criteria?

BPL Pensioen hanteert een uitsluitingsbeleid ten aanzien van tabak. Het BPL Pensioen tabaksbeleid is gericht op de directe vervaardiging van tabaksproducten (waaronder sigaretten, sigaren, pijp en/of losse tabak, pruimtabak en/of snuiftabak, rookloze tabak en rauwe, bewerkte, gereconstitueerde en/of geëxpandeerde tabak).

Het BPL Pensioen tabaksbeleid is primair van toepassing op ondernemingen waar tabaksgerelateerde activiteiten de belangrijkste bedrijfsactiviteit zijn. In specifieke omstandigheden komt een bedrijf dat indirect betrokken is bij de 'vervaardiging, distributie en verkoop' van tabaksproducten ook in aanmerking voor uitsluiting. BPL Pensioen toetst deze bedrijven aan de hand van de principes van essentiële en significante betrokkenheid.

1. Essentiële betrokkenheid
Het betrokken bedrijf heeft een essentieel vermogen of specifieke vaardigheden of kennis, voor het vervaardigen van tabaksproducten.
2. Significante betrokkenheid
Een onderneming speelt een substantiële rol bij de vervaardiging en/of levering van tabaksproducten.

Onder deze omstandigheden sluiten we uit: een distributiebedrijf dat is gespecialiseerd in de distributie van tabaksproducten; of een groothandel of detailhandelaar die gespecialiseerd is in de verkoop van tabak. Waar het aanbieden van niet-tabaksproducten de voornaamste activiteiten zijn, bijvoorbeeld bij supermarkten, wordt uitsluiting niet overwogen.

Hoe wordt de uitsluitingslijst samengesteld?

Voor het identificeren van de tabaksbedrijven zijn de classificaties van GICS (Global Industry Classification Standaard), BICS (Bloomberg Industry Classification System) en de Market Sub-Sector van de iBoxx in aanvang leidend voor het samenstellen van de uitsluitingslijst. De lijst wordt jaarlijks herzien.

2.3. Steenkool

Wat zijn de criteria?

BPL Pensioen hanteert een uitsluitingsbeleid ten aanzien van steenkool. Het BPL Pensioen steenkoolbeleid is gericht op het delven en het gebruik van thermisch steenkool (inclusief bruinkool, bitumen, antraciet en stoomkolen).

Ondernemingen worden uitgesloten van belegging indien:

1. De omzet van een onderneming voor meer dan 5% afkomstig is uit steenkool gerelateerde activiteiten. De winning van thermische steenkool (inclusief bruinkool, bitumineuze, antraciet en stoomkolen) en de verkoop ervan aan externe partijen zijn relevant bij het bepalen van de aan steenkool gerelateerde omzet. Inkomsten uit kolenhandel worden vanwege databeperkingen vooralsnog niet meegenomen in deze berekening.
2. De omzet van een onderneming voor meer dan 5% afkomstig is van elektriciteitsopwekking uit thermische steenkool (inclusief bruinkool, bitumineuze, antraciet en stoomkolen).

Hoe wordt de uitsluitingslijst samengesteld?

De gegevens voor het in praktijk brengen van het steenkool beleid zijn afkomstig van de onafhankelijke dienstverlener MSCI ESG. MSCI ESG baseert de gegevens ten aanzien van steenkool uitsluitend op data gerapporteerd door de ondernemingen. Het beleggingsuniversum wordt jaarlijks getoetst aan de hand van de BPL Pensioen beleidscriteria. Ondernemingen worden uitgesloten van belegging en posities in ondernemingen worden verkocht indien er een aantoonbare betrokkenheid bij thermische steenkool is.

2.4. Teerzanden

Wat zijn de criteria?

BPL Pensioen hanteert een uitsluitingsbeleid ten aanzien van teerzanden. Ondernemingen worden uitgesloten van belegging indien de omzet van een onderneming voor meer dan 5% afkomstig is uit teerzanden gerelateerde activiteiten.

Hoe wordt de uitsluitingslijst samengesteld?

De gegevens voor het in praktijk brengen van het steenkool beleid zijn afkomstig van de onafhankelijke dienstverlener MSCI ESG. MSCI ESG baseert de gegevens ten aanzien van teerzanden uitsluitend op data gerapporteerd door de ondernemingen. Het beleggingsuniversum wordt jaarlijks getoetst aan de hand van de BPL Pensioen beleidscriteria. Ondernemingen worden uitgesloten van belegging en posities in ondernemingen worden verkocht indien er een aantoonbare betrokkenheid bij teerzanden is.

2.5. Structurele VN Global Compact schenders

Wat zijn de criteria?

Indien een onderneming gedurende twee jaar het VN Global Compact schendt kan BPL Pensioen beslissen een onderneming uit te sluiten van het beleggingsuniversum. Bij dit besluit worden eventuele inzichten verkregen uit onder meer het engagementprogramma meegewogen. Als BPL Pensioen tot uitsluiting overgaat worden alle beleggingen in desbetreffende entiteit verkocht. De vaststelling van de lijst van schenders van het VN Global Compact vindt eenmaal per jaar plaats.

Hoe wordt de uitsluitingslijst samengesteld?

Het onafhankelijke Zweedse onderzoeksbureau ISS ESG toetst tevens het hele beleggingsuniversum op structurele schendingen van het VN Global Compact en stelt vast of een onderneming een of meerdere principes van het VN Global Compact schendt. De beleggingsadviescommissie van BPL Pensioen brengt aan de hand van de ISS ESG analyses en inzichten uit het engagementprogramma een advies uit of op basis van het MVB beleid een onderneming uitgesloten dient te worden. Dit advies wordt bekrachtigd door het BPL Pensioen bestuur. Een lijst van uitgesloten ondernemingen wordt halfjaarlijks in dit rapport gepubliceerd (tabel 2.6.5).

2.6. Landenbeleid

Wat zijn de criteria?

BPL Pensioen past op de gehele staatsobligatieportefeuille, ontwikkelde en opkomende landen, een landenbeleid in de vorm van een uitsluitings- en selectiebeleid toe. Landen die op voorhand zijn uitgesloten evenals landen die niet voldoen aan de selectiecriteria vormen tezamen de lijst van uitgesloten landen.

Uitsluitingsbeleid

Landen worden op voorhand uitgesloten wanneer aannemelijk is dat:

- Er een schending is van het non-proliferatieverdrag;
- Machthebbers op systematische wijze de fundamentele mensenrechten van (hun) burgers schenden op grove wijze schenden;

- Vanwege een hoge mate van corruptie toevertrouwde middelen in dergelijke landen niet ten goede komen aan duurzame ontwikkeling van de economische situatie en welvaart van de bevolking.
- Door de ernst van opgelegde economische sancties de stabiliteit van de waarde van beleggingen in dat land serieus worden bedreigd.

Een belangrijk handvat bij het uitvoeren van het uitsluitingsbeleid is de Sanctiewet 1977. BPL Pensioen hanteert de Sanctiewet 1977 als signaalfunctie om te bepalen of landen voldoen aan bovenstaande uitgangspunten en in aanmerking komen voor uitsluiting op voorhand.

Selectiebeleid

BPL Pensioen stelt eisen aan landen wat betreft duurzaamheidsprestaties. Prestaties van landen inzake bescherming mensenrechten, bescherming arbeidsrechten, naleven milieuafspraken en corruptiebestrijding worden hiervoor getoetst. Opname van een staatsobligatie in portefeuille wordt alleen overwogen indien duurzaamheidsprestaties van het uitgevende land voldoen aan een vooraf gestelde ondergrens. Deze ondergrens staat symbool voor de verantwoord beleggen uitgangsprincipes van BPL Pensioen.

De onderzoeksresultaten van de volgende instituten worden gebruikt om de landenprestaties inzichtelijk te maken:

- Freedom House met de Freedom in the World index,
- ITUC met de ITUC Global Rights index;
- EPI (Yale) met de Environmental Performance Index en
- Transparency International met de Corruption Perception Index.

Hoe wordt de uitsluitingslijst samengesteld?

BPL Pensioen toetst of landen uit zijn beleggingsuniversum voldoen aan:

1. De gestelde normatieve ondergrens (uitsluitingsbeleid),
2. Voldoen aan ESG-selectiecriteria (selectiebeleid)

De uitkomsten van de analyses worden jaarlijks besproken in de beleggingsadviescommissie van BPL Pensioen en met een advies voorgelegd aan het bestuur. Het bestuur van het pensioenfonds bekrachtigt jaarlijks de wijzigingen in de landenlijst en bepaalt daardoor de samenstelling van de landenlijst (tabel 2.6.6).

Staatsbedrijven

In het verlengde van het landenbeleid sluit BPL Pensioen ook staatsbedrijven gelieerd aan de uitgesloten landen uit van belegging. Een onderneming wordt als staatsbedrijf aangemerkt indien de staat meer dan 50% van de aandelen bezit.

TABEL 2.6.1 UITSLUITINGSLIJST CONTROVERSIËLE WAPENS PER 1 JANUARI 2020

Onderneming	
Aerojet Rocketdyne Holdings	Airbus Group NV
Aeroteh	Aryt Industries Ltd
Anhui GreatWall Military Industry Co., Ltd.	BAE Systems PLC
Babcock International Group PLC	Boeing Co.
Bharat Dynamics Limited	Brookfield Asset Management Inc. Class A
Booz Allen Hamilton Holding Corp	BWX Technologies Inc
Brookfield Business Partners L.P.	China Shipbuilding Industry Co., Ltd.
CACI International Inc	Constructions Industrielles de la Mediterranee SA
Cohort PLC	Fluor Corp.
Engility Holdings Inc	General Dynamics Corp.
Fortive Corp.	Hanwha Corp.
GP Strategies Corp	Honeywell International Inc.
Hitachi Zosen Corp	Jacobs Engineering Group Inc.
Huntington Ingalls Industries	L3Harris Technologies Inc
KBR, Inc.	Leidos Holdings Inc
Larsen & Toubro Ltd.	LIG Nex1 Co., Ltd.
Leonardo SpA	Lumibird

Lockheed Martin Corp.	Motovilikhinskiye Zavody PAO
Moog Inc.	Poongsan Corp
Northrop Grumman Corp.	Premier Explosives Ltd
Poongsan Holdings	Rolls-Royce Group PLC
Raytheon Technologies	S&T Holdings Co Ltd
S&T Dynamics Co Ltd	Science Applications International corp
SAFRAN S.A.	SGL Carbon SE
Serco Group	Textron Inc.
Steel Partners Holdings LP	Ultra Electronics Holdings PLC
Thales S.A.	Walchandnagar Industries Ltd

TABEL 2.6.2 UITSLUITINGSLIJST TABAKSPRODUCENTEN PER 1 JANUARI 2020

Onderneming	
22nd Century Group Inc	Adris Grupa DD
Al Eqbal Co for Investment PLC	Alliance One International Inc
Altria Group Inc	Asenovgrad Tabac AD-Asenovgrad
British American Tobacco Malaysia Bhd	British American Tobacco PLC
Bulgartabac Holding AD	Coka Duvanska Industrija AD Coka
Duvanski Kombinat AD Podgorica	Eastern Tobacco
Electronic Cigarettes International Group Ltd	Fabrika Duhana Sarajevo DD Sarajevo
Fabrika Duvana AD Banja Luka	Godfrey Phillips India Ltd
Golden Tobacco Ltd	Gotse Delchev Tabac AD-Gotse Delchev
Gudang Garam Tbk PT	Hrvatski Duhani DD
Huabao International Holdings Ltd	Imperial Brands PLC
ITC Ltd	Japan Tobacco Inc
Karelia Tobacco Co Inc SA	Khyber Tobacco Co Ltd
Kothari Products Ltd	KT&G Corp
Mount TAM Biotechnologies Inc	Ngan Son JSC
NTC Industries Ltd	Pazardzhik BTM AD Pazardzhik
Philip Morris International Inc	PTFC Redevelopment Corp
Shanghai Industrial Holdings Ltd	Shumen-Tabac AD-Shumen
Sinnar Bidi Udyog Ltd	Slantse Stara Zagora- BT AD
Smokefree Innotec Inc	Societe Ivoirienne des Tabacs SA
Strumica Tabak AD Strumica	Swedish Match AB
Tabak ad Nis	Tong Jie Ltd
TSL Ltd/Zimbabwe	Union Tobacco & Cigarette Industries
Universal Corp/VA	Vector Group Ltd
VST Industries Ltd	Wismilak Inti Makmur Tbk PT

TABEL 2.6.3 UITSLUITINGSLIJST STEENKOLEN PER 1 JANUARI 2020

Onderneming	
Aboitiz Equity Ventures Inc.	Aboitiz Power Corp.
Adani Enterprises Limited	Adani Power Limited
Aes Gener S.A.	African Rainbow Minerals Limited
Agf Energy Limited	Aksa Akrilik Kimya Sanayii As
Aksa Enerji Uretim Anonim Sirketi	Allete, Inc.
Alliant Energy Corporation	Ameren Corporation
American Electric Power Company, Inc.	Anglo American Plc
Arch Coal, Inc.	Atco Ltd.
Banpu Public Company Limited	Black Hills Corporation
Bukit Asam (Persero) Tbk Pt	Capital Power Corporation
Cesc Ltd	Cez, A.S.
Cgn New Energy Holdings Co., Ltd.	China Coal Energy Company Limited
China Coal Energy H	China Longyuan Power Group Corporation Limited
China Power International Development Limited	China Resources Power Holdings Company Limited
China Shenhua Energy Company Limited	China Shenhua Energy H
Chubu Electric Power Company, Incorporated	Cimic Group Limited
Ck Infrastructure Holdings Limited	Clp Holdings Limited
Cms Energy Corporation	Coal India Ltd
Colbun S.A.	Consol Energy Inc.
Dmci Holdings Inc.	Dominion Energy, Inc
Drax Group Plc	Dte Energy Company
Duke Energy Corporation	Edp - Energias De Portugal, S.A.
Edp - Energias Do Brasil S.A.	Electric Power Development Co., Ltd.
Emera Incorporated	Endesa, Sociedad Anonima
Enea Spolka Akcyjna	Enel - Spa
Enel Chile S.A.	Energa Spolka Akcyjna
Engie Brasil Energia S.A.	Engie Energia Chile S.A.
Engie S.A.	Entergy Corporation
Evergy, Inc.	Evn Ag
Exxaro Resources Limited	Federal Hydro-Generating Company Rushydro Pao
Firstenergy Corp.	Fortis Inc.
Genting Bhd.	Glow Energy Public Company Limited
Gmr Infrastructure Limited	Guangdong Investment Limited
Gujarat Mineral Development Corporation Limited	Hokkaido Electric Power Company, Incorporated
Hokuriku Electric Power Company	Hopewell Holdings Limited
Hosken Consolidated Investments Limited	Huadian Power International Corporation Limited
Huadian Power Intl H	Huaneng Power International, Inc.

Idacorp, Inc.	Indo Tambangraya Megah Tbk Pt
Inner Mongolia Yitai Coal Co., Ltd.	Inter Rao Yees Pao
Itochu Enex Co., Ltd.	Jardine Cycle & Carriage Limited
Jardine Matheson Holdings Limited	Jardine Strategic Holdings Limited
Jastrzebska Spolka Weglowa Spolka Akcyjna	Jindal Steel And Power Limited
Korea Electric Power Corporation	Kyushu Electric Power Company, Incorporated
Lg International Corp	Lubelski Wegiel Bogdanka Sa
Mge Energy, Inc.	Nisource Inc.
Northwestern Corporation	Nrg Energy, Inc.
Ntpc Limited	Oci Company Ltd.
Oge Energy Corp.	Ogk-2 Pao
Origin Energy Limited	Orsted A/S
Otter Tail Corporation	Peabody Energy Corporation
Pge Polska Grupa Energetyczna Spolka Akcyjna	Pinnacle West Capital Corporation
Pnm Resources, Inc.	Portland General Electric Company
Power Assets Holdings Limited	Ppl Corporation
Pt Adaro Energy Tbk	Pt Astra International Tbk
Pt Bumi Resources Tbk	Pt Delta Dunia Makmur Tbk
Pt Harum Energy Tbk	Pt Indika Energy Tbk
Pt United Tractors Tbk	Public Power Corporation S.A.
Reliance Infrastructure Limited	Reliance Power Limited
Scana Corporation	Sembcorp Industries Ltd
Shaanxi Coal Industry Company Limited	Shanxi Lu'An Environmental Energy Dev. Co., Ltd
Shanxi Xishan Coal And Electricity Power Co., Ltd.	Shenergy Company Limited
Shenzhen Energy Group Co., Ltd.	Shikoku Electric Power Company, Incorporated
Shree Cement Limited	Sichuan Chuantou Energy Co., Ltd.
South32 Limited	Tauron Polska Energia Spolka Akcyjna
Tenaga Nasional Berhad	The Aes Corporation
The Chugoku Electric Power Company, Incorporated	The Electricity Generating Public Company Limited
The Kansai Electric Power Company, Incorporated	The Okinawa Electric Power Company, Incorporated
The Southern Company	Tohoku Electric Power Company, Incorporated
Tokyo Electric Power Company Holdings, Incorporated	Torrent Power Limited
Transalta Corporation	Vectren Corporation
Vedanta Limited	Vedanta Resources Plc
Vistra Energy Corp.	Washington H. Soul Pattinson And Company Limited
Wec Energy Group, Inc.	Whitehaven Coal Limited
Xcel Energy Inc.	Yanzhou Coal Mining Company Limited
Yanzhou Coal Mining H	Zhejiang Zheneng Electric Power Co., Ltd.

TABEL 2.6.4 UITSLUITINGSLIJST TEERZANDEN PER 1 MEI 2020

Onderneming
Canadian Natural Resources Limited
Cenovus Energy Inc.
Imperial Oil Limited
Suncor Energy Inc.

TABEL 2.6.5 UITSLUITINGSLIJST VN GLOBAL COMPACT SCHEMERS PER 1 JANUARI 2020

Onderneming	Onderneming
Alstom S.A.	AviChina Industry & Technology Co Ltd
Bank Hapoalim B.M.	Bank Leumi Le-Israel B.M.
Barclays Africa Group Limited	Centrais Eletricas Brasileiras S.A. - Eletrobras
Centrais Eletricas Brasileiras SA-Eletobras Pfd B	Cintas Corp.
Companhia Energetica de Minas Gerais	Deutsche Telekom AG
Enbridge, Inc.	Energy Transfer LP
Harel Insurance Investments & Financial Services Ltd.	Incitec Pivot Ltd.
Marathon Petroleum Corp.	Mizrahi Tefahot Bank Ltd.
NK Lukoil	Phillips 66
Repsol SA	SK Innovation
The First International Bank of Israel Ltd.	T-Mobile US Inc.
Vale S.A.	Vale SA Pfd A
Wal-Mart de Mexico SAB de CV	Wal-Mart Stores Inc.

TABEL 2.6.6 UITGESLOTEN LANDEN PER 1 MEI 2020

Land	Land
Angola	Oman
Azerbeidzjan	Qatar
Bahrain	Rusland
China	Saudi-Arabië
Egypte	Tajikistan
Ethiopië	Thailand
Gabon	Turkije
Irak	Venezuela
Kameroen	Verenigde Arabische Emiraten
Kazachstan	Vietnam
Oezbekistan	Wit-Rusland

Deze tabel bevat alleen landen waarin BPL Pensioen kan beleggen op basis van de samenstelling van de voor het pensioenfonds relevante benchmarks (iBoxx Sovereigns, JPM EMBI en JPM GBI-EM).

BPL Pensioen belegt sowieso niet in gesanctioneerde landen als Noord-Korea, Somalië, Soedan, Zuid-Soedan, Syrië, Centraal-Afrikaanse Republiek en Zimbabwe. Deze landen zijn echter ook geen onderdeel van de door BPL Pensioen gehanteerde benchmarks.

3. Engagement

Een onderneming is gericht op het maken van winst. Het streven naar maximale winst kan op gespannen voet staan met internationale richtlijnen voor verantwoord ondernemen, zoals het VN Global Compact. In een context waar ondernemingen deze internationale richtlijnen systematisch schenden wordt gedrag onverantwoord. Onverantwoord gedrag vormt niet alleen een risico voor belanghebbenden het vormt ook een bedreiging voor de continuïteit van winst op de lange termijn.

Het is dus in het belang van de onderneming en al haar belanghebbenden dat richtlijnen voor verantwoord ondernemen worden gerespecteerd. BPL Pensioen gaat de dialoog aan met ondernemingen. Het doel is het stellen van duidelijke kaders, het ontwikkelen van kennis en het definiëren van 'good practices' bij ondernemingen. Zo wordt bijgedragen aan het bevorderen van het juiste evenwicht en worden de belangen van het pensioenfonds beschermd.

3.1. BPL Pensioen en de dialoog

Engagement is het aangaan van de dialoog met ondernemingen. Het is het centrale middel in het verantwoord beleggen beleid. Met het aangaan van de dialoog wil BPL Pensioen het duurzame gedrag van ondernemingen verbeteren en tegelijkertijd aandeelhouderswaarde vergroten.

Anders dan bij het uitsluitingsbeleid waarbij BPL Pensioen op voorhand niet belegt in ondernemingen, geldt voor engagement dat er wel belegt wordt in ondernemingen die ter discussie staan. BPL Pensioen heeft dan als aandeelhouder de mogelijkheid om het management aan te sporen het beleid of activiteiten te wijzigen.

Het BPL Pensioen engagementprogramma is op te splitsen in drie onderdelen:

Normatief engagement

Thema engagement

(PRI) collectieve engagement

ESG Nederland

Normatief engagement

De beginselen van het VN Global Compact (zie bijlage 1) vormen een minimaal uitgangspunt voor verantwoord ondernemen. Structurele schendingen van het VN Global Compact vergroten het risico op nadelige gevolgen voor de onderneming, haar directe omgeving zoals lokale

gemeenschappen of het milieu en voor andere belanghebbenden.

Aan de hand van de vier hoofdthema's: mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie worden ondernemingen getoetst en op basis van portefeuilleposities geselecteerd voor engagement.

Belangrijke aandachtspunten bij het voeren van een dialoog zijn dat ondernemingen dienen te voorkomen dat zij zich schuldig maken aan structurele schendingen van de beginselen van het VN Global Compact. Mochten zij zich daaraan wel schuldig maken, dan is het noodzakelijk dat zij deze schendingen opheffen en voorkomen dat de schendingen in de toekomst opnieuw zullen optreden.

Thema engagement

Daarnaast gaat BPL Pensioen ook de dialoog aan over onderwerpen die gerelateerd zijn aan maatschappelijk verantwoord ondernemen, de rapportage daarvan en aan corporate governance gerelateerde onderwerpen. Dit met het doel de kansen en risico's van een onderneming beter in kaart te krijgen en met als doel het duurzame gedrag van ondernemingen te verbeteren en aandeelhouderswaarde op de langere termijn te creëren. Naast dat er aandacht wordt besteed aan sociale en goed bestuur thema's wordt er ook de nadruk gelegd op engagementtrajecten die goed passen binnen de speerpuntthema's Klimaat en Water.

PRI collectieve engagement

BPL Pensioen is ondertekenaar van de PRI. Binnen dit initiatief worden onder meer de collectieve engagement initiatieven aangeboden. BPL Pensioen kan op 3 manieren bijdragen aan collectieve engagement initiatieven, te weten:

1. Een rol als supporting investor binnen een collectief engagement,
2. Een rol als lead investor binnen een collectief engagement,
3. Als ondertekenaar van verklaringen, oproepen, et cetera.

In het hoofdstuk Collectief Engagement wordt er meer inzicht gegeven in collectieve dialogen gesteund door BPL Pensioen.

Voortgang en achtergrondinformatie voor ieder thema wordt gegeven in de bijlages van dit MVB verslag. Een korte toelichting op de thema's in het engagementprogramma wordt in onderstaande hoofdstukken gegeven.

3.2. Normatief engagement

De uitvoering van het Global Compact engagement is uitbesteed aan ISS ESG. Hiermee wordt een optimale aansluiting gerealiseerd op het screenings en uitsluitingsproces van BPL Pensioen.

Momenteel zijn er 84 ondernemingen opgenomen in het normatief engagementprogramma. Met deze ondernemingen wordt er over één of meerdere normschendingen gesproken. Het aantal normschendingen kan daarom afwijken van het aantal ondernemingen. In totaal zijn er 119 lopende dialogen met 94 ondernemingen. In het afgelopen halfjaar is met 21 ondernemingen een nieuwe of hernieuwde dialoog geïnitieerd.

Normatief schendingen Mensenrechten

Het doel van deze dialogen is het opheffen van geconstateerde of vermeende mensenrechtenschendingen. Daarnaast vragen we de onderneming beleid, processen en rapportages te ontwikkelen van die verband houden met het voorkomen van nieuwe mensenrechtenschendingen. De onderneming moet aantonen dat de schending van de Global Compact principes is opgeheven. Het is wenselijk dat een externe, onafhankelijke partij dit vaststelt.

Schendingen van de beginselen van mensenrechten kunnen betrekking hebben op de activiteiten van ondernemingen in landen met controversiële regimes. Door hun activiteiten in deze landen genereren de ondernemingen inkomsten voor de betreffende regimes, die deze inkomsten vervolgens vaak niet ten goede laten komen aan de lokale bevolking. Daarnaast komt het voor dat lokale gemeenschappen direct worden geschaad door de activiteiten van de ondernemingen. Andere voorbeelden van schendingen op het gebied van mensenrechten zijn onrechtmatigheden tegen de lokale bevolking door personeel of ingehuurd veiligheidsdiensten van ondernemingen.

Momenteel zijn er 32 dialogen met ondernemingen over geconstateerde of vermeende mensenrechtenschendingen.

Normatief schendingen arbeidsomstandigheden

Het doel van dit engagementthema is het opheffen van de geconstateerde of vermeende arbeidsnormschendingen. Daarnaast vragen we de onderneming beleid, processen en rapportages te ontwikkelen die verband houden met het voorkomen van nieuwe arbeidsnormen schendingen.

Structurele schendingen van het Global Compact, in het bijzonder de principes die gaan over arbeidsnormen, vormen financiële en reputatierisico's voor de onderneming en voor belanghebbenden zoals aandeelhouders.

Ondernemingen dienen te voorkomen dat zij zich schuldig maken aan structurele schendingen van deze beginselen van het Global Compact. Mochten zij zich daaraan wel schuldig maken, dan is het wenselijk dat zij deze schendingen opheffen en voorkomen dat schendingen in de toekomst opnieuw zullen optreden.

Structurele schendingen van de beginselen over arbeidsomstandigheden kunnen betrekking hebben op kinderarbeid en andere vormen van gedwongen arbeid in de ketens van toeleveranciers van ondernemingen. Ook discriminatie van bijvoorbeeld zwangere vrouwen of personeel van een bepaalde etnische achtergrond komt voor, zowel binnen bedrijven zelf als binnen de ketens.

De onderneming moet aantonen dat de schending van de Global Compact principes is opgeheven. Het is wenselijk dat een externe, onafhankelijke partij vaststelt dat de schending is opgeheven.

Momenteel zijn er 28 dialogen met ondernemingen over geconstateerde of vermeende arbeidsnormschendingen.

Normatief milieuschendingen

Het doel van dit engagementthema is het opheffen van de gevonden schendingen van het Global Compact en het ontwikkelen van beleid, systemen en rapportages die verband houden met het voorkomen van nieuwe milieuschendingen.

Structurele schendingen van het Global Compact, in het bijzonder de principes die gaan over milieu, vormen financiële, operationele en reputatierisico's voor de onderneming en voor haar belanghebbenden zoals aandeelhouders. Ondernemingen dienen daarom te voorkomen dat zij zich schuldig maken aan structurele schendingen van deze beginselen van het VN Global Compact. Mochten zij zich daaraan wel schuldig maken, dan is het wenselijk dat zij deze schendingen opheffen en voorkomen dat de schendingen in de toekomst opnieuw optreden.

De dialoog wordt gevoerd aan de hand van SMART-doelstellingen. De onderneming moet aantonen dat schending van de Global Compact principes structureel is opgeheven waarbij het wenselijk is dat een externe onafhankelijke partij vaststelt dat de schending is

opgeheven. Bij het opheffen van de schending moet ook gedacht worden aan het nemen van corrigerende maatregelen, schadeloosstelling van betrokkenen en het opzetten en uitvoeren van herstelplannen.

Momenteel zijn er 26 dialogen met ondernemingen over geconstateerde of vermeende milieunormenschendingen.

Normatief schendingen anti-corruptie

Omkoop en corruptie zijn niet verenigbaar met goed ondernemingsbestuur en hebben een negatieve invloed op de (creatie van) aandeelhouderswaarde. Het leidt tot nadelige economische, sociale en politieke uitkomsten. Overtredingen van internationale principes op het gebied van anticorruptie kunnen schadelijk zijn voor de reputatie van een bedrijf en de waarde van merken.

Eén van de universele principes van het Global Compact is gericht op corruptie. Dit principe roept bedrijven op om preventieve en handhavingsmaatregelen in te stellen en een effectief systeem op te zetten voor de bestrijding van corruptie.

Dit engagementthema heeft als doel het anti-corruptiebeleid en de maatregelen tegen corruptie bij bedrijven te verbeteren. Daarnaast moet ook voldoende duidelijk worden gemaakt welke acties worden ondernomen tegen werknemers, agenten en onderaannemers die betrokken zijn bij beschuldigingen in verband met corruptie. Hierbij is het belangrijk dat er transparant wordt gecommuniceerd over verrichte onderzoeken en over doorgevoerde veranderingen.

Momenteel zijn er 33 dialogen met ondernemingen over geconstateerde of vermeende corruptie.

De BPL Pensioen specifieke rapportage over de ISS ESG engagementactiviteiten is opgenomen als bijlage 3 in deze MVB rapportage.

3.3. Thematische engagement

Achmea Investment Management voert thematische engagements voor BPL Pensioen uit. Deze samenwerking biedt gelegenheid voor nauwere afstemming en invulling van de engagement zoals het BPL Pensioen inhoudelijk het beste past. Voortgang op de individuele thema's van de Achmea IM engagementactiviteiten is uiteengezet in de BPL Pensioen specifieke rapportage opgenomen als bijlage 4 in deze MVB rapportage. In de onderstaande hoofdstukken wordt een korte introductie per thema gegeven.

Leefbaar loon in de supermarkt- en textielsector

Een leefbaar loon is een loon waarmee een werknemer kan voorzien in basisbehoeftes van zijn of haar gezin; van voeding, gezondheidszorg, kleding, huisvesting tot scholing. Afhankelijk van het land kan dit overeenkomen met het minimumloon, maar in vele landen is er of geen wetgeving

op dit terrein, of is het minimumloon onvoldoende om in het levensonderhoud te kunnen voorzien. Dit geldt voor ontwikkelingslanden, maar ook dicht bij huis in landen als Hongarije, het Verenigd Koninkrijk of Polen. Juist daarom hebben bedrijven een belangrijke verantwoordelijkheid wat betreft het betalen van een leefbaar loon. Hoewel het betalen van een leefbaar loon in eerste instantie lijkt te leiden tot hogere kosten, kan het ook leiden tot lagere kosten en hogere winstgevendheid. Dit blijkt onder andere uit onderzoeken van Berenschot en Chapman & Thompson op dit onderwerp.

Er is gekozen om twee sectoren te selecteren voor het engagementprogramma, namelijk de kleding- en supermarktsector. Het onderwerp is voor deze sectoren materieel en ze kunnen ook relatief eenvoudig verbeteringen op dit thema realiseren. Er wordt bij de uitvoering van dit thema nauw samengewerkt met het Platform Living Wage for Financials (PLWF). Dit is een samenwerkingsverband van financiële instellingen, waaronder MN, ASN, a.s.r., Triodos IM, NN IP, Robeco en Kempen. Binnen dit platform wordt informatie uitgewisseld, is een methodologie ontwikkeld om bedrijven te analyseren op hun prestaties op het gebied van leefbaar loon en wordt er samengewerkt om de resultaten van het platform onder de aandacht te brengen. Engagements worden indien mogelijk samen gevoerd of gecoördineerd. Dit maakt het voor dit engagementtraject mogelijk zowel de efficiency als effectiviteit te vergroten.

Doel van het thema

Leefbaar loon is een complex onderwerp, zeker in een bedrijf met honderden toeleveranciers. Daarom hebben we op meerdere niveaus doelstellingen geformuleerd waarop een bedrijf stappen kan zetten. Afhankelijk van de onderneming leggen we de nadruk op één of meer van deze doelstellingen.

- **Beleidsvorming:** De onderneming heeft beleid ontwikkeld op het onderwerp leefbaar loon.
- **Implementatie & toetsing.** De onderneming past haar beleid toe in haar eigen bedrijfsvoering en bij haar toeleveranciers. De onderneming monitort actief de voortgang hiervan.
- **Randvoorwaarden.** De onderneming zorgt tevens dat de randvoorwaarden voor een leefbaar loon, zoals collectieve onderhandeling en vakbondsvrijheid, gewaarborgd zijn.
- **Samenwerking:** De onderneming werkt op dit thema samen met andere partijen.
- **Transparantie:** De onderneming is op dit thema transparant richting investeerders, consumenten en andere stakeholders wat betreft haar beleid, de implementatie en de voortgang.

Selectie ondernemingen en voortgang engagement

De bedrijven Ralph Lauren, TJX Companies, VF Corp, Home Depot, Tesco PLC, Koninklijke Ahold Delhaize N.V., Casino Guichard-Perrachon S.A. en Metro A.G. zijn geselecteerd voor engagement. Voor de bedrijven in de kledingindustrie wordt er gezamenlijk opgetrokken met de andere investeerders in het Platform Living Wage for Financials.

Voor de kledingindustrie stond de eerste helft van dit jaar in het teken van het Covid-19 virus. Door het grote aantal zieken, maar vooral ook de ongekend zware maatregelen om het virus te bestrijden, waaronder de 'lock-downs' werd de gehele keten geraakt, van producenten en hun werknemers, distributeurs tot de retailers. In onze gesprekken met de ondernemingen in de sector bespraken we de impact van het virus.

Een gesprek met Ralph Lauren, gepland voor maart ging niet door vanwege de Covid-19 situatie. Dit gesprek is uitgesteld in afwachting van de publicatie van het nieuwe duurzaamheidsverslag van de onderneming, dat eind juni zal verschijnen. Wel spraken we met VF Corp en TJX. Laatstgenoemde onderneming gaf aan flink geraakt te zijn door de Covid-19 uitbraak. In dit gesprek moesten we vaststellen dat de eerdere toezegging om het thema leefbaar loon te bespreken in de "Social Compliance Comité" van de onderneming niet tot positief resultaat heeft geleid. Daarom hebben we naar aanleiding van het gesprek vragen gesteld op de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA) van TJX. We wachten nog op het verslag van de vergadering inclusief het antwoord op onze vragen.

Afgelopen halfjaar hebben we gesproken met Ahold Delhaize. Ahold Delhaize heeft ons meer verteld over de stappen die de onderneming zet op het gebied van mensenrechten. De onderneming heeft recent een rapport uitgebracht waarin het haar ambities en acties op het gebied van mensenrechten beschrijft. Een belangrijke stap, hoewel het onderwerp leefbaar loon slechts zeer beperkt wordt uitgewerkt in het rapport.

In de tweede helft van 2020 gaat de dialoog over leefbaar loon onverminderd verder. We zullen het onderzoek naar de voortgang afronden en daarna een volgende ronde gesprekken voeren. Ook de samenwerking met het PLWF wordt voortgezet. Voor TJX en Ralph Lauren willen we de resultaten van het onderzoek voor het eerst publiceren in het overzicht van alle ondernemingen die onderzocht worden door het PLWF. Ook hopen we bij dit onderzoek een impressie te kunnen geven van hoe de ondernemingen omgaan met de Covid-19 crisis en het herstel daarvan. Ook bij de supermarkten zullen we in de tweede helft van 2020 een assessment uitvoeren naar de voortgang per bedrijf. Tevens zullen we met het PLWF een sessie organiseren voor supermarkten en ondernemingen uit de Agro & Food sector om gezamenlijk te kijken welke stappen gezet kunnen worden. Daarnaast zullen we ook individueel de dialoog voortzetten.

Transport & Klimaat

De transportsector draagt ruim 25 procent bij aan de totale Europese CO₂-uitstoot. Hoewel de transportsector grotendeels buiten het Klimaatakkoord van Parijs is gebleven dient de sector wel een belangrijke bijdrage te leveren aan de broeikasgas-reductie om deze doelstellingen te behalen. Daarom is het materieel en relevant vanuit financieel en maatschappelijk perspectief om dit thema uit te voeren binnen de logistieke sector.

De transportsector omvat een breed scala aan industrieën. We kiezen ervoor om ons te richten op de industriegroep 'logistiek'. De te behalen winst in termen van CO₂-reductie en energie-efficiëntie schatten wij in als hoog. Door ons te richten op deze groep denken wij optimaal rendement te halen uit onze inspanningen. Een engagement in deze industrie heeft meerdere invalshoeken, waaronder: het verlagen van brandstofverbruik en het gebruik van alternatieve brandstofbronnen (denk aan schonere brandstoffen zoals waterstof of methanol voor lange afstanden), verbeterde voertuigtechnologie en technologische verbeteringen (zoals elektrische schepen naar het achterland), reductie van emissie-intensiteit van bestaande wagenparken, alternatieve vervoerswijzen, maar ook efficiëntiemaatregelen op voertuigonderhoud (bijvoorbeeld weerstand verlagen door een schip schoon te houden) en logistieke planning voor het laden van voertuigen en routeplanning.

Doel van het thema

De doelen die wij hebben opgesteld voor de ondernemingen luiden als volgt:

- Transportbedrijven verbeteren transparantie over (a) de CO₂-uitstoot, door bijvoorbeeld te rapporteren over brandstofgebruik en (b) de gehanteerde strategie om te blijven voldoen aan de striktere CO₂ (zelf)regulering;
- Transportbedrijven nemen klimaatverandering en CO₂-uitstoot in het bijzonder op in hun beleid. Wij vragen hen de urgentie en materialiteit van het reduceren van de CO₂-uitstoot te erkennen, capaciteit en expertise op bestuursniveau ten aanzien van klimaatverandering beschikbaar te maken en klimaatscenario's (waaronder gebruik van fossiele brandstoffen) te integreren bij bepaling van lange termijn financiële risico's;
- Transportbedrijven integreren brandstofefficiëntie in de strategie, planning, activiteiten en investeringsbeslissingen;
- Daarnaast willen wij transportbedrijven aan de hand van best practices (a) inzicht geven in de mogelijkheden tot het reduceren van het gebruik van fossiele brandstoffen en (b) stimuleren over te schakelen op hernieuwbare energiebronnen.

Dit engagement thema sluit aan bij de volgende Sustainable Development Goal (SDG):

• SDG 7: Betaalbare en duurzame energie

Onze focus is doel 7.2 dat zich richt op de verhoging van hernieuwbare energie in de globale energiemix en onderliggend doel 7.3 dat zich richt op het verhogen van energie-efficiëntie.

Selectie van ondernemingen en voortgang engagement

Deutsche Post AG, Royal Mail plc, United Parcel Service, Inc., Expeditors International of Washington, Inc. en C.H. Robinson Worldwide, Inc. zijn geselecteerd voor engagement.

De dialogen werden in het eerste kwartaal van 2019 gestart. Nadat wij de meest recente informatie, waaronder analyses door dataprovider MSCI en rapportages van de ondernemingen zelf hebben bestudeerd, stuurden wij de ondernemingen brieven waarin wij hen vroegen om de dialoog met ons aan te gaan. In 2019 spraken wij met alle ondernemingen met uitzondering van Expeditors International of Washington. De dialoog met deze onderneming kwam tot onze spijt niet op gang. Hierover rapporteerden we in onze vorige rapportage periode in meer detail. We staakten onze pogingen om met de onderneming in gesprek te komen en beëindigden het engagementtraject voor deze onderneming per 1-1-2020.

In de eerste helft van 2020 hadden we opnieuw inhoudelijk contact met Deutsche Post en United Parcel Service. Wij vroegen Deutsche Post om meer duidelijkheid inzake de doelen die zij nastreven met hun lobbyactiviteiten. Wij wezen United Parcel Service op het belang van scenario-analyse om de effecten van bijvoorbeeld een hogere CO₂ prijs of andere maatregelen in te schatten. Eind mei spraken we met Royal Mail af in juli weer te spreken en ook met C.H. Robinson wordt een nieuwe afspraak gemaakt.

In juli 2020 zullen wij onze dialoog met Royal Mail voortzetten en naar verwachting meer diepgang geven. Daarnaast geven we prioriteit aan het vervolgen van ons gesprek met C.H. Robinson. Ook willen wij in de tweede helft van 2020 vervolg geven aan onze dialogen met Deutsche Post en United Parcel Service.

Waterrisico's bij water- en elektriciteitsbedrijven

Het World Economic Forum stelt dat water crises gemeten naar impact tot de top drie van wereldwijde risico's behoren. Tenzij watergebruik in de komende jaren sterk verandert, zal door toenemende industrialisatie, landbouw, energiegebruik en verstedelijking het risico van waterschaarste stijgen. Volgens de OECD leven in 2050 mogelijk 4 miljard mensen in gebieden met waterschaarste. Een goed waterbeleid ligt aan de kern van het beheersen van de water gerelateerde risico's. In veel landen slaagt men er echter nog niet in om op een proactieve manier met de risico's om te gaan.

Uit een analyse door World Resources Institute komt naar voren dat bijna de helft van de wereldwijde conventionele elektriciteitscentrales zich bevinden in gebieden die kampen met water stress. Water komt daarom als belangrijke bedreiging voor de waterintensieve energiesector naar voren. Een studie door het Carbon Disclosure Project (Charged or Static, april 2017) maakte de omvang van waterproblematiek in elektriciteitsbedrijven duidelijk zichtbaar.

Ook MSCI stelt dat (in het bijzonder Amerikaanse) elektriciteitsbedrijven toenemende fysieke risico's lopen als gevolg van extreme weersomstandigheden zoals droogte of juist extreme regenval. Elektriciteitsbedrijven zijn vaak sterk afhankelijk van de beschikbaarheid van grote hoeveelheden water om te kunnen functioneren.

Zo hebben kerncentrales en conventionele elektriciteitsbedrijven, die gebruikmaken van stoomopwekking om turbines aan te drijven, een constante toevoer van grote hoeveelheden water nodig voor koeling. Ook waterkrachtcentrales zijn afhankelijk van voldoende water. Hoewel conventionele elektriciteitscentrales zijn ontworpen voor gebruik tijdens alle klimaatomstandigheden, kan een terugloop in de aanvoer van water leiden tot een reductie van capaciteit of zelfs een tijdelijke stop. Vooral elektriciteitsbedrijven die opereren in gebieden met toenemende waterschaarste worden geconfronteerd met onvermijdelijke nadelige gevolgen.

Fluctuaties in de beschikbaarheid van water, toenemende kapitaalkosten door technologische aanpassingen, veranderende wetgeving en vergunningverlening kunnen in de komende jaren zeer nadelige gevolgen hebben voor de operationele continuïteit en kosten van elektriciteitsopwekking in met als mogelijk resultaat zelfs de afwaardering van bezittingen. Deze fysieke risico's van klimaatverandering zijn dan ook relevant voor institutionele beleggers. Opvallend zijn de onderlinge afhankelijkheden tussen water en energievoorziening en daarmee de noodzaak om watermanagement goed te organiseren.

Doel van het thema

Om de risico's goed te kunnen begrijpen en de wijze waarop bedrijven deze benaderen, vragen wij bedrijven om op een heldere manier te rapporteren. In de kern verwachten wij van ondernemingen dat zij een waterrisico beheerssysteem hebben, dat ze de watervoetafdruk verlagen en dat ze transparant zijn over de bestaande waterrisico's.

Dit engagement thema sluit met name aan bij de volgende Sustainable Development Goals:

• SDG 13: Klimaatactie

We richten ons hierbij op het onderliggende doel 13.3 dat zich richt op het versterken van de capaciteit om te gaan met klimaatverandering.

Selectie ondernemingen en voortgang engagement

Voor deze engagement zijn de volgende ondernemingen geselecteerd: Pinnacle West Capital Corporation, Veolia Environnement SA, Emera Inc, Severn Trent Plc, United Utilities Group PLC, Public Service Enterprise Group Inc, Chubu Electric Power Company Incorporated, American Water Works Company, Inc., ENGIE SA, Fortum Oyj .

Uit de recente dialogen met deze water- en elektriciteitsondernemingen blijkt dat ondernemingen zich steeds meer en serieuzer bezighouden met de beschikbaarheid van water en de eventuele risico's die hiermee samenhangen. Ondernemingen die wij spreken hebben het onderwerp op de agenda staan. Niet in de laatste plaats omdat dit door overheden en toezichthouders verwacht wordt. In deze dialogen wordt niet uitsluitend gevraagd naar toezeggingen op het gebied van beleidswijzigingen, maar wordt vooral ook waarde gehecht aan het geven van meer openheid over de aard en oorzaak van waterrisico en de wijze waarop de onderneming deze mitigeert.

Eind 2020 komt een einde aan dit driejarige engagement traject. Het laatste halfjaar zal worden benut om afrondende gesprekken te voeren en onze conclusies te formuleren. Gedurende het eerste halfjaar van 2020 hebben wij gesproken met Fortum, American Water Works en Chubu. Met Fortum spraken wij over potentiële nieuwe water gerelateerde risico's ten gevolge van de overname van het Duitse energiebedrijf Uniper. In ons gesprek met American Water Works zei de onderneming toe waterrisico's opnieuw te wegen in vernieuwd ESG beleid. Chubu is recentelijk gestart met het rapporteren aan CDP. Tijdens ons gesprek met de onderneming reflecteerden wij hierop en wezen wij hen op eventuele vervolgstappen.

Met de ondernemingen worden ook afrondende gesprekken ingepland voor het tweede halfjaar van 2020. Het algemene beeld blijft dat er grote verschillen zijn tussen de ondernemingen en de specifieke omgeving waarin zij opereren. Een terugkomend punt van aandacht is het beleid op het gebied van watermanagement en de eenduidige rapportage over impact en risico.

Met de ondernemingen worden ook afrondende gesprekken ingepland voor het tweede halfjaar van 2020. Het algemene beeld blijft dat er grote verschillen zijn tussen de ondernemingen en de specifieke omgeving waarin zij opereren. Een terugkomend punt van aandacht is het beleid op het gebied van watermanagement en de eenduidige rapportage over impact en risico.

Klimaattransitie

In het klimaatakkoord van Parijs hebben 196 landen afgesproken om de opwarming van de aarde te beperken tot ruim onder de twee graden, waarbij het streven is de opwarming van de aarde beneden de 1,5 graad te houden. In een rapport over klimaatverandering (IPCC), wordt gesteld dat hiertoe het totaal aan mondiale CO₂-emissies tegen 2030 met 45 procent zal moeten dalen ten opzichte van 1990. Omdat fossiele brandstoffen die bij de verbranding een groot deel van de CO₂-uitstoot veroorzaken vooralsnog een centrale rol in de energievoorziening spelen, zal een verstrekkende transitie van de energievoorziening nodig zijn om de uitstoot van broeikasgassen fors te reduceren (DNB, 2018). Wereldwijd spannen overheden, (maatschappelijke) organisaties en consumenten zich in om een transitie mogelijk te maken naar een koolstofarme economie. Daarbij ligt de nadruk op investeren in meer hernieuwbare energie en het afbouwen van onze afhankelijkheid van fossiele energiebronnen.

Tijdens de dialoog klimaattransitie gaan we in gesprek met ondernemingen over de gevolgen van de klimaattransitie in termen van risico's en kansen. Het gesprek richt zich op de strategie die bedrijven kiezen, maar ook: in welke mate zijn zij voorbereid op veranderingen die in diverse klimaatscenario's worden geschetst? In welke mate kunnen bijvoorbeeld ondernemingen die nu sterk afhankelijk zijn van fossiele brandstoffen zich tijdig aanpassen aan een veranderende markt en regelgeving?

Waar ligt het zwaartepunt van de huidige investeringen door ondernemingen en welke keuzes liggen hieraan ten grondslag? Zijn ondernemingen in staat om verschillende toekomstscenario's uit te werken, veranderingen waar te nemen en tijdig te anticiperen?

Met behulp van een scenario-analyse model is het beleggingsuniversum getoetst. De uitkomst geeft inzicht in de ondernemingen waarvan gesteld kan worden dat zij in de komende 5 jaar het verst verwijderd zijn van een breed geaccepteerd 2 °C scenario. De analyse bestrijkt 70-90 procent van de broeikasgasemissies die samenhangen met een standaardportefeuille en omvat de door de DNB beschreven transitiegevoelige sectoren zoals de fossiele energie sector. Op basis van onze observaties blijkt dat er relatief veel winst valt te behalen voor de energiesector (olie en gas) en automobielproducenten. Ondernemingen in portefeuille in deze sectoren staan momenteel voor de grootste uitdagingen in relatie tot de energietransitie doordat zij momenteel meer opereren in lijn met een 2 – 4 graden scenario dan een 1,5-2 graden scenario.

Doel van het thema

We hebben in het engagementtraject verschillende doelen gesteld voor de ondernemingen:

- De ondernemingen bereiden zich voor op de gevolgen van de klimaattransitie en maken kansen en risico's inzichtelijk. De ondernemingen dienen bovendien transparant te zijn over de wijze waarop zij klimaatgerelateerde risico's en kansen meten en monitoren. Ook vragen wij de ondernemingen verschillende scenario's over veranderende markten uit te werken;
- Ondernemingen ontwikkelen een gedegen klimaatstrategie en voeren deze uit. Dit betekent dat de strategie zowel financieel als maatschappelijk robuust moet zijn. Autoproducenten dienen hierbij een duidelijk visie op de ontwikkeling van elektrisch rijden op te stellen;
- De olie- en gasbedrijven nemen een sturende rol aan in de transitie naar hernieuwbare energie en reageren niet slechts op de vraag;
- De onderneming geeft toegang tot de gehanteerde maatstaven en doelstellingen en telt ons in staat om potentiële risico's, het vermogen om aan financiële verplichtingen te voldoen, de algemene blootstelling aan klimaat gerelateerde kwesties en de voortgang in het beheer van of de aanpassing aan deze kwesties beter te beoordelen;
- De ondernemingen zijn transparant over de voortgang en resultaten van genomen klimaatmaatregelen.

Dit engagement thema sluit aan bij de volgende Sustainable Development Goals:

• SDG 7: Betaalbare en duurzame energie

We richten ons hierbij op het onderliggende doel 7.2 dat zich richt op de verhoging van hernieuwbare energie in de globale energiemix.

• SDG 13: Klimaatactie

We richten ons hierbij op het onderliggende doel 13.2 dat zich richt op maatregelen integreren inzake klimaatverandering.

Voortgang

In het tweede halfjaar van 2019 is er onderzoek gedaan, op basis van KPI's, naar de activiteiten van ondernemingen op het gebied van klimaattransitie. Op basis van dit onderzoek zijn engagementbrieven verstuurd naar de vijf geselecteerde ondernemingen; Subaru Corporation, Renault, BMW, Marathon Oil Corporation, Exxon Mobil Corporation en OMV AG. Inmiddels hebben we met alle ondernemingen contact weten te leggen.

OMV spraken we in de tweede helft van 2019 en met Subaru en BMW hebben we in de eerste helft van 2020 gesprekken gevoerd. We spraken hen onder andere over de emissiereductiedoelstellingen en veranderende wet- en regelgeving omtrent uitstoot limieten. Van Marathon Oil hebben we tweemaal uitgebreid schriftelijke reactie ontvangen op onze vragen en aanbevelingen. Wij wezen de onderneming op het belang van scenario-analyses. Ook ons contact met Exxon Mobil is vooralsnog schriftelijk. Na vele contactpogingen ontvingen wij eind juni we ook van Renault schriftelijke reactie. De onderneming liet ons onder meer weten dat zij recent hebben besloten om de aanbevelingen van de TCFD ter harte te zullen nemen.

In de tweede helft van 2020 praten we verder met de ondernemingen. Wij gaan ons inzetten om onze dialoog met Exxon Mobil, Renault en Marathon Oil voort te zetten. Daarnaast willen we BMW spreken over hun nieuwe duurzaamheidsstrategie en de bijbehorende doelstellingen die zij in ons vorige gesprek aankondigden.

Access to Nutrition

Zowel goede voeding als voldoende voeding zijn van groot belang voor een gezonde samenleving. Voedingsbedrijven kunnen hier op verschillende manieren een belangrijke bijdrage aan leveren en hiermee tevens inspelen op een groeiende markt. Zo kunnen zij voedingswaarde en gezondheid meer prioriteit geven bij het ontwikkelen van producten, gezondheid meewegen in de prijsstelling en consumenten actief informeren over de voedingswaarden van producten.

De 'Access to Nutrition Index' is een initiatief dat wereldwijd ondernemingen in de voedingssector rangschikt op basis van hun presentaties op onder andere de volgende thema's:

- Voorkomen van ondervoeding;
- Voorkomen van obesitas;
- Verantwoorde marketing richting kinderen en het promoten van borstvoeding.

De index is ontwikkeld op basis van kennis van investeerders, wetenschappers en relevante internationale organisaties zoals de 'United Nations World Health Organisation' (WHO). Er bestaat zowel een wereldwijde index als regionale indices die inzoomen op ondernemingen uit de Verenigde Staten, India, Mexico en Zuid-Afrika.

De resultaten laten zien dat voedingsbedrijven nog belangrijke stappen op het thema Access to Nutrition kunnen zetten. Zo blijkt dat slechts 1/3 van de onderzochte voedingsproducten als gezond kunnen worden gekwalificeerd.

Om de resultaten van het onderzoek via investeerders onder de aandacht te brengen bij ondernemingen, is er zowel een *investor statement* als een gezamenlijk engagement programma gelanceerd. Aan beide initiatieven nemen we in het kader van dit engagementthema actief deel om zo ondernemingen te stimuleren, stappen te zetten op het gebied van Access to Nutrition.

Doel van het thema

We hebben in het engagementtraject verschillende doelen gesteld voor de ondernemingen, gebaseerd op de uitgangspunten van de 'Access to Nutrition Index':

- De onderneming geeft goede voeding een gedegen plek in de strategie, uitgewerkt in concreet beleid;
- De onderneming zet zich in om goede en gezonde producten te ontwikkelen;
- De onderneming zet zich in om goede voeding tegen een betaalbare prijs beschikbaar te maken;
- De onderneming ondersteunt met haar marketingactiviteiten een gezond voedingspatroon;
- De producten van de onderneming passen in een gezond dieet en een gezonde levensstijl;
- De onderneming geeft via de verpakking goede informatie aan consumenten over de voedingswaarden van haar producten;
- Ondernemingen werken actief samen met andere belanghebbenden op het gebied van goede voeding.

Dit engagementthema sluit aan bij de volgende 'Sustainable Development Goals'(SDG's):

- **SDG 2: Geen Honger**

De focus ligt hierbij met name op het onderliggende doel 2.2 dat zich richt op het uitbannen van slechte voeding(spatronen).

- **SDG 3:Goede Gezondheid en Welzijn**

De focus ligt hierbij met name op het onderliggende doel 3.4 dat zich richt op het voor 2030 met een derde inperken van vroegtijdige sterfte gelinkt aan niet-overdraagbare ziekten, zoals diabetes, kanker of hart- en vaatziekte.

Selectie ondernemingen en voortgang engagement

Na het ondertekenen van het *investor statement* is een selectie van ondernemingen gemaakt waarmee het engagementtraject van start is gegaan. Unilever, Nestlé, Conagra en Suntory zijn geselecteerd. Hierbij is onder andere gekeken naar de exposure per onderneming in de portefeuille en de mogelijkheid om binnen de coalitie een coördinerend rol te spelen bij de desbetreffende onderneming.

In de eerste helft van 2020 hebben we gesproken met Unilever en Conagra. Het gesprek met Unilever is positief verlopen. De onderneming zet al diverse doelen op het gebied van gezonde voeding. In ons gesprek hebben we nog enkele suggesties gedaan om deze doelen aan te scherpen na 2020. Ook hebben we de lobbystrategie van de onderneming op het gebied van gezonde voeding besproken. Na het gesprek heeft Unilever ons laten weten al op korte termijn haar marketingbeleid richting kinderen aan te scherpen. Dit was één van onze specifieke verzoeken aan de onderneming en dus een concreet punt waarop we positief resultaat kunnen noteren.

Daarnaast zullen we de vinger aan de pols houden voor wat betreft de nieuwe doelstellingen van Unilever op het gebied van gezonde voeding na 2020.

Na meerdere reminders en verzoeken heeft ook met Conagra een gesprek plaatsgevonden. Hoewel het tot stand komen van het gesprek moeizaam was, verliep het gesprek constructief. De onderneming zet stappen om goede voeding in het beleid te verankeren en doet dit met verwijzing naar de SDG's. Zo werkt Conagra aan het inzetten van een zogenaamd 'Nutrient Profiling System', een systeem waarmee ondernemingen beter inzicht krijgen in de voedingswaarde van hun producten en daar zodoende beter op kunnen sturen. Eén van onze verzoeken in dit engagementtraject. We hopen dan ook op een daadwerkelijke implementatie van dit systeem in het aankomende halfjaar. Hoewel er stappen gezet worden, loopt de onderneming nog duidelijk achter ten opzichte van ondernemingen als Unilever en Nestlé. Positief signaal is dat de onderneming een toezegging deed om het gesprek aan te gaan met de 'Access to Nutrition Foundation'.

Met Suntory hebben we wederom meerdere pogingen gedaan om een contact te leggen dat verder gaat dan e-mails. Via de 'Access to Nutrition Foundation' hebben we de contactgegevens gekregen van nieuwe contactpersonen. Tot op heden lijkt dit nog geen vruchten af te werpen. We trachten nu via een Japanse vermogensbeheerder alsnog contact te kunnen leggen.

In de tweede helft van 2020 zullen we de dialoog voortzetten. Zo zullen we het gesprek met Nestlé weer aangaan, de nieuwe doelstellingen van Unilever evalueren, de voortgang van Conagra nauwgezet volgen en zullen we onderzoeken of we onze vragen richting Suntory via een andere route kunnen adresseren.

Plastics

Het gebruik van plastics heeft een enorme vlucht genomen en plastics worden gebruikt in diverse toepassingen; van verpakkingsmateriaal, kleding, plastic flessen tot speelgoed en koelkasten. Het gebruik van plastics voldoet daarmee aan een grote vraag uit de samenleving en biedt veel voordelen, soms ook op gebied van duurzaamheid. Denk bijvoorbeeld aan het gebruik van plastics in auto's waardoor het gewicht en daardoor ook het brandstofverbruik afneemt. Een ander voorbeeld is gebruik van plastics als verpakkingsmateriaal waardoor de houdbaarheid van voedingsproducten wordt verlengd wat kan bijdragen aan minder verspilling. Zo kan het gebruik van plastics een milieuwinst opleveren die groter is dan de milieukosten die gemoeid zijn bij de productie van de plastics.

Er zijn ook grote zorgen rond het gebruik van plastics. Zo wordt bijna alle plastic gemaakt uit olie. Dit betekent dat nu wel 6% van de mondiale olieproductie gebruikt wordt voor de productie van plastics. Door economische ontwikkelingen zal dit percentage naar verwachting toenemen tot 20% van de mondiale olieproductie in 2050. De winning van olie leidt tot substantiële schade aan het milieu en de productie van plastic veroorzaakt CO₂ uitstoot. Een ander probleem is dat slechts een klein gedeelte, ca. 10% van de geproduceerde plastics op dit moment wordt gerecycled, ongeveer 40% op stortplaatsen terecht komt, en 14% wordt verbrand. Dat betekent dat meer dan 30% uiteindelijk in het milieu eindigt en een grote vervuilingbron is voor meren, rivieren en uiteindelijk de oceanen. Jaarlijks komt er ruim 3 miljoen ton aan plastic in de oceanen terecht. Bij ongewijzigd beleid kan dit er toe leiden dat er in 2050 meer plastic dan vis in de oceanen aanwezig is.

Doel van het thema

Om de schadelijke gevolgen van plastic te verminderen en de winstgevendheid van de onderneming op de lange termijn te waarborgen willen we dat bedrijven hun rol in de plastic transitie verstevigen. Het zetten van één of meer van onderstaande stappen is de hoofddoelstelling van dit engagementtraject.

- **Beleidsvorming:** ESG impact van plastic wordt als materieel erkend in de strategie van de onderneming; Scenario analyse brengt risico's van marktonwikkelingen en regelgeving in beeld;
- **Implementatie & toetsing:** De onderneming stelt concrete doelen met prestatie indicatoren (kpi's) om negatieve impact van plastic te reduceren; De onderneming meet de voortgang ten aanzien van de doelen, en rapporteert daarover in openbare verslaglegging;
- **Samenwerking in de sector:** De onderneming werkt samen met relevante partijen in de plastic keten aan het vinden en implementeren van oplossingen die de plastic transitie kunnen versnellen;

- **Transparantie:** De onderneming rapporteert naast de voortgang ten aanzien van bovengenoemde doelen en kpi's over: - hoe regelgeving en marktontwikkelingen m.n. gericht op de plastic transitie, invloed zullen hebben op de financiële resultaten; - de maatschappelijke impact van geproduceerde plastics; - resultaten van maatregelen om klimaatverandering tegen te gaan, waaronder het verbeteren van energie-efficiëntie;

Voortgang

Het eerste half jaar van 2020 stond in het teken van de eerste ronde gesprekken en het uitwerken van de samenwerking met andere beleggers rond de PRI werkgroep over plastic. Van januari tot maart spraken we met de ondernemingen Amcor, Mondi en Sealed Air. In juni vond ook een eerste gesprek plaats met LyondellBasell. We gebruikten deze eerste gesprekken om de dialoog en doelen te introduceren en meer informatie te verkrijgen over bijvoorbeeld de materiaal-stromen in het bedrijf. Ook kregen we beter inzicht in de belemmeringen die ondernemingen zien bij het verduurzamen van hun producten. In de individuele profielen die hieronder volgen, wordt nader ingegaan op de inhoud van de gesprekken.

In maart presenteerden we ons engagement project aan de PRI werkgroep over plastic. We nodigden leden van de werkgroep ook uit om zich bij het project aan te sluiten, om ons initiatief nog meer kracht bij te zetten. Ook merkten we dat enkele andere beleggers uit de werkgroep zelf ook al met een paar dezelfde ondernemingen in gesprek waren. Door samen te werken, kunnen we onze verwachtingen afstemmen en zo de dialoog voor ons, maar ook voor de ondernemingen efficiënter maken.

In reactie op deze uitnodiging hebben zich tien institutionele beleggers gemeld om mee te doen. Door deze samenwerking met beleggers uit Europa, de Verenigde Staten, Australië en zelfs Japan, versterken we het draagvlak voor onze oproep aan de ondernemingen.

Ook werkt de PRI werkgroep aan een document met verwachtingen van beleggers aangaande de verduurzaming van de plastic waarde keten. Hierbij hebben we ook de hoofdlijnen van onze engagement doelen ingebracht, zodat deze mogelijk onderdeel worden van PRI aanbevelingen en meer beleggers de plastic keten met dezelfde verwachtingen en oplossingen kunnen benaderen. Voor het opstellen van deze verwachtingen heeft de PRI een externe expert aangezocht, en werd in juni ook een seminar georganiseerd waarbij experts aan het woord kwamen van de Ellen McArthur Foundation, de Europese Commissie, en van Amcor, een van de ondernemingen in ons engagement project. Op deze wijze draagt de samenwerking met de PRI en de leden van de plastic werkgroep bij aan de inhoudelijke versterking van het project en het draagvlak.

In het najaar zal een tweede ronde van gesprekken plaatsvinden. Een deel van die gesprekken is al gepland. In deze gesprekken zullen we nader ingaan op de concrete engagement doelen en daarbij ook werk van de PRI werkgroep over plastic betrekken. Aan deze gesprekken zal ook de bovengenoemde groep beleggers deelnemen die zich op onze uitnodiging bij het project heeft aangesloten.

Energie efficiëntie in de staal en chemie industrie

Wereldwijd heeft verbetering van energie efficiëntie de groei van het energiegebruik met circa 12 procent afgeremd. Bovendien toont scenario-analyse aan dat zelfs bij een verdubbeling van het bruto binnenlands product in 2040 toch een lagere wereldwijde uitstoot van broeikasgassen mogelijk is dan vandaag. Enkel door energie efficiëntie kan meer dan 40 procent van de volgens de Parijse doelstellingen benodigde vermindering van CO₂-uitstoot worden bereikt. Energie efficiëntie is zodoende het sleutelwoord in het mogelijk maken van verdere economische groei, zonder evenredige groei in uitstoot. Energie efficiëntie is onmisbaar geworden voor het bereiken van de wereldwijde klimaatdoelen.

De beperking van klimaatverandering tot maximaal 2 °C, met een streefwaarde van 1,5 °C, hangt in belangrijke mate af van verbeterde energie efficiëntie. Sinds het jaar 2000 werd de toenemende vraag naar energie voor een derde gecompenseerd door verbeterde efficiëntie. Het *Internationaal Energie Agentschap* (IEA) stelt vast dat de industrie potentieel twee keer zoveel waarde kan creëren uit energie in 2040 dan nu het geval is. Met verbeterde energie efficiëntie gaan belangrijke economische, ecologische en sociale voordelen gepaard. Het leidt tot een afname van broeikasgasemissies, maar energiebesparingen zijn, sec bekeken, per definitie kostenbesparend; een investering in energiebesparingsmaatregelen betaalt zich gemiddeld met een factor drie terug. Overige voordelen zijn minder luchtvervuiling, verhoogde koopkracht van huishoudens door lagere energiekosten, verbeterde energiezekerheid door verminderde invoer en uitgebreide toegang tot moderne energiediensten (IEA, 2018).

Wij zijn kritisch naar alle sectoren die voor de grootste uitstoot van broeikasgassen zorgen, waaronder de staal, cement en chemiesector. Vanwege beperkte beleggingen in de cementsector, richt dit engagement traject zich op bedrijven in de chemie- en de staalindustrie. We onderzochten in welke mate ondernemingen in de beleggingsportefeuilles voorbereid zijn op markt- en beleidsontwikkelingen op het gebied van klimaatverandering en energie efficiëntie. Ook onderzochten we de materialiteit van energie efficiëntie voor ondernemingen in de chemie en de staalindustrie.

Doel van het thema

We hebben verschillende doelen gesteld voor de ondernemingen:

- De ondernemingen formuleren een lange termijn klimaatstrategie. Daarbij dienen ze rekening te houden met strategische en financiële risico's en kansen als gevolg van klimaatverandering, zoals veranderingen in beleid en markt en technologische ontwikkelingen zoals een mogelijke invoering of verhoging van een CO₂-prijs. Deze komen mogelijk naar voren door een grondige risico-analyse en het uitvoeren van scenario-analyses.
- De onderneming committeert zich aan meetbare doelen rondom klimaat, energie-efficiëntie en de samenstelling van de brandstofmix. Wij roepen ondernemingen op om zich te verbinden aan wetenschappelijk onderbouwde doelstellingen of 'Science Based Targets'.
- Binnen de operatie is er focus op energie efficiëntie en worden er relevante energie-efficiëntie maatregelen geïmplementeerd. De onderneming optimaliseert het proces onder andere door gebruik te maken van slimme meters en hergebruik van grondstoffen, energie, afval en warmte. Ook wordt er in toenemende mate gebruik gemaakt van hernieuwbare energie en wordt samengewerkt met organisaties binnen en buiten de sector.
- De onderneming is transparant over de voortgang en resultaten van haar klimaat en energie efficiëntie maatregelen.

Dit engagement thema sluit met name aan bij de volgende Sustainable Development Goals:

SDG 7: Betaalbare en duurzame energie

Onze focus is doel 7.2 dat zich richt op de verhoging van hernieuwbare energie in de globale energiemix en doel 7.3 dat zich richt op het verhogen van energie-efficiëntie.

SDG 9: Industrie, innovatie en infrastructuur

Onze focus is doel 9.4 dat zich onder andere richt op het verduurzamen van industrieën.

Selectie ondernemingen en voortgang engagement

In juni 2019 hebben wij brieven verstuurd naar de ondernemingen die we voor dit engagementprogramma geselecteerd hebben: Fortescue Metals Group Ltd, Nucor Corporation, Covestro AG, PPG Industries, Inc., Umicore, Sika AG

Naar aanleiding van deze brief is er inmiddels één of meerdere malen contact geweest met alle ondernemingen. Wij namen bij de eerste gesprekken de gelegenheid om kennis te maken en uitleg te geven over de achtergrond en doelen van onze engagement. Deze gesprekken verliepen alle positief.

In de eerste helft van 2020 spraken wij voor het eerst, na mislukte contactpogingen in 2019, met het Duitse chemiebedrijf Covestro tijdens een conference call. De onderneming gaf toelichting op het energie efficiëntie programma en de beoogde uitbereiding van hernieuwbare energie. Daarnaast hadden we ook voor het eerst contact met PPG Industries over dit thema. Nadat wij meermaals contact zochten met de onderneming, ontvingen wij een inhoudelijke schriftelijke reactie waarin zij toelichting gaven op hun optimalisatieprocessen en diverse doelstellingen. Ook bij het Australische staalbedrijf Fortescue Metals Group waren er belangrijke ontwikkelingen. De onderneming kondigde op 16 juni 2020 aan voor 2040 volledig CO₂ neutraal te zullen zijn. Eind augustus van dit jaar verwachten wij hierover meer te kunnen lezen in het jaarrapport en in de duurzaamheidsrapportage.

In de tweede helft van 2020 willen wij met Fortescue spreken over de nieuwe doelstellingen en klimaatstrategie waarover de onderneming verwacht eind augustus te rapporteren. Daarnaast zullen we de dialoog met de ondernemingen die we afgelopen periode niet gesproken hebben aan de hand van nieuwe rapportages tijdens de tweede helft van 2020 voortzetten.

3.4. ESG Nederland

Achtergrond

Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen hebben de speciale aandacht van Nederlandse institutionele beleggers vanwege de directe sociaaleconomische belangen die de bedrijfsactiviteiten met zich mee brengen. Belangrijke strategische besluiten van Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen, zoals fusies en overnames, kunnen significante effecten hebben op lokale werkgelegenheid, de concurrentiepositie van de onderneming en lange termijn waardecreatie. Ook remuneratievoorstellen of (her)benoemingen van bestuurders leiden regelmatig tot maatschappelijk discussie. Wij hechten er dan ook grote waarde aan om op structurele wijze de dialoog te voeren met Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen. Hierbij toetsten wij de beleidsvoorstellen aan de uitgangspunten en best-practices van de Nederlandse Corporate Governance Code (herzien in 2016), en vanaf 1 januari 2019 aan de Nederlandse Stewardship Code. Bij het voeren van de dialogen trekken wij zoveel mogelijk op in collectief verband, verenigd in Eumedion.

De principes uit de Stewardship Code bieden ons als institutionele beleggers de mogelijkheid verantwoording af te leggen aan deelnemers en klanten over de wijze waarop wij als betrokken belegger invulling geven aan onze aandeelhoudersrechten. De Stewardship Code is in lijn met de verantwoordelijkheden die voor aandeelhouders gelden ten aanzien van transparantie rond het betrokkenheidsbeleid en stembeleid, zoals vastgelegd in de herziene EU-richtlijn aandeelhoudersrechten (Shareholders' rights directive). Zij onderstreept ook het belang van aandeelhoudersbetrokkenheid voor het streven naar lange termijn waardecreatie van de Nederlandse beursondernemingen, zoals vastgelegd in de Nederlandse Corporate Governance Code. Daarnaast verlangt de Stewardship Code van institutionele beleggers de bereidheid om, eventueel samen met andere institutionele beleggers, een constructieve dialoog aan te gaan met de Nederlandse beursondernemingen en met andere belanghebbenden.

Overzicht dialogen

In de eerste helft van 2020 is BPL Pensioen, voorafgaand aan de aandeelhoudersvergaderingen, in dialoog gegaan met zeven Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen. Deze dialogen vonden plaats binnen het Eumedion verband, zie tabel 3.4.1.

TABEL 3.4.1 DIALOGEN MET NEDERLANDSE BEURSGENOTEERDE ONDERNEMINGEN H1 2020

Onderneming	Besproken onderwerpen
Ahold-Delhaize	Lange termijn waardecreatie model, diversiteit, strategie, duurzaamheid, beloningsbeleid.
DSM	Lange termijn waardecreatie model, competentie- en diversiteitsmatrix, beloningsbeleid.
Heineken	Lange termijn waardecreatie model, competentie- en diversiteitsmatrix, strategie en risico's, duurzaamheid.
ING Groep	Lange termijn waardecreatie model, remuneratie, risicomanagement.
Philips	Lange termijn waardecreatie model, competentie- en diversiteitsmatrix, remuneratie, risicomanagement.
Unilever	Strategie, beloningsbeleid, duurzaamheid, corporate governance.
Wolters Kluwer	Lange termijn waardecreatie model, duurzaamheid, beloningsbeleid.

Relevante ontwikkelingen

Dit jaar waren er diverse agendapunten op de aandeelhoudersvergadering geagendeerd die tot discussie leidden bij investeerders. Zo is er met ondernemingen gesproken over het beloningsverslag, het nieuwe beloningsbeleid, diversiteit en klimaatbeleid.

Alle ondernemingen waarmee gesproken is hebben maatregelen genomen rondom de veiligheid van hun personeel, klanten en leveranciers, als gevolg van de COVID-19 crisis. Tijdens de dialogen, veelal digitaal, is er uitgebreid gesproken over wat COVID-19 voor effect had op de onderneming en hoe men daarmee omgaat.

Naar aanleiding van de in 2019 inwerking getreden EU-Shareholders Rights Directive zijn Nederlandse beursondernemingen verplicht in 2020 hun (herziene) beloningsbeleid ter stemming voor te leggen aan de aandeelhouders. Aandeelhouders krijgen vanaf dit jaar ook de gelegenheid een adviserende stem uit te brengen over het remuneratieverslag. Er zijn diverse dialogen geweest met de ondernemingen die hun beloningsbeleid willen herzien en draagvlak hiervoor willen toetsen.

In 2019 besloot aandeelhouderscollectief *Follow This* haar geagendeerde resolutie voortijdig in te trekken en **Shell** tijd te geven om haar klimaatambities in lijn te brengen met het Klimaatakkoord van Parijs. Dit jaar heeft *Follow This* opnieuw een klimaatresolutie op de agenda gezet. BPL Pensioen vindt het uitspreken van ambities minder sterk dan het committeren aan targets. Daarom hebben wij voor de resolutie gestemd.

Dialogen met Nederlandse ondernemingen

ING Groep

Bij **ING Groep** is in de aanloop naar de AVA met de nieuwe voorzitter van de remuneratiecommissie gesproken over het

nieuwe beloningsbeleid en het remuneratieverslag over 2019. Er is uitgebreid stilgestaan bij de wijze waarop ING het maatschappelijk draagvlak heeft getoetst voor haar nieuwe beloningsbeleid voor de Raad van Bestuur. Het nieuwe beleid is opgesteld na een uitgebreide consultatie onder aandeelhouders. Ook is er stilgestaan bij het verbeterprogramma, naar aanleiding van de witwasfraude. Het aangekondigde vertrek van de CEO in de zomer van 2020 naar de Zwitserse bank UBS is ook besproken. Het opvolgingsproces is in gang gezet. Inmiddels is bekend dat de huidige CRO, belast met het eerder genoemde verbeterprogramma, de rol van CEO overneemt.

Wolters Kluwer

Binnen het Eumedion verband en namens een aantal institutionele beleggers voerde het Achmea IM gesprek met **Wolters Kluwer** in aanloop naar de aandeelhoudersvergadering. Het belangrijkste gespreksonderwerp is het beloningsbeleid. Het salaris van de CEO staat al jaren in de top van de beloningen van topbestuurders van beursgenoteerde ondernemingen in Nederland. Aandeelhouders hebben het remuneratieverslag over 2019 afgewezen met 47 procent van de stemmen. Ook is het nieuwe beloningsbeleid afgewezen met 48 procent van de stemmen. Het oude beleid blijft vooralsnog van kracht, er was immers een stemvereiste nodig van minimaal 75 procent. Wolters Kluwer heeft toegezegd opnieuw in gesprek te gaan met haar aandeelhouders om te komen tot een nieuw beloningsbeleid dat opnieuw zal worden voorgelegd.

Philips

We hebben met **Philips** gesproken over diverse onderwerpen, waaronder het lange termijn waardecreatie model. Met behulp van dit model kan Philips aantonen hoe het op de lange termijn zowel financiële als maatschappelijke waarde wil toevoegen. In het kader van het diversiteitsbeleid is er binnen Philips het doel gesteld om het percentage vrouwen in senior management posities te verhogen naar 25% in 2020. We hebben de voortgang hiervan besproken evenals de ervaringen rondom de *unconscious bias awareness* training die door het management gevolgd is. Deze training is ontwikkeld om het risico op *bias* (vooringenomenheid) te mitigeren en de inclusieve cultuur te optimaliseren. Ook is er stilgestaan bij het invoeren van het nieuwe beloningsbeleid. We hebben gesproken over het opnemen van een aantal duurzaamheidsdoelstellingen in de langetermijndoelstellingen. Bij de totstandkoming van het beloningsbeleid vergelijken ondernemingen zich graag met soortgelijke ondernemingen. Wij zijn positief over het feit dat Philips heeft aangegeven dat zij het aantal in de Verenigde Staten gevestigde ondernemingen in deze vergelijkingsgroep heeft gemaximeerd. Dit heeft een matigend effect op de hoogte van beloningen omdat in de Verenigde Staten een andere beloningscultuur heerst dan in Europa.

Heineken

Bij **Heineken** spraken we over het beloningsverslag en het nieuwe beloningsbeleid. Daarnaast is stilgestaan bij de ontwerprichtsoeren van de Europese Commissie inzake het

remuneratieverslag. Ook hebben we gesproken over de samenstelling van de vergelijkingsgroep, bij de totstandkoming van het nieuwe beloningsbeleid. De afstemming tussen de korte- en lange termijn doelstellingen in relatie tot de strategische doelstellingen van de onderneming is ook aan bod gekomen. De richtlijnen voor aandeelhouderschap van bestuurders is aan bod gekomen. We hebben het belang aangekaart van een beloningsbeleid dat is afgestemd op de identiteit, het doel en de waarden van de onderneming. Tenslotte werden de goedkeuringsdrempel van 75 procent voor het beloningsbeleid, de interne beloningsverhoudingen, en het belang van een brede maatschappelijke acceptatie van het beloningsbeleid besproken.

Ahold-Delhaize

Bij **Ahold-Delhaize** is gesproken over het beloningsbeleid. In 2019 is de duurzame retailcomponent teruggebracht van 20 procent naar 15 procent en tegelijkertijd het gewicht van de financiële maatstaven verhoogd. Er is gesproken over het opnemen van meer criteria op het gebied van duurzaamheid in het beloningsbeleid, bijvoorbeeld doelstellingen op het gebied van materiële zaken zoals leefbaar loon en/of klimaat. De onderneming stelt dat medewerkers haar meest waardevolle activa zijn en dat ze een vitale rol spelen in de COVID-19 crisis. De suggestie is gedaan om in het kader van het betalen van een leefbaar loon een streefcijfer vast te stellen dat kan worden gemeten. Hiermee kan worden bepaald of medewerkers een leefbaar loon ontvangen. Tenslotte is er stilgestaan bij de samenstelling van de peergroup, de groep waarmee de onderneming zich vergelijkt bij het opstellen van het beloningsbeleid.

Unilever

Bij **Unilever** is gesproken over de strategie, onder andere op het gebied van e-commerce activiteiten. Daarnaast is er gesproken over het aangepaste en meer gematigde beloningsbeleid. Sinds het aantreden van de nieuwe CEO begin 2019 is de vaste beloning verlaagd. Ook geeft Unilever duurzaamheidscriteria een belangrijkere rol in de beloning van bestuurders. Er is gesproken over de aankondiging om de Nederlands-Britse structuur los te laten en het hoofdkantoor van Rotterdam naar Londen te verplaatsen. Unilever heeft het voornemen om volledig Brits te worden. De onderneming geeft aan hiermee haar strategische flexibiliteit te vergroten en de corporate governance te verbeteren. In de gesprekken zijn de voor- en nadelen van diverse opties besproken. Het duurzaamheidsprofiel van Unilever is in onze ogen waardevol en moet zoveel mogelijk behouden blijven. De plannen moeten nog goedgekeurd worden door de Britse en Nederlandse aandeelhouders.

DSM

Bij **DSM** is onder meer gesproken over de impact van de COVID-19 crisis op de verschillende bedrijfsonderdelen en de medewerkers wereldwijd. De opvolging van de CEO door een co-CEO-structuur is aan bod gekomen evenals het Erevoorzitterschap waar de CEO voor is benoemd. We hebben DSM aangemoedigd om de informatievoorziening in

het remuneratierapport te verbeteren. Op het gebied van duurzaamheid hebben we gesproken over de strategische focus op klimaat, energie en grondstoffencirculatie. Ook is er stilgestaan bij het thema loonkloof. DSM heeft in 2019 een analyse gemaakt van de loonkloof tussen mannen en vrouwen, welke in het voordeel was van vrouwen. Dit wordt veroorzaakt doordat een hoger percentage mannen werkzaam is in lagere functies. Verder is er stilgestaan bij de Gedragscode waar de leveranciers van DSM onder vallen. Door middel van assessments en audits controleert DSM of ze handelen in overeenstemming met de normen en waarden van DSM. Tenslotte hebben we gesproken over de brief die DSM eind februari heeft ontvangen van Ocean Wood Capital Management. Deze belegger meent dat de verschillende onderdelen van DSM los meer waard zijn dan de huidige waardering van DSM als geheel. Deze belegger meent dat de benoeming van de nieuwe co-CEO's een goed moment is om de bedrijfsstructuur te evalueren en te optimaliseren. Zo zou het verkopen van de divisie "Materials" een oprijvend effect van de koers hebben van de voedingsdivisie.

4. Collectief engagement

BPL Pensioen is in samenwerking met zijn fiduciaire manager betrokken bij andere vormen van engagement. Met andere beleggers worden dan bijvoorbeeld de krachten gebundeld voor een collectief engagement. Deze dialogen zijn vaker gericht op sectoren, bepaalde onderwerpen (bijvoorbeeld CO₂-uitstoot) of overheden en andere regelgevende instanties.

4.1. Op deze wijze participeert BPL Pensioen (in)direct in de volgende collectieve initiatieven:

Carbon Disclosure Project

Gegevens over klimaatverandering vormen in toenemende mate een belangrijk element bij besluitvorming over investeringen. Betrouwbare, bruikbare en vergelijkbare klimaatgegevens spelen hierbij een essentiële rol. Daarom hecht BPL Pensioen belang aan het Carbon Disclosure Project (CDP). Dit project stuurt jaarlijks een vragenlijst uit naar ondernemingen waarin wordt gevraagd naar relevante informatie over de uitstoot van broeikasgassen, de voorbereiding op klimaatverandering, en corporate governance en de strategie om te reageren op klimaatproblematiek.

Gecoördineerd vanuit de *Principles for Responsible Investment* (PRI) ondersteunen investeerders jaarlijks via een collectief engagement de vragenlijst van het CDP. Hierbij wordt de vragenlijst extra onder de aandacht gebracht bij alle aangeschreven ondernemingen en benadrukken de investeerders het belang van betrouwbare gegevens voor het beleggingsproces. Op basis van de beschikbare gegevens stelt het CDP de Carbon Disclosure Leadership Index (CDLI) samen.

In afwachting van de nieuwe CDP onderzoeksgegevens worden voor dit collectief engagement momenteel geen werkzaamheden verricht.

4.2. BPL Pensioen is als supporting investor aangesloten bij onderstaande initiatieven:

1. PRI engagement: methaan uitstoot en risico's
2. RE100: gebruik van hernieuwbare energie
3. Climate Action 100+

PRI engagement: methaan uitstoot en risico's

Wereldwijd initiatief over de risico's verbonden aan de uitstoot van broeikasgas methaan door olie- en gasbedrijven en elektriciteitsbedrijven. Omdat het weglekken van methaan in alle fases van de aardgas waardeketen plaats kan vinden wordt het engagement gericht op zowel producenten van aardolie en -gas als distributeurs en elektriciteitsbedrijven. Het belangrijkste doel zal zijn om te leren wat ondernemingen doen om hun methaanemissies te meten en welke middelen kunnen worden ingezet om deze ongewenste uitstoot tot een minimum te beperken. Beleggers nemen zo kennis van de best practices omtrent het beperken van de methaanuitstoot en kunnen deze kennis delen met andere bedrijven. Bedrijven worden aangespoord om werk te maken van hun uitstoot van broeikasgassen. Deze engagement geeft invulling aan de ambitie van BPL Pensioen om als betrokken aandeelhouder bedrijven te stimuleren om de uitstoot van broeikasgassen uit de eigen bedrijfsvoering terug te dringen.

RE100: gebruik van hernieuwbare energie

Bedrijven worden aangeschreven en opgeroepen om zich te committeren aan de verduurzaming van ingekochte energie. Het initiatief vraagt om te streven naar 100% gebruik van hernieuwbare energie per een af te spreken datum. Namens beleggers worden de grootste ondernemingen ter wereld aangesproken om zich aan het doel van RE100 te verbinden en daarmee een reductie van uitstoot te realiseren.

Het vervangen van energie uit fossiele bronnen door hernieuwbare energie leidt direct tot een lagere absolute uitstoot van broeikasgassen. Dit initiatief past daarmee bij de keuze van BPL Pensioen om de uitstoot van ondernemingen uit de eigen bedrijfsvoering te verminderen.

Climate Action 100+

Climate Action 100+ is een nieuw initiatief dat is opgericht door een diverse groep van investeerders om bedrijven met de grootste CO₂-uitstoot aan te sporen 1) de CO₂-uitstoot te verminderen, 2) transparanter te zijn over klimaatbeleid en -doelstellingen en 3) de governance op klimaatveranderingsvlak te verbeteren. Achmea IM heeft namens BPL Pensioen actief bijgedragen aan de ontwikkeling van het initiatief en zal in 2018 deelnemen aan dialogen met geselecteerde bedrijven.

5. Corporate Governance en stemmen

Corporate governance, of goed ondernemingsbestuur, heeft betrekking op de verhoudingen tussen de verschillende actoren van een onderneming zoals de Raad van Bestuur (RvB), de Raad van Commissarissen (RvC), aandeelhouders en andere belanghebbenden. Rekenschap, transparantie en toezicht spelen hierbij een centrale rol. BPL Pensioen belegt in aandelen van beursgenoteerde ondernemingen en heeft hierdoor aandeelhoudersrechten. Door actief gebruik te maken van aandeelhoudersrechten kan BPL Pensioen invloed uitoefenen op de onderneming. Bijvoorbeeld bij het benoemen van bestuurders, het goedkeuren van jaarstukken en het goedkeuren van het beloningsbeleid. Door deel te nemen aan de besluitvorming op een aandeelhoudersvergadering (stemmen) vervult BPL Pensioen actief de aandeelhoudersrechten.

5.1. BPL als betrokken aandeelhouder

De Nederlandse Corporate Governance Code schrijft voor dat institutionele beleggers zoals pensioenfondsen een beleid moeten hebben ten aanzien van stemmen op aandeelhoudersvergaderingen van beursgenoteerde ondernemingen waarin wordt belegd. Daarbij wordt van de institutionele belegger verwacht dat er minstens eenmaal per jaar wordt aangegeven hoe invulling is gegeven aan het stembeleid.

Daarnaast stelt de Corporate Governance Code dat de institutionele belegger minimaal eenmaal per kwartaal moet aangeven hoe hij stemde op de aandeelhoudersvergaderingen. In bijlage 2 vindt u de volledige tekst van de relevante bepalingen voor institutionele beleggers van de Nederlandse Corporate Governance code.

BPL Pensioen voldoet aan de bepalingen van de Corporate Governance Code. Op de website zijn de volgende documenten te vinden:

1. Stembeleid
2. Stemverslag van de voorgaande kwartalen en het afgelopen jaar
3. Rapportagetool waarbij gerapporteerd wordt hoe gestemd is per aandeelhoudersvergadering

De BPL Pensioen aandelenportefeuilles zijn sterk internationaal georiënteerd. Het is daarom niet mogelijk om alle aandeelhoudersvergaderingen in persoon te bezoeken. Om het stemrecht toch volledig te benutten stemt BPL Pensioen op afstand via volmachten (proxy voting). BPL Pensioen maakt bij het uitoefenen van stemrechten gebruik van stemanalyses en stemadviezen van Institutional Shareholder Services (ISS). De uiteindelijke steminstructie is gebaseerd op criteria die BPL Pensioen heeft vastgelegd in

zijn eigen stembeleid. De striktere criteria in het eigen stembeleid leiden met name bij controversiële agendapunten en ten aanzien van beloningsbeleid tot een afwijking van de gangbare steminstructies van ISS.

5.2. Stemgedrag BPL Pensioen

De eerste helft van het jaar is altijd een drukke stemperiode, omdat de meeste aandeelhoudersvergaderingen dan plaatsvinden. Gezien de moeilijke omstandigheden over de hele wereld was het extra belangrijk dat we onze stem als aandeelhouder lieten horen. Klimaatverandering was opnieuw een centraal thema dit stemseizoen. De steun voor klimaat gerelateerde resoluties blijft stijgen. Daarnaast heeft de aandacht voor klimaatverandering in toenemende mate invloed op de mate van steun voor bestuurdersverkiezingen. Ook is er wereldwijd een stijgende trend waarneembaar van ingediende aandeelhoudersresoluties die de mate van diversiteit in het bestuur adresseren. Doordat vrijwel alle aandeelhoudersvoorstellen ingediend zijn ver voordat COVID-19 haar intrede deed, was er weinig invloed van de pandemie op de inhoud van resoluties. Volgend jaar verwachten we meer voorstellen over onderwerpen die gerelateerd zijn aan COVID-19, zoals gezondheid en veiligheid van medewerkers, mensenrechten, verantwoord ketenbeheer en human capital management.

BPL Pensioen stemde in de eerste helft van 2020 voor **759 vergaderingen** op **11438 agendapunten**. De aandeelhoudersvergaderingen vonden wereldwijd in zowel ontwikkelde als opkomende markten plaats.

Het BPL stembeleid is op de website te vinden en wordt doorlopend geactualiseerd op basis van wereldwijde trends op het gebied van corporate governance, ons stemgedrag bij controversiële agendapunten en overige actualiteiten. Voordat een definitieve stem wordt uitgebracht, besteden we extra aandacht aan controversiële agendapunten. Het

uiteindelijke besluit wordt genomen op basis van de specifieke feiten en omstandigheden van het agendapunt.

Het betekent dat BPL Pensioen niet altijd met het management van de onderneming meestemt. Zo werd in de eerste helft van 2020 op 16,4% van alle agendapunten tegen het management gestemd. Het grootste aantal tegenstellen betrof tegenstemmen tegen managementvoorstellen. Het ging hier onder andere om de benoeming van bestuurders van ondernemingen die niet onafhankelijk zijn waar dit wel geëist of gewenst is. Ook betreft het vaak beloningsstructuren die als excessief, onvoldoende toegelicht en niet transparant genoeg beoordeeld worden, of waar een link met de prestaties van de onderneming ontbreekt. Ook de stemmen voor een aandeelhoudersresolutie houden impliciet een stem tegen het management in en zijn door ons meegenomen in onderstaand percentage van tegenstemmen.

TABEL 5.2.1 OVERZICHT STEMACTIVITEITEN H1 2020

Management		ISS	
Voor	Tegen	Voor	Tegen
83,4%	16,4%	89,0%	11%

De managementresoluties kunnen worden onderverdeeld in een zestal hoofdthema's: benoeming bestuurders, beloningsbeleid, uitgifte aandelen, routinezaken, fusies & overnames en overig. In de eerste helft van 2020 zijn de meeste stemmen uitgebracht voor uitgifte aandelen, routinezaken en fusies en overnames.

TABEL 5.2.2 HET STEMGEDRAG PER THEMA

	Voor	Tegen
Beloning	46%	54%
Benoemingen	86%	14%
Fusies en overnames	90%	10%
Uitgifte aandelen	92%	8%
Overig	100%	0%
Routine zaken	96%	4%

5.3. Agenderingsrecht aandeelhouders

Aandeelhouders hebben de mogelijkheid om op aandeelhoudersvergaderingen een voorstel te agenderen, mits wordt voldaan aan de voorwaarden van het lokaal geldende agenderingsrecht. In het afgelopen halfjaar heeft BPL Pensioen op **331 aandeelhoudersresoluties** gestemd. Tabel 5.3.1 toont de resoluties ingedeeld naar thema.

TABEL 5.3.1 AANDEELHOUDERSRESOLUTIES NAAR THEMA

Thema	Aantal
Overig (o.m. Politieke donaties)	51
Benoeming Bestuurder	154
Milieu en Gezondheid	23
Routinepunten	32
Beloning	29
Goed Bestuur	23
Mensenrechten	12
Social	7
Totaal	331

Aandeelhoudersresoluties inzake klimaat

Op de Algemene Vergadering van Aandeelhouders van de Frans olie- en gasonderneming **Total SA**, op 29 mei 2020, diende een consortium van aandeelhouders een voorstel in waarin het management werd gevraagd om artikel 19 van de statuten te wijzigen. Het doel is om informatie te verkrijgen inzake de strategie van de onderneming om de bedrijfsactiviteiten in lijn te brengen met het Klimaatakkoord van Parijs. In het jaarverslag dient informatie opgenomen te worden waaronder een actieplan met specifieke tussenliggende fasen. Zo wordt er gevraagd om de doelstellingen voor de vermindering van broeikasgasemissies.

Het management benadrukt dat het zich bewust is van haar verantwoordelijkheid op milieugebied. Na een vruchtbare dialoog met een groep beleggers heeft het management een eigen klimaatbeleid opgesteld dat de ambitie heeft om tegen 2050 CO₂-neutraal te zijn. Enerzijds stelt Total SA dat het niet verantwoordelijk is voor de emissies die klanten veroorzaken. Anderzijds is de onderneming zich bewust van haar rol als producent en distributeur van energieproducten en wil het de ontwikkeling van de vraag positief beïnvloeden. Een statutenwijziging veroorzaakt een bindend mandaat voor de Raad van Bestuur. Deze is van mening dat deze verplichting niet in lijn is met de regels van bevoegdheidsverdeling in een naamloze vennootschap. BPL Pensioen is van mening dat een ambitie uitspreken niet voldoende is en dat een statutenwijziging een goed middel is om het management aan te zetten tot het maken van een concreet actieplan. Zodoende heeft BPL Pensioen VOOR de resolutie gestemd. Van de aandeelhouders stemde 17 procent voor de resolutie.

Aandeelhoudersresolutie inzake milieu

Op de Algemene Vergadering van Aandeelhouders van de Amerikaanse farmaceut **Johnson & Johnson**, op 3 april 2020, vroegen aandeelhouders de onderneming een verslag te publiceren over bestuursmaatregelen die de onderneming

heeft ondernomen in verband met de verkoop van opioïdemedicijnen. De maatregelen moeten de financiële en reputatierisico's controleren en beheersen. Ook wordt gevraagd welke effecten de centralisatie van bedrijfsfuncties hebben op het toezicht, welke prikkels in de beloningsregelingen voor het management zijn opgenomen om ethisch gedrag te bevorderen en hoe het bestuur input van relevante belanghebbenden meeneemt in haar beleid. Volgens de aandeelhouders veroorzaakt misbruik van opioïden een gezondheids crisis. Volgens het 'Center for Disease Control and Prevention' (CDC) zijn er in de Verenigde Staten sinds 2017 meer dan 130 sterfgevallen per dag als gevolg van een overdosis. De cumulatieve economische tol die de opioïde-epidemie heeft veroorzaakt, bedraagt meer dan 1 biljoen dollar. De verkoop van opioïdemedicijnen brengt ook juridische risico's met zich mee. Zo heeft de onderneming onlangs voor \$4 miljard meerdere rechtszaken geschikt.

De onderneming geeft aan dat de risico's in verband met opioïden niet materieel zijn en dat ze haar opioïdenactiviteiten heeft verkocht. Ook meent Johnson & Johnson al voldoende informatie omtrent de bestuursmaatregelen die zijn doorgevoerd te hebben gepubliceerd. Door middel van een speciale website met persberichten betreft de onderneming relevante belanghebbenden bij hun beleid en genomen maatregelen. Het bestuur geeft aan dat de beloningsregelingen erop gericht zijn risicobeheer te vergemakkelijken. BPL Pensioen ondersteunt de gevraagde transparantie rondom de bestuursmaatregelen en heeft VOOR de resolutie gestemd. Van de aandeelhouders stemde 61 procent voor de resolutie.

5.4. Corporate Governance ontwikkelingen Nederland

Impact coronavirus op het AVA-seizoen 2020

“Het coronavirus houdt ons land in de greep. Ons, én de rest van de wereld”, zo begint premier Rutte zijn rechtstreekse toespraak op televisie aan alle Nederlanders op maandag 16 maart 2020. Rutte wees in zijn toespraak onder andere op de economische gevolgen en de zorgen die mensen zich maken over hun baan en ondernemers over het voortbestaan van hun onderneming. Gezien het snelle tempo van de veranderingen en bijbehorende restricties heeft COVID-19 ook geleid tot een aanzienlijke verstoring van de dividenduitkeringen, de verslagleggingsperiode van ondernemingen en de planning en implementatie van het AVA seizoen.

Ingetrokken en verlaagde dividenduitkeringen

Zo hebben diverse ondernemingen het voorstel om dividend uit te keren ingetrokken of het voorgenomen dividendbedrag flink verlaagd vanwege de hevige (verwachte) winst- en omzetsdalingen door de coronacrisis. Een aantal Nederlandse banken heeft de aanbeveling van de Europese Centrale Bank opgevolgd om tot en met het derde kwartaal 2020 geen dividend uit te keren aan aandeelhouders. Ook de accountants hebben voor een aantal ondernemingen een controleverklaring afgegeven waarbij ze een slag om de arm houden wat betreft de financiële prestaties en de gezondheid van ondernemingen als gevolg van de coronacrisis. Accountants nemen een paragraaf in de controleverklaring van de 2019 jaarrekening op over de impact van het coronavirus.

Uitgestelde en virtuele AVA's

Volgens het Nederlands vennootschapsrecht zijn beursondernemingen verplicht om binnen zes maanden na afloop van het boekjaar een algemene vergadering van aandeelhouders (AVA) te organiseren. Het AVA-seizoen in Nederland is anders verlopen dan afgelopen jaren, vanwege de uitbraak van het coronavirus. De AVA's die vroeg in het seizoen gepland waren (maart en april), werden geconfronteerd met door de Nederlandse regering opgelegde beperkingen. Meerdere ondernemingen hebben daardoor de algemene vergaderingen uitgesteld naar juni. Ondernemingen hebben ook aandeelhouders opgeroepen niet naar de fysieke aandeelhoudersvergadering te komen.

Ondernemingen maakten zich zorgen over de rechtsgeldigheid van de AVA-besluiten, als er maar een beperkt aantal aandeelhouders de algemene vergadering bijwoont. Het Nederlands parlement heeft daarom op 16 maart 2020 een noodwet aangenomen. Ondernemingen hebben daardoor tot 31 oktober 2020 de tijd om een AVA te organiseren.

Van alle Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen hield 34 procent een virtuele AVA, waaronder de volgende ondernemingen: Adyen, Aegon, AkzoNobel, ASM International, ASR Nederland, DSM, Heineken, Randstad en Unilever. Tijdens deze AVA's namen de CEO, de CFO, de voorzitter en de secretaris van de onderneming vanuit het hoofdkantoor van de onderneming deel aan de vergadering. Met name de buitenlandse bestuurders namen deel vanuit andere locaties. Soms was ook de externe accountant aanwezig op het hoofdkantoor. In andere gevallen gaf deze een presentatie over de uitgevoerde audit vanuit een andere locatie. Niet alle ondernemingen boden aandeelhouders de mogelijkheid vervolgvragen te stellen. Hierdoor konden aandeelhouders niet in alle gevallen optimaal geïnformeerd een stem uitbrengen.

Alle andere Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen hielden een fysieke AVA met toegangsbeperkingen voor aandeelhouders. Fysieke AVA's waren immers nog steeds toegestaan, mits er niet meer dan 100 personen aanwezig waren. Ook moest er een afstand van ten minste 1,5 meter tussen de aanwezigen aangehouden worden. In de oproep werden aandeelhouders echter sterk ontmoedigd om de AVA fysiek bij te wonen. Er werd aangegeven dat er geen gelegenheid was voor sociale interactie en dat de onderneming ernaar streeft de fysieke aanwezigheid tot een minimum te beperken. Dit met als doel de gezondheid van alle betrokkenen te beschermen.

Bijna alle aandeelhouders hebben deze aanbeveling opgevolgd. De aanwezigheid van aandeelhouders op de fysieke AVA's was beperkt tot maximaal 10 personen. Dit werd gestimuleerd door de mogelijkheid de vergadering via een live-audio- of videocast te volgen. Ook was het mogelijk om vooraf via e-mail vragen te stellen. Sommige ondernemingen boden ook de mogelijkheid om vervolgvragen te stellen via e-mail of via een chatfunctie. Bij fysieke AVA's werd de fysieke aanwezigheid van bestuurders bovendien tot een minimum beperkt.

Aandeelhouders keuren nieuwe beloningsvoorstellen af

Als gevolg van de implementatie van de herziene EU-richtlijn inzake aandeelhoudersrechten ('SRD II') moeten alle Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen hun remuneratierapport over 2019 voor een adviserende stem voorleggen aan de AVA van 2020. Een grote meerderheid heeft ook het beloningsbeleid voor de bestuurders en commissarissen vernieuwd. Sinds 1 december 2019 heeft het nieuwe beloningsbeleid de steun nodig van ten minste 75 procent van de uitgebrachte stemmen in een AVA. Deze regel geldt niet als de onderneming in de statuten van de vennootschap een lagere meerderheid heeft voorgeschreven.

Maatschappelijk draagvlak

Nederlandse beursvennootschappen moeten ook uit te leggen hoe in het beloningsbeleid rekening wordt gehouden met het 'maatschappelijk draagvlak'. Institutionele beleggers zijn vanaf dit jaar wettelijk verplicht om rekening te houden met de maatschappelijke gevolgen van elk AVA-voorstel. Zij hebben zich met name gericht op mogelijke extreme uitkomsten van het beloningsbeleid, dat ter goedkeuring aan de AVA 2020 is voorgelegd. Beleggers beoordeelden kritisch welke ondernemingen opgenomen zijn in de peergroup voor de arbeidsmarkt. Beleggers hebben met name hun zorgen geuit als een substantieel deel uit deze vergelijkingsgroep uit de Verenigde Staten komt. De beloningspraktijken en -cultuur van Amerikaanse ondernemingen verschillen sterk met Europese ondernemingen. Het totale vaste inkomen van bestuurders kan stijgen tot ver boven het mediaanniveau van de Nederlandse en Europese concurrenten.

Remuneratierapport

Afgelopen AVA-seizoen was de eerste mogelijkheid voor aandeelhouders om een adviserende stem uit te brengen over het remuneratierapport. Bij slechts één onderneming AMG Advanced Metallurgical Group is er een negatief advies uitgebracht over het remuneratierapport over 2019. Veel aandeelhouders zien 2020 als een tussenjaar en zijn daarom nog enigszins coulant. Vanaf 2021 wordt er een hogere transparantie in de remuneratieverslagen verwacht.

Beloningsbeleid

De nieuwe steunvereiste van 75 procent voor het vaststellen van een nieuw beloningsbeleid heeft een grote impact gehad. Vijf voorstellen voor een nieuw of aangepast beloningsbeleid voor bestuurders zijn niet aangenomen door de AVA. Dit betreft de volgende ondernemingen: AMG, BESI, Euronext en Wolters Kluwer. Ook zijn vijf nieuwe beloningsvoorstellen voor of bij aanvang van de AVA ingetrokken. Deze ondernemingen bezinnen zich op een nieuw voorstel. Tot de volgende

6. Bijlage

6.1. Bijlage 1:Uitgangspunten van de Global Compact van de Verenigde Naties

Het VN Global Compact verlangt van bedrijven dat zij binnen hun invloedssfeer een aantal kernwaarden op het gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anticorruptie omarmen, ondersteunen en uitoefenen. Bedrijven die het VN Global Compact initiatief onderschrijven, verbinden zich ertoe de onderstaande doelstellingen en waarden te steunen bij het uitvoeren van hun activiteiten:

Mensenrechten

1e principe: Bedrijven dienen binnen de eigen invloedssfeer de internationaal vastgelegde mensenrechten te ondersteunen en te respecteren; en

2e principe: er voor te zorgen dat zij niet medeplichtig zijn aan schendingen van de mensenrechten.

Arbeidsnormen

3e principe: Bedrijven dienen de vrijheid van vakvereniging en de effectieve erkenning van het recht op collectieve onderhandelingen te handhaven;

4e principe: alle vormen van verplichte en gedwongen arbeid te elimineren;

5e principe: zich in te spannen voor de effectieve afschaffing van kinderarbeid; en

6e principe: discriminatie met betrekking tot werk en beroep te bestrijden.

Milieu

7e principe: Bedrijven dienen het voorzichtigheidsbeginsel te hanteren met betrekking tot milieukwesties;

8e principe: initiatieven te ondernemen om grotere verantwoordelijkheid op milieugebied te bevorderen; en

9e principe: de ontwikkeling en verspreiding van milieuvriendelijke technologieën te stimuleren.

Anticorruptie

10e principe: Bedrijven dienen alle vormen van corruptie, inclusief afpersing en omkoping, tegen te gaan.

De principes van het Global Compact zijn gebaseerd op internationale verdragen, onder andere afgeleid van de Universele verklaring van de rechten van de mens, de verklaring van de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO) inzake de fundamentele arbeidsrechten, en van de verklaring van Rio met betrekking tot milieu en ontwikkeling.

6.2. Bijlage 2: Bepalingen Nederlandse Corporate Governance Code

Bepalingen Nederlandse Corporate Governance Code

IV.4 Verantwoordelijkheid institutionele beleggers

Verantwoordelijkheid van institutionele beleggers

Principe Institutionele beleggers handelen primair in het belang van hun achterliggende begunstigden of beleggers en hebben een verantwoordelijkheid jegens hun achterliggende begunstigden of beleggers en de vennootschappen waarin zij

beleggen om op zorgvuldige en transparante wijze te beoordelen of zij gebruik willen maken van hun rechten als aandeelhouder van beursvennootschappen.

Best practice bepalingen

IV.4.1 Institutionele beleggers (pensioenfondsen, verzekeraars, beleggingsinstellingen, vermogensbeheerders) publiceren jaarlijks in ieder geval op hun website hun beleid ten aanzien van het uitoefenen van het stemrecht op aandelen die zij houden in beursvennootschappen.

IV.4.2 Institutionele beleggers doen jaarlijks op hun website en/of in hun jaarverslag verslag van de uitvoering van hun beleid ten aanzien van het uitoefenen van het stemrecht in het betreffende boekjaar.

IV.4.3 Institutionele beleggers brengen ten minste eenmaal per kwartaal op hun website verslag uit of en hoe zij als aandeelhouders hebben gestemd op de algemene vergaderingen van aandeelhouders.

Verantwoordelijkheid van aandeelhouders

Principe Aandeelhouders gedragen zich ten opzichte van de vennootschap, haar organen en hun medeaandeelhouders naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid. Hieronder valt de bereidheid om een dialoog met de vennootschap en medeaandeelhouders aan te gaan.

Best practice bepaling

IV.4.4. Een aandeelhouder oefent het agenderingsrecht slechts uit nadat hij daaromtrent in overleg is getreden met het bestuur. Wanneer een of meer aandeelhouders het voornemen heeft de agendering te verzoeken van een onderwerp dat kan leiden tot wijziging van de strategie van de vennootschap, bijvoorbeeld door het ontslag van één of meer bestuurders of commissarissen, wordt het bestuur in de gelegenheid gesteld een redelijke termijn in te roepen om hierop te reageren (de responstijd). Dit geldt ook voor een voornemen als hiervoor bedoeld dat strekt tot rechterlijke machtiging voor het bijeenroepen van een algemene vergadering op grond van artikel 2:110 BW. De betreffende aandeelhouder respecteert de door het bestuur ingeroepen responstijd in de zin van best practice bepaling II.1.9.

IV.4.5. Een aandeelhouder stemt naar zijn eigen inzicht. Van een aandeelhouder die gebruikt maakt van stemadviezen van derden wordt verwacht dat hij zich een eigen oordeel vormt over het stembeleid van deze stemadviseur en de door deze verstrekte stemadviezen.

IV5.5. Indien een aandeelhouder een onderwerp op de agenda heeft laten plaatsten, licht hij dit ter vergadering toe en beantwoordt hij indien nodig vragen hierover.

6.3. Lijst van ondernemingen; Normatieve Dialogen

	Onderneming	Gestart	Norm
1	Accenture Plc	43845	Arbeidsnormen
2	Alphabet Inc. Class C	15-4-2020	Mensenrechten
	Alphabet Inc. Class C	15-4-2020	Arbeidsnormen
	Alphabet Inc. Class C	15-4-2020	Corruptie
3	Amazon.com, Inc.	15-10-2017	Mensenrechten
	Amazon.com, Inc.	15-10-2017	Arbeidsnormen
	Amazon.com, Inc.	15-1-2019	Arbeidsnormen
4	America Movil SAB	15-7-2018	Arbeidsnormen
5	AmerisourceBergen Corporation	15-1-2020	Mensenrechten
6	AMP Limited	15-10-2018	Mensenrechten
7	Anheuser-Busch InBev	14-3-2019	Arbeidsnormen
	Anheuser-Busch InBev	14-3-2019	Arbeidsnormen
8	Apple Inc.	15-10-2017	Mensenrechten
9	Bayer AG	13-3-2019	Corruptie
10	Biogen Inc.	15-1-2019	Corruptie
11	Bolloré SA	15-1-2018	Mensenrechten
	Bolloré SA	15-1-2018	Mensenrechten
	Bolloré SA	15-1-2018	Arbeidsnormen
12	BP Plc	21-3-2019	Mensenrechten
13	Bunge Limited	15-10-2019	Milieu
14	CaixaBank SA	15-7-2018	Corruptie
15	Cardinal Health, Inc.	15-1-2020	Mensenrechten
16	Coca-Cola Amatil Limited	15-10-2019	Arbeidsnormen
17	Commonwealth Bank of Australia	15-10-2018	Corruptie
18	CoreCivic, Inc.	15-7-2018	Mensenrechten
19	Daimler AG	15-4-2017	Milieu
20	Danske Bank A/S	15-10-2018	Corruptie
21	Deutsche Bank AG	15-3-2019	Corruptie
	Deutsche Bank AG	15-3-2019	Corruptie
22	Deutsche Post AG	15-7-2018	Arbeidsnormen
23	Enagas SA	15-1-2019	Mensenrechten
24	ENGIE SA	15-1-2017	Mensenrechten
	ENGIE SA	15-1-2017	Milieu
25	Eni S.p.A.	15-3-2019	Milieu
	Eni S.p.A.	15-3-2019	Arbeidsnormen
	Eni S.p.A.	15-4-2017	Corruptie

	Onderneming	Gestart	Norm
	Eni S.p.A.	15-3-2019	Corruptie
	Eni S.p.A.	15-3-2019	Corruptie
26	Entergy Corporation	15-7-2017	Milieu
27	Eskom Holdings SOC Ltd.	15-4-2018	Milieu
29	EXOR N.V.	15-7-2019	Milieu
30	Exxon Mobil Corp.	15-7-2017	Milieu
	Exxon Mobil Corp.	15-7-2017	Milieu
	Exxon Mobil Corp.	15-7-2017	Milieu
31	Facebook, Inc.	15-1-2020	Arbeidsnormen
32	Fiat Chrysler Automobiles N.V.	15-4-2017	Milieu
	Fiat Chrysler Automobiles N.V.	15-1-2020	Corruptie
33	First Pacific Co. Ltd.	15-7-2018	Arbeidsnormen
34	GlaxoSmithKline plc	15-1-2017	Corruptie
35	Glencore plc	15-4-2017	Mensenrechten
	Glencore plc	15-7-2018	Mensenrechten
	Glencore plc	15-4-2017	Milieu
36	Honda Motor Co., Ltd.	15-10-2017	Arbeidsnormen
37	Iberdrola SA	15-4-2018	Mensenrechten
	ING Groep NV	15-7-2019	Corruptie
38	Jardine Matheson Holdings Limited	15-4-2017	Mensenrechten
39	Johnson & Johnson	15-1-2020	Mensenrechten
40	Johnson & Johnson	15-1-2020	Corruptie
41	JPMorgan Chase & Co.	15-10-2017	Corruptie
	Keppel Corporation Limited	15-4-2018	Corruptie
	Kobe Steel, Ltd.	15-1-2020	Milieu
42	LM Ericsson Telefon AB	15-4-2018	Corruptie
43	LM Ericsson Telefon AB	15-1-2020	Corruptie
	LM Ericsson Telefon AB	15-1-2020	Corruptie
44	Loomis AB	15-7-2019	Arbeidsnormen
45	Marubeni Corporation	15-4-2018	Mensenrechten
	Marubeni Corporation	15-4-2018	Milieu
46	MAXIMUS, Inc.	15-4-2020	Arbeidsnormen
47	Mitsubishi Corporation	15-10-2018	Mensenrechten
48	Mitsubishi Electric Corp.	15-1-2020	Arbeidsnormen
49	National Australia Bank Limited	15-7-2018	Corruptie
50	Naturgy Energy Group SA	15-1-2018	Mensenrechten
51	NextEra Energy, Inc.	15-1-2019	Milieu
52	NIKE, Inc.	15-7-2018	Mensenrechten

	Onderneming	Gestart	Norm
53	Nordea Bank AB	15-7-2018	Corruptie
54	Novartis AG	15-1-2018	Corruptie
55	Peab AB	11-3-2019	Corruptie
56	Petróleos Mexicanos SA	15-7-2018	Milieu
57	Petroperu SA	15-7-2018	Milieu
58	PG&E Corporation	15-10-2019	Mensenrechten
59	PT Pertamina (Persero)	15-1-2020	Milieu
60	Red Rock Resorts, Inc.	15-7-2019	Arbeidsnormen
61	Renault SA	15-7-2019	Milieu
	Renault SA	15-4-2017	Arbeidsnormen
62	Rheinmetall AG	15-1-2020	Mensenrechten
63	RWE AG	15-1-2020	Milieu
64	Sanofi	15-10-2017	Corruptie
	Sanofi	20-3-2019	Corruptie
65	Snam S.p.A.	15-1-2019	Mensenrechten
66	SNC-Lavalin Group Inc.	15-10-2018	Mensenrechten
	SNC-Lavalin Group Inc.	15-4-2018	Corruptie
67	Sumitomo Chemical Co., Ltd.	15-10-2018	Milieu
68	Sumitomo Corporation	15-4-2017	Arbeidsnormen
69	Swedbank AB	15-10-2019	Corruptie
70	Teva Pharmaceutical Industries Ltd.	15-1-2020	Mensenrechten
	Teva Pharmaceutical Industries Ltd.	15-10-2017	Corruptie
71	The Coca-Cola Co.	15-4-2020	Arbeidsnormen
72	The GEO Group, Inc.	15-7-2019	Mensenrechten
	The GEO Group, Inc.	15-7-2019	Arbeidsnormen
73	The Goldman Sachs Group, Inc.	15-7-2019	Corruptie
	The Goldman Sachs Group, Inc.	15-7-2019	Corruptie
	The Goldman Sachs Group, Inc.	15-7-2019	Corruptie
74	ThyssenKrupp AG	15-1-2018	Corruptie
75	Total SA	15-10-2018	Milieu
76	Twenty-First Century Fox, Inc.	15-4-2018	Arbeidsnormen
77	UnitedHealth Group, Inc.	15-7-2019	Mensenrechten
78	Vestas Wind Systems A/S	15-4-2017	Mensenrechten
	Vestas Wind Systems A/S	4-12-2019	Arbeidsnormen
79	Volkswagen AG	15-4-2017	Milieu
80	Volkswagen AG	15-7-2019	Milieu
81	Westpac Banking Corporation	15-1-2020	Mensenrechten
82	Whirlpool Corporation	15-7-2018	Mensenrechten

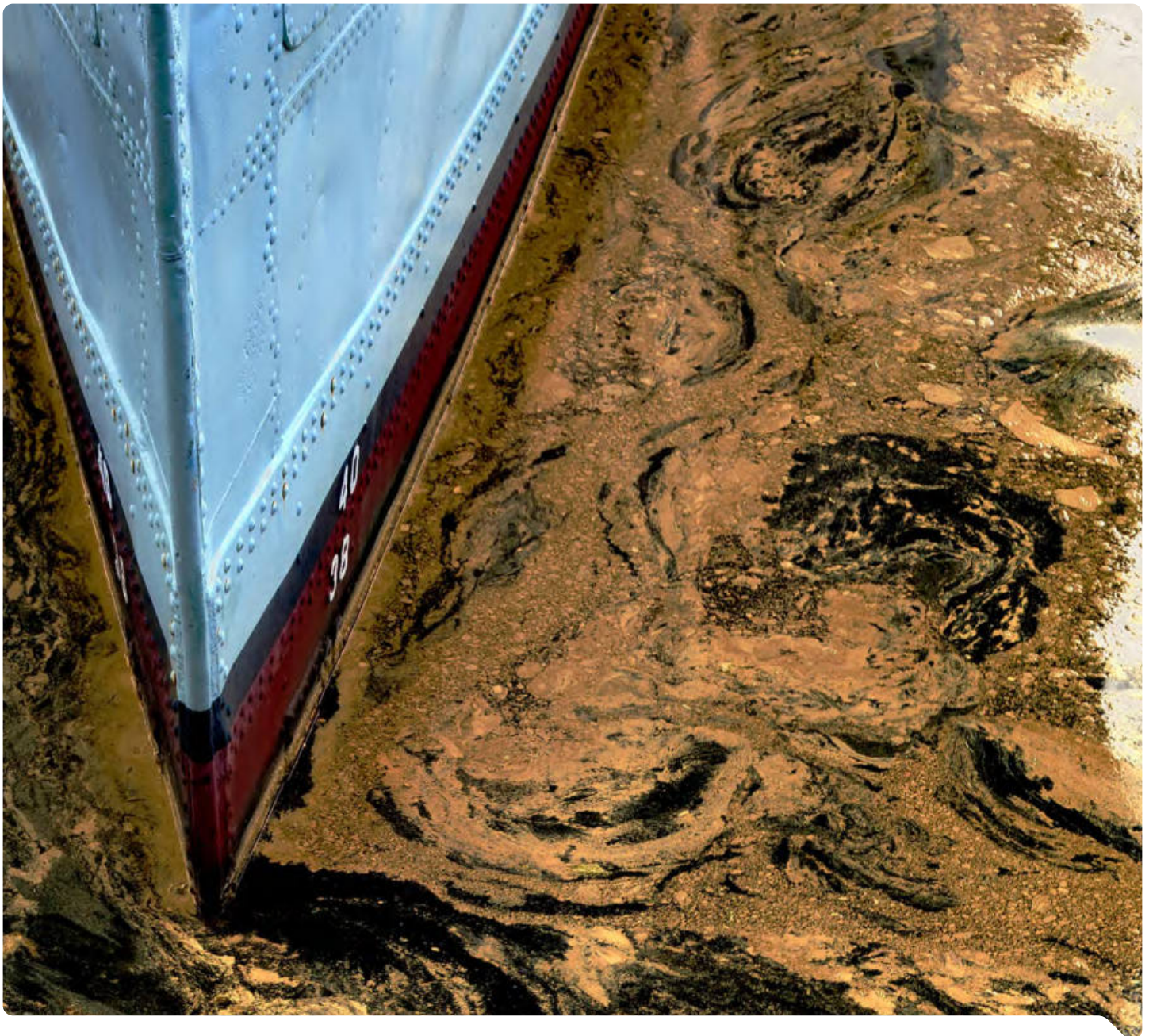
	Onderneming	Gestart	Norm
83	Wilmar International Limited	15-1-2020	Milieu
84	XPO Logistics, Inc.	15-10-2018	Arbeidsnormen

6.4. Lijst van ondernemingen; Thematische Dialogen

	Onderneming	Sector	Land van herkomst	Engagement omschrijving
1	Amtcor Ltd	Basismaterialen	Australië	Plastics
2	American Water Works Company, Inc.	Nutsbedrijven	Verenigde Staten	Waterrisico bij water- en elektriciteitsbedrijven
3	BMW	Duurzame consumptiegoederen	Duitsland	Dialog Klimaattransitie
4	C.H. Robinson Worldwide, Inc.	Industrie	Verenigde Staten	Klimaat en transport
5	Carrefour SA	Niet-duurzame consumptiegoederen	Frankrijk	Leefbaar Loon
6	Casino, Guichard-Perrachon SA	Niet-duurzame consumptiegoederen	Frankrijk	Leefbaar Loon
7	Chubu Electric Power Company, Incorporated	Nutsbedrijven	Japan	Waterrisico bij water- en elektriciteitsbedrijven
8	Conagra Brands, Inc.	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Access to Nutrition
9	Covestro AG	Basismaterialen	Duitsland	Industriële Energie-efficiëntie
10	Deutsche Post AG	Industrie	Duitsland	Klimaat en transport
11	Electricite de France SA	Nutsbedrijven	Frankrijk	Waterrisico bij water- en elektriciteitsbedrijven
12	Emera Inc	Nutsbedrijven	Canada	Waterrisico bij water- en elektriciteitsbedrijven
13	ENGIE SA	Nutsbedrijven	Frankrijk	Waterrisico bij water- en elektriciteitsbedrijven
14	Expeditors International of Washington, Inc.	Industrie	Verenigde Staten	Klimaat en transport
15	Exxon Mobil Corp.	Energie	Verenigde Staten	Dialog Klimaattransitie
16	Fortescue Metals Group Ltd	Basismaterialen	Australië	Industriële Energie-efficiëntie
17	Fortum Oyj	Nutsbedrijven	Finland	Waterrisico bij water- en elektriciteitsbedrijven
18	Greif Inc	Basismaterialen	Verenigde Staten	Plastics
19	Home Depot, Inc.	Duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Leefbaar Loon
20	HUGO BOSS AG	Duurzame consumptiegoederen	Duitsland	Leefbaar Loon
21	Huhtamaki Oyj	Basismaterialen	Finland	Plastics
22	Li & Fung Limited	Duurzame consumptiegoederen	Hong Kong	Leefbaar Loon
23	LyondellBasell Industries NV	Basismaterialen	Verenigde Staten	Plastics
24	Marathon Oil Corporation	Energie	Verenigde Staten	Dialog Klimaattransitie

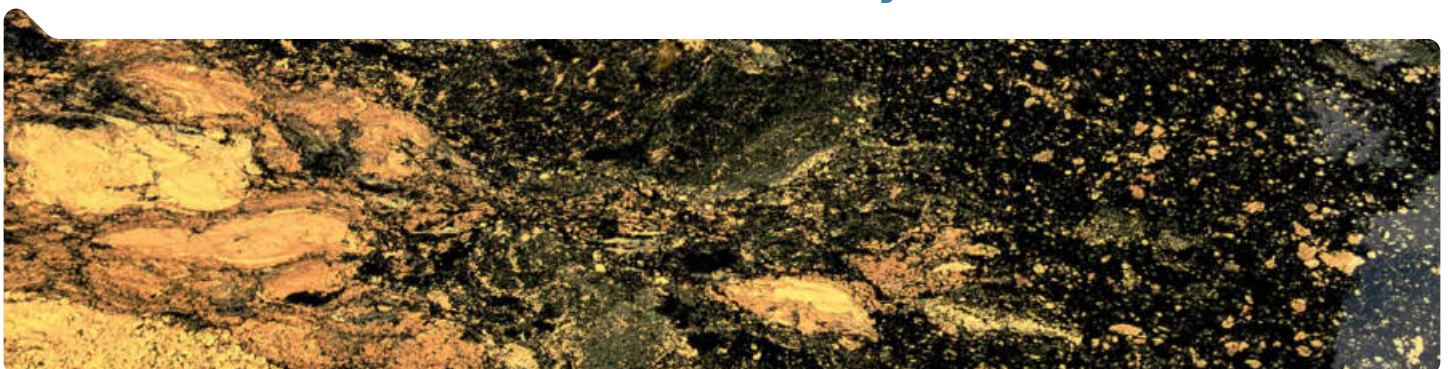
	Onderneming	Sector	Land van herkomst	Engagement omschrijving
25	METRO AG	Niet-duurzame consumptiegoederen	Duitsland	Leefbaar Loon
26	Mondi plc	Basismaterialen	Verenigd Koninkrijk	Plastics
27	Nestle S.A.	Niet-duurzame consumptiegoederen	Zwitserland	Access to Nutrition
28	Nucor Corporation	Basismaterialen	Verenigde Staten	Industriële Energie-efficiëntie
29	OMV AG	Energie	Oostenrijk	Dialoog Klimaattransitie
30	Pinnacle West Capital Corporation	Nutsbedrijven	Verenigde Staten	Waterrisico bij water- en elektriciteitsbedrijven
31	PPG Industries, Inc.	Basismaterialen	Verenigde Staten	Industriële Energie-efficiëntie
32	Public Service Enterprise Group Inc	Nutsbedrijven	Verenigde Staten	Waterrisico bij water- en elektriciteitsbedrijven
33	Ralph Lauren Corporation Class A	Duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Leefbaar Loon
34	Renault SA	Duurzame consumptiegoederen	Frankrijk	Dialoog Klimaattransitie
35	Royal Ahold Delhaize N.V.	Niet-duurzame consumptiegoederen	Nederland	Leefbaar Loon
36	Royal Mail plc	Industrie	Verenigd Koninkrijk	Klimaat en transport
37	Sealed Air Corporation	Basismaterialen	Verenigde Staten	Plastics
38	Severn Trent Plc	Nutsbedrijven	Verenigd Koninkrijk	Waterrisico bij water- en elektriciteitsbedrijven
39	Sika AG	Basismaterialen	Zwitserland	Industriële Energie-efficiëntie
40	SUBARU CORP	Duurzame consumptiegoederen	Japan	Dialoog Klimaattransitie
41	Suntory Beverage & Food Ltd.	Niet-duurzame consumptiegoederen	Japan	Access to Nutrition
42	Tesco PLC	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigd Koninkrijk	Leefbaar Loon
43	Tohoku Electric Power Company, Incorporated	Nutsbedrijven	Japan	Waterrisico bij water- en elektriciteitsbedrijven
44	Umicore	Basismaterialen	België	Industriële Energie-efficiëntie
45	Unilever NV	Niet-duurzame consumptiegoederen	Nederland	Access to Nutrition
46	United Parcel Service, Inc. Class B	Industrie	Verenigde Staten	Klimaat en transport
47	United Utilities Group PLC	Nutsbedrijven	Verenigd Koninkrijk	Waterrisico bij water- en elektriciteitsbedrijven
48	V.F. Corporation	Duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Leefbaar Loon
49	Veolia Environnement SA	Nutsbedrijven	Frankrijk	Waterrisico bij water- en elektriciteitsbedrijven

Voortgang Normatieve Dialogen januari - juli 2020

BPL Pensioen (vertrouwelijk)

Opgesteld voor:

Inhoudsopgave

	Managementsamenvatting	04
1.	De basis voor onze normatieve dialoog	08
2.	Het engagementproces	16
3.	Voortgang mensenrechten	20
4.	Voortgang arbeidsnormen	22
5.	Voortgang milieu	23
6.	Voortgang anti-corruptie	24
7.	Individuele casussen mensenrechten	27
8.	Individuele casussen arbeidsnormen	47
9.	Individuele casussen milieu	55
10.	Individuele casussen anti-corruptie	61
11.	Lijst van ondernemingen	76

Managementsamenvatting

Statistieken

BPL Pensioen vindt het belangrijk om in gesprek te gaan met ondernemingen die internationaal breed gedragen normen schenden. Wij noemen dit normatieve engagement. Per ultimo juni 2020 maken 84 ondernemingen deel uit van het normatieve engagementprogramma. Met deze ondernemingen spreken wij over één of meerdere normschendingen. Het aantal normschendingen waarover wij spreken kan daarom afwijken van het aantal ondernemingen in het normatieve engagementprogramma. Onderstaand is weergegeven hoe het programma naar normschending is opgebouwd.

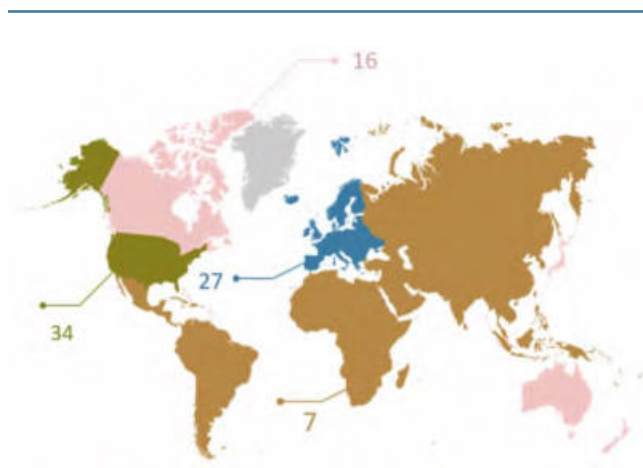
TABEL 1 NORNSCHENDING

Norm	%
Mensenrechten	26%
Arbeidsnormen	24%
Milieunormen	22%
Anti-corruptie	28%

De ondernemingen zijn gevestigd over verschillende regio's en markten. De focus van het programma ligt op de ontwikkelde markten met 77 ondernemingen. Wij verdelen deze onder in Europa, Verenigde Staten en Wereld Overig (Japan, Australië, Canada, Nieuw-Zeeland). Daarnaast voeren wij de dialoog met 7 ondernemingen uit opkomende markten. Zie in figuur 2 de regionale verdeling van ondernemingen in het normatieve engagementprogramma.

In het afgelopen halfjaar is met 21 ondernemingen een nieuwe dialoog gestart.

FIGUUR 1 ONDERNEMINGEN NAAR REGIO

Wij rapporteren voortgang over individuele dialogen op basis van vier vooraf gedefinieerde mijlpalen (tabel 1). Dit doen wij in de voortgangshoofdstukken. Daarnaast presenteren wij in deze managementsamenvatting een geaggregeerd voortgangsoverzicht van het totale engagementprogramma.

TABEL 2 MIJLPALEN

1	Delen van relevante informatie
2	Implementatie van beleid
3	Herstel en Verhaal
4	Opheffen en/of voorkomen

Ten aanzien van de eerste mijlpaal, het delen van relevante informatie, zien we dat in 47% van de dialogen hierop nog geen stappen zijn gezet door de onderneming. Dat kan komen door onwil van de desbetreffende onderneming of omdat de dialoog pas recent van start is gegaan. In totaal is in 29% van de dialogen wel informatie gedeeld, in 15% van de gevallen ook geverifieerd door een onafhankelijke partij. In 8% van de dialogen heeft de onderneming wel een toezegging gedaan dit te doen.

Voor de tweede mijlpaal, de implementatie van het beleid, zien we dat in 25% van de dialogen de ondernemingen hierop stappen hebben gezet en 2% zijn geverifieerd door een onafhankelijke partij. In 13% van de dialogen is de toezegging

gedaan hierop stappen te zetten en in 47% van de dialogen hebben de ondernemingen zowel geen stappen gezet als toezeggingen gedaan.

Het mogelijk maken van Herstel & Verhaal, zoals ook benoemd in het IMVB-convenant, is de derde mijlpaal. Hierbij zien we dat in 8% van de dialogen de ondernemingen hier stappen op hebben gezet, waarvan 2% geverifieerd door een onafhankelijke partij. Voor 29% van de dialogen is deze mijlpaal niet relevant vanwege de aard van de schending.

Bij de vierde mijlpaal, het opheffen en/of voorkomen van de schending, zien we dat in 8% van de dialogen de ondernemingen hierop stappen hebben gezet, waarvan 2%

geverifieerd door een onafhankelijke partij. Additioneel is in 8% van de dialogen de toezegging gedaan dit te zullen doen. In 46% van de dialogen dienen de ondernemingen hier nog stappen op te zetten.

Niet iedere mijlpaal is relevant voor een dialoog. Herstel en verhaal is bijvoorbeeld niet in alle gevallen relevant omdat er niet één specifieke groep van benadeelden is of herstel & verhaal al plaats heeft gevonden via het nationale rechtssysteem.

Per 1 juli 2020 kan daarmee over de geaggregeerde voortgang van het totale engagementprogramma als volgt worden gerapporteerd:

TABEL 3 VOORTGANG ENGAGEMENTPROGRAMMA

Mijlpaal	1. Delen van relevante informatie	2. Implementatie van beleid	3. Herstel en Verhaal	4. Opheffen en/of voorkomen
 Er zijn geen maatregelen genomen	47%	47%	29%	46%
 Er is een toezegging gedaan	8%	13%	7%	8%
 Er zijn maatregelen geïnitieerd	29%	25%	15%	8%
 Een onafhankelijke partij heeft de maatregelen goedgekeurd	15%	2%	4%	2%

UITGELICHT: Facebook, Inc.

Opgeheven schending van mensenrechten

Facebook werd verweten onvoldoende maatregelen te nemen tegen gewelddadige en schadelijke berichten. Via nepberichten op het social media platform zou het leger van Myanmar, in de aanloop naar de genocide op Rohingya-moslims in 2017, de haat tegen de bevolkingsgroep hebben aangewakkerd. In november 2018 publiceerde non-profit organisatie Business for Social Responsibility (BSR) een impactbeoordeling die concludeerde dat Facebook niet genoeg heeft gedaan om te voorkomen dat het platform wordt gebruikt om verdeeldheid te zaaien en aan te zetten tot offline geweld tegen minderheden in Myanmar. BSR gaf daarnaast verschillende aanbevelingen voor een mensenrechtenbeheer en -beperkingsplan, maar stelde ook vast dat sommige van deze aanbevelingen voortbouwen op activiteiten die Facebook al implementeert.

In een officiële verklaring gaf Facebook toe dat het in het verleden onvoldoende heeft opgetreden tegen gewelddadige en schadelijke content. De onderneming heeft daarom extra geïnvesteerd in mensen, technologie en partnerschappen om het misbruik van haar platform in Myanmar aan te pakken. BSR erkent tevens dat Facebook nu de juiste corrigerende maatregelen neemt. Het oordeel van ISS ESG is in mei 2020 herzien naar GROEN.

UITGELICHT: Glencore

Opgeheven schending: belastingontduiking

In november 2017 rapporteerde de International Consortium of Investigative Journalists dat Glencore belasting heeft ontweken in Zwitserland en Groot Brittannië via belastingparadijs Bermuda. Voor herziening van de status ORANJE moest de onderneming aantonen dat het in Zwitserland en Groot Brittannië een strategie heeft geïmplementeerd die ertoe leidt dat de onderneming een eerlijk deel aan belastingen afdraagt. Glencore heeft sindsdien een belastingbeleid opgesteld dat relevant is voor de gehele groep. Op 1 oktober 2019 is dit beleid officieel in werking getreden. De onderneming streeft naar een optimale fiscale positie op de lange termijn, waarbij rekening wordt gehouden met duurzaamheid. Glencore is een voorstander van transparantie over eerlijk afdracht van belastingen in grondstofwinning. Als ondertekenaar van het Extractive Industries Transparency Initiative publiceert Glencore jaarlijks gedetailleerde fiscale cijfers per land en per project. Gezien de tijd die is verstreken sinds de beschuldigingen en de maatregelen die zijn genomen door Glencore heeft ISS ESG het oordeel herzien van ORANJE naar GROEN.

1. De basis voor onze normatieve dialoog

Wij hanteren de uitgangspunten van diverse internationale breed gedragen richtlijnen voor maatschappelijk verantwoord ondernemen als minimale norm waar ondernemingen zich aan moeten houden. Voorbeelden zijn de 10 principes van het VN Global Compact, de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen, de UN Guiding Principles on Business & Human Rights, de conventies van de ILO (Internationale Arbeidsorganisatie) en de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens.

Er zijn vier hoofdthema's te onderscheiden waar het gedrag van ondernemingen op kan worden beoordeeld, namelijk Mensenrechten, Arbeidsnormen, Milieunormen en Anti-corruptie. Institutionele beleggers kunnen als kapitaalverschaffers van ondernemingen een belangrijke rol spelen bij het aanspreken van ondernemingen als principes binnen deze hoofdthema's geschonden worden. Dit geldt niet alleen voor schendingen die binnen de onderneming worden vastgesteld, maar ook voor schendingen in de toeleveranciersketen.

Institutionele beleggers kunnen er bij ondernemingen op aandringen dat:

- ✓ de schending wordt opgeheven;
- ✓ het ondernemingsbeleid wordt aangepast;
- ✓ soortgelijke schendingen zich niet meer voordoen;
- ✓ waar relevant herstel en verhaal mogelijk wordt gemaakt.

Het aangaan van de dialoog over de schending is dan ook een belangrijk middel voor de institutionele belegger om financiële-, reputatie-, sociale- of milieu schade te beheersen.

Door het screenen van bedrijven die de internationale normen schenden identificeren we ondernemingen die daadwerkelijk of potentiële negatieve impact hebben op de samenleving en milieu. Dit is een belangrijk onderdeel in het OESO due diligence traject.

Hierbij wordt naast de impact van het gedrag van de onderneming op de samenleving en/of milieu ook naar de **ernst, schaal** en **onomkeerbaarheid** van de schending:

- Ernst verwijst naar de heftigheid van de negatieve impact.
- Met schaal wordt het bereik van het gevolg bedoeld, bijvoorbeeld het aantal mensen dat wordt getroffen of kan worden getroffen of de omvang van de milieuschade.
- Onomkeerbaarheid verwijst naar de grenzen aan de mogelijkheden om de situatie van de getroffen personen of het milieu te herstellen zodat deze overeenkomt met de situatie die voorafging aan de negatieve impact.

Door middel van het Normatieve engagementprogramma spreken we ondernemingen aan op hun gedrag om zo de (potentiële) negatieve impact te voorkomen of te verminderen. Over het monitoren van voortgang en de resultaten van dialoog rapporteren we in deze halfjaarlijkse voortgangsrapportage. Wanneer een onderneming schade heeft veroorzaakt aan samenleving of milieu zal Achmea IM de onderneming nadrukkelijk oproepen tot herstel- en verhaalmogelijkheden voor degene die schade hebben geleden.

In de volgende pagina's gaan wij dieper in op de vier hoofdthema's waarop wij onze normatieve dialoog voeren en de relevante internationale richtlijnen.

De OESO-richtlijnen worden onderschreven door 46 landen

9 thema's

Mensenrechten

Werkgelegenheid en arbeidsverhoudingen

Milieu

Bestrijding van corruptie, omkoping en afpersing

Consumentenbelangen

Wetenschap en technologie

Mededinging

Belastingen

Transparantie

De OESO richtlijnen voor multinationale ondernemingen zijn aangenomen in 1971. Het beschrijft wat 46 landen van bedrijven, inclusief institutionele beleggers, verwachten op het gebied van internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen (IMVO).

1.1. Mensenrechtenkwesities en internationale verdragen

De ‘rechten van de mens’ vormen één van de vier hoofdthema’s van het Global Compact en worden geadresseerd door de eerste twee principes. Deze principes staan echter niet op zichzelf en zijn gekoppeld aan, en uitgewerkt in diverse richtlijnen en verdragen (zie tabel 1.1.1). Deze richtlijnen en verdragen worden door ISS ESG dan ook meegenomen bij het screenen van bedrijven op eventuele schendingen van mensenrechten.

In de *UN Guiding Principles on Business & Human Rights* (UNGPs), staat specifiek beschreven hoe bedrijven met deze richtlijnen en verdragen dienen om te gaan en wat hun verantwoordelijkheden zijn. Of zoals de opsteller van de UNGPs, Professor John Ruggie stelt:

“The Guiding Principles’ normative contribution lies not in the creation of new international law obligations but in elaborating the implications of existing standards and practices for states and businesses; integrating them within a single, logically coherent and comprehensive template; and identifying where the current regime falls short and how it could be improved”.

TABEL 1.1.1 PRINCIPES VN GLOBAL COMPACT EN GELIEERDE VERDRAGEN OP HET THEMA MENSENRECHTEN

Thema	VN Global Compact Principe	Inhoud principe	Relevante hoofdstukken OESO-richtlijnen	Relevante verdragen per principe
Mensenrechten	Principe 1	Bedrijven dienen binnen de eigen invloedssfeer de internationaal vastgelegde mensenrechten te ondersteunen en te respecteren.	IV. Mensenrechten	Universele Verklaring van de Rechten van de Mens.
			V. Werkgelegenheid en arbeidsverhoudingen	De VN-verklaring over de rechten van inheemse volkeren.
			VIII. Consumentenbelangen	ILO conventie 169 betreffende inheemse en in stamverband levende volken in onafhankelijke landen. Tripartite ILO-verklaring inzake multinationale ondernemingen en sociaal beleid. Geneefse conventie. Haagse conventie.
	Principe 2	Bedrijven dienen ervoor te zorgen dat zij niet medeplichtig zijn aan schendingen van de mensenrechten.	IV. Mensenrechten	Universele Verklaring van de Rechten van de Mens.

In de praktijk hebben mensenrechtenschendingen in het beleggingsuniversum veelal het volgende karakter:

- ✓ Beperking van het recht op zelfbeschikking
- ✓ Activiteiten in controversiële landen strijdig met het humanitair recht
- ✓ Het niet respecteren van rechten van inheemse volken
- ✓ Beperking van vrijheid van meningsuiting

Beperking van het recht op zelfbeschikking

Het recht op zelfbeschikking van volken is opgenomen in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens en is weer uitgewerkt in twee bindende VN verdragen; ‘*Burgerrechten en Politieke Rechten*’ (BuPo) en ‘*Economische, Sociale en Culturele Rechten*’ (EcSoCu). Deze verdragen werden in 1966 aanvaard en gingen in 1976 van kracht. Het individuele recht op zelfbeschikking kan gezien worden als een element van de persoonlijke vrijheid, en daarmee als een grondslag van de mensenrechten. Hierdoor vormen kwesties waarin ondernemingen bijdragen aan een beperking van het recht op zelfbeschikking een mensenrechtenschending.

Activiteiten in controversiële landen strijdig met het humanitair recht

Ten aanzien van de kwestie 'Activiteiten in controversiële landen strijdig met het humanitair recht' is het van belang dat ondernemingen ten aanzien van degenen die gevolgen van hun activiteiten ondervinden internationaal erkende mensenrechten respecteren. De 'UN Guiding Principles on Business & Human Rights', die zijn geïntegreerd in de OESO-richtlijnen, bieden voor bedrijven een hanteerbaar beleidskader over de toepassing van mensenrechten en de Global Compact principes. Specifiek voor de activiteiten van bedrijven die te maken hebben met oorlogen of bezettingen biedt ook de Geneefse conventie een geschikt raamwerk.

Het niet respecteren van rechten van inheemse volken

De VN aanvaardde in 2007 een 'Verklaring over de rechten van inheemse volken'. De rechten van inheemse volken zijn daarmee pas in recente jaren formeel erkend. In de 'VN-richtlijnen voor mensenrechten ten behoeve van bedrijven' wordt gewezen op de landrechten en andere rechten van inheemse volken. Enkele landen met belangrijke inheemse minderheden stemden tegen de verklaring, waaronder de VS, Canada, Nieuw Zeeland en Australië. Het belangrijkste verdrag is de ILOconventie (no. 169) over inheemse en tribale volken in onafhankelijke landen. Voor deze toetsing is de bepaling dat ondernemingen 'de mensenrechten van personen die tot specifieke (bevolkings-)groepen horen die bijzondere aandacht vereisen' dienen te respecteren, indien zij een ongunstig effect op de mensenrechten van die personen kunnen hebben.

Beperking van vrijheid van meningsuiting

Vrijheid van meningsuiting is de vrijheid van burgers om hun overtuigingen kenbaar te maken, zonder voor vervolging door de staat te hoeven vrezen. Vrijheid van meningsuiting wordt vaak beschouwd als een integraal concept in democratieën maar is soms minder evident bij andere staatsvormen. De vrijheid om zonder angst voor vervolging je mening te kunnen uiten staat expliciet vermeld in de 'Universele Verklaring van de Rechten van de Mens'.

1.2. Arbeidsnormenkwesties en internationale verdragen

Het respecteren van arbeidsnormen is één van de vier hoofdthema's van het Global Compact en worden geadresseerd door de principes 3,4,5 en 6. Deze principes zijn gekoppeld aan, en uitgewerkt in diverse richtlijnen en verdragen (zie tabel 1.2.1). Deze richtlijnen en verdragen worden door ISS ESG dan ook meegenomen bij het screenen van bedrijven op eventuele schendingen van arbeidsnormen.

TABEL 1.2.1 PRINCIPES VN GLOBAL COMPACT EN GELIEERDE VERDRAGEN OP HET THEMA ARBEIDSRECHTEN

Thema	VN Global Compact Principe	Inhoud principe	Relevante hoofdstukken OESO-richtlijnen	Relevante verdragen per principe
Arbeidsrechten	Principe 3	Bedrijven dienen de vrijheid van vakvereniging en de effectieve erkenning van het recht op collectieve onderhandelingen te handhaven.	V. Werkgelegenheid en arbeidsverhoudingen	ILO conventie 87 betreffende de vrijheid tot het oprichten van vakverenigingen en de bescherming van het vakverenigingsrecht. ILO conventie 98 betreffende Toepassing van het recht van organisatie en collectieve onderhandeling.
	Principe 4	Bedrijven dienen alle vormen van verplichte en gedwongen arbeid te elimineren.	V. Werkgelegenheid en arbeidsverhoudingen	ILO conventie 29 over dwangarbeid. ILO conventie 105 betreffende de afschaffing van dwangarbeid.
	Principe 5	Bedrijven dienen zich in te spannen voor de effectieve afschaffing van kinderarbeid.	V. Werkgelegenheid en arbeidsverhoudingen	ILO conventie 138 betreffende de minimumleeftijd voor arbeid. ILO conventie 182 betreffende het effectief afschaffen van kinderarbeid. UN Verdrag over de rechten van het kind.
	Principe 6	Bedrijven dienen discriminatie met betrekking tot werk en beroep te bestrijden.	V. Werkgelegenheid en arbeidsverhoudingen	ILO conventie 100 betreffende gelijke beloning. ILO conventie 111 betreffende discriminatie met betrekking tot arbeid en beroep.

Naast de Global Compact principes over arbeidsnormen zijn de internationale afspraken over minimale arbeidsnormen die zijn vastgelegd in Conventies van de Internationale Arbeidsorganisatie van de Verenigde Naties van belang: de ILO-Conventies. Deze bieden een internationaal breed geaccepteerd raamwerk om bedrijven te beoordelen. Ook de 'UN Guiding Principles on Business & Human Rights' bieden een praktisch raamwerk om te beoordelen waar de verantwoordelijkheden van bedrijven bij arbeidsrechten beginnen en eindigen.

In de praktijk hebben arbeidsnormenschendingen in het beleggingsuniversum veelal het volgende karakter:

- ✓ Beperking van vrijheid van vereniging en recht op collectief onderhandelen
- ✓ Gebruik van dwangarbeid in de toeleveringsketen
- ✓ Kinderarbeid in de toeleveringsketen
- ✓ Discriminatie met betrekking tot arbeid en beroep
- ✓ Veiligheid van werknemers

Beperking van vrijheid van vereniging en recht op collectief onderhandelen

Vakbondsvrijheid in het bijzonder wordt genoemd in de derde richtlijn van het Global Compact. Deze luidt: “Businesses should uphold the freedom of association and the effective recognition of the right to collective bargaining.” De ILO-conventies 87 en 98 stellen dat vakbonden ongestoord moeten kunnen onderhandelen met werkgevers over arbeidsvoorwaarden en dat vrijheid van organisatie en daarmee het recht om lid te worden van een vakbond tot de fundamentele mensenrechten behoort. Nederland heeft beide verdragen geratificeerd.

Gebruik van dwangarbeid in de toeleveringsketen

Het vierde principe van het Global Compact behandelt verplichte en gedwongen arbeid. Deze worden geadresseerd in de ILO conventies 29 en 105 en hierin wordt onder andere gesteld dat bedrijven niet mogen profiteren van dwangarbeid of slavernij.

Kinderarbeid in de toeleveringsketen

Het vijfde principe uit het Global Compact stelt dat bedrijven zich dienen in te spannen om kinderarbeid uit te bannen. Ook is kinderarbeid in strijd met richtlijn van de OESO-richtlijnen voor internationale ondernemingen en met de International Labour Organisation (ILO) conventies ten aanzien van ‘de fundamentele principes en rechten op het werk’ en het ‘effectief afschaffen van kinderarbeid’ (ILO-verdragen 138 en 182).

Discriminatie met betrekking tot arbeid en beroep

Het zesde principe van het Global Compact gaat over het voorkomen van discriminatie in relatie tot werk en beroep. De ILO conventies 100 en 111 en de OESO-richtlijnen bieden een kader voor bedrijven.

Veiligheid van werknemers

Niet expliciet genoemd in de principes van het Global Compact rond arbeidsrechten, maar vanzelfsprekend wel gelieerd aan de principes 1 en 2 op het gebied van mensenrechten, is de veiligheid van werknemers op de werkvloer. De OESO-richtlijnen bieden bedrijven handvaten om hier invulling aan te geven.

1.3. Milieunormenkwesities en internationale verdragen

Het milieu is het derde hoofdthema van het Global Compact en wordt geadresseerd door de principes 7, 8 en 9. Deze principes zijn gekoppeld aan, en uitgewerkt in diverse richtlijnen en verdragen (zie tabel 1.3.1). Deze richtlijnen en verdragen worden door ISS ESG dan ook meegenomen bij het screenen van bedrijven op eventuele schendingen van milieunormen.

TABEL 1.3.1 PRINCIPES VN GLOBAL COMPACT EN GELIEERDE VERDRAGEN OP HET THEMA MILIEU

Thema	VN Global Compact Principe	Inhoud principe	Relevante hoofdstukken OESO-richtlijnen	Relevante verdragen per principe
Milieunormen	Principe 7	Bedrijven dienen het voorzichtigheidsbeginsel te hanteren met betrekking tot milieukwesties.	VI. Milieu	Verdrag van Bazel inzake de beheersing van de grensoverschrijdende overbrenging van gevaarlijke afvalstoffen en de verwijdering ervan. Verdrag van Rio de Janeiro inzake biodiversiteit. Rio verklaring over milieu en ontwikkeling.
	Principe 8	Bedrijven dienen initiatieven te ondernemen om grotere verantwoordelijkheid op milieugebied te bevorderen.	VI. Milieu	Kyoto Protocol. VN Raamwerk verdrag over klimaatverandering. Akkoord van Parijs.
	Principe 9	Bedrijven dienen de ontwikkeling en verspreiding van milieuvriendelijke technologieën te stimuleren.	VI. Milieu	Rio verklaring over milieu en ontwikkeling. Agenda 21.

De richtlijnen van het Global Compact betreffende het milieu zijn afgeleid van de ‘Rio verklaring inzake milieu en ontwikkeling’ en luiden: *“Business should support a precautionary approach to environmental challenges”, “Business should undertake initiatives to promote greater environmental responsibility”* en *“Business should encourage the development and diffusion of environmentally friendly technologies.”* In de praktijk hebben schendingen van milieunormen in het beleggingsuniversum veelal het volgende karakter:

- ✓ Milieuvervuiling – grond, of watervervuiling
- ✓ Milieuvervuiling – bedreigen biodiversiteit

Milieuvervuiling – grond, of watervervuiling en bedreigen biodiversiteit

Het preventie-, en voorzichtigheidsbeginsel samen met het beginsel dat de vervuiler betaalt zijn terug te vinden in de Rio Verklaring en vormen de basis van het referentiekader. Een strikter referentiekader wordt geboden door het *Kyoto Protocol*, het *Verdrag van Bazel* (gericht op gevaarlijke afvalstoffen en de verwijdering ervan) en het *Biodiversiteitsverdrag van Rio de Janeiro*. Deze specifieke en internationaal breed gedragen verdragen en conventies verwoorden welke verantwoordelijkheden ondernemingen hebben voor de effecten van hun activiteiten op lucht, water, bodem, klimaat, ecosystemen, biodiversiteit en gezondheid.

1.4. Anticorruptiekwesties en internationale verdragen

Anti-corruptiebeleid is het vierde hoofdthema van het Global Compact en wordt geadresseerd door principe 10. Dit principe is gekoppeld aan, en uitgewerkt in diverse richtlijnen en verdragen (zie tabel 1.4.1). Deze richtlijnen en verdragen worden door ISS ESG dan ook meegenomen bij het screenen van bedrijven op het naleven van anti-corruptienormen.

TABEL 1.4.1 PRINCIPES VN GLOBAL COMPACT EN GELIEERDE VERDRAGEN OP HET THEMA MILIEU

Thema	VN Global Compact Principe	Inhoud principe	Relevante hoofdstukken OESO-richtlijnen	Relevante verdragen per principe
Anti-corruptie	Principe 10	Bedrijven dienen alle vormen van corruptie, inclusief afpersing en omkoping, tegen te gaan.	III. Informatieverstrekking	VN conventie tegen corruptie
			VII. Bestrijding van corruptie, omkopingsverzoeken, en afpersing	VN conventie tegen internationale georganiseerde criminaliteit
			X. Mededinging	
			XI. Belastingen	

Principe 10 van het Global Compact betreft anti-corruptie en is afgeleid van de 'VN Conventie tegen corruptie' en de 'VN Conventie tegen internationale georganiseerde criminaliteit' en luidt: *"Businesses should work against corruption in all its forms, including extortion and bribery."*

Het tiende principe uit het Global Compact stelt dat bedrijven alle vormen van corruptie, inclusief afpersing en omkoping dienen te voorkomen en te bestrijden. In de praktijk hebben anti-corruptieschendingen in het beleggingsuniversum veelal het volgende karakter:

- ✓ Omkopingspraktijken
- ✓ Afpersingspraktijken

2. Het engagementproces

Het beleggingsuniversum wordt doorlopend gescreend op ondernemingen die betrokken zijn bij schendingen van internationale normen. Dit gebeurt door onderzoeksbureau ISS ESG. Bij vermoedens van een dreigende schending start ISS een dialoog met de onderneming om zo verdere escalatie te voorkomen. Ook bij een vastgestelde schending starten we een dialoog met deze ondernemingen met als doel de schending zo snel mogelijk op te heffen en nieuwe schendingen in de toekomst te voorkomen.

ISS ESG screent potentiële betrokkenheid van ondernemingen bij het niet naleven van internationale normen en standaarden. Het volgt meer dan 23.000 uitgevende instellingen in de grote wereldwijde indices (large, mid en small cap).

Het filteren en beoordelen van vermeende schendingen wordt gedaan met behulp van digitaal onderzoek, waarbij wereldwijd in 12 talen meer dan 4.400 mediabronnen en nog eens 200 deskundige bronnen van belanghebbenden worden gesorteerd, verwerkt en geanalyseerd. Onder mediabronnen vallen zowel commerciële kranten, nieuwsbrieven, blogs en andere bronnen op internet. Onder bronnen van belanghebbenden valt informatie van overheidsinstanties en gezaghebbende internationale instellingen, Non Governmental Organisations (NGOs)'s en vakbonden. Omdat de bronnen van belanghebbenden vaak veel relevante informatie bevatten, beoordelen de analisten van ISS ESG deze zonder tussenkomst van een filter.

De onderzoeksmethodologie die ISS ESG gebruikt bij het onderzoeken van potentiële schendingen is kwalitatief. De methodologie doorloopt vijf stappen, in wisselende volgorde:

1. Bepalen of de vermeende schending betrekking heeft op het niet naleven van internationale normen en standaarden;
2. Bepalen van de relatie van de onderneming met de vermeende schending;
3. Beoordeling van de ernst, geloofwaardigheid en omvang van de vermeende schending. Hierbij wordt ook meegewogen of de vermeende schending incidenteel of structureel van aard is;
4. Beoordeling van herstelmaatregelen;
5. Bepalen of de beschuldigingen zijn geverifieerd door een gezaghebbende bron.

De scores ROOD, ORANJE en GROEN

Op basis van de onderzoeksmethode onderscheiden analisten de gevonden schendingen naar beoordelingscategorieën, waar scores bij horen. Op basis van deze scores krijgt de schending de status ROOD, ORANJE of GROEN. De score 10 leidt tot de status ROOD, scores 6 tot en met 9 leiden tot de status ORANJE en scores 1 tot 5 leiden tot de status GROEN. Voor een gedetailleerde omschrijving van de verschillende scores en bijbehorende beoordelingscategorieën verwijzen wij naar tabel 2.1.

TABEL 2.1 GEDETAILLEERDE OMSCHRIJVING VAN DE VERSCHILLENDE SCORES EN BIJBEHORENDE BEOORDELINGSCATEGORIEËN

Beoordelingssignaal	Score	Beoordelingscategorie	Uitleg beoordelingscategorie
Rood	10	Geverifieerde schending van internationale normen	De schending is geverifieerd door een gezaghebbende instantie. De onderneming heeft de schending niet geadresseerd.
Oranje	9	Dreigende schending van internationale normen	De onderneming is een contractuele verbintenis aangegaan waarvan de realisatie zal leiden tot een schending van internationale normen.
Oranje	8	Vermeende schending van internationale normen	Er zijn geloofwaardige, maar niet geverifieerde beschuldigingen dat een onderneming betrokken is bij een schending van internationale normen.
Oranje	7	Geverifieerde schending van internationale normen gevolgd door adequate maatregelen van de onderneming.	De schending is geverifieerd door een gezaghebbende instantie. De onderneming heeft de schending echter adequaat geadresseerd en is bezig de maatregelen te adresseren.
Oranje	6	Gefragmenteerde informatievoorziening	De beschuldigingen en risico's zijn geloofwaardig, maar de betrokkenheid van de onderneming bij de vermeende schending is onduidelijk.
Groen	5	In onderzoek	Er zijn beschuldigingen dat een onderneming betrokken is bij een schending van internationale normen. Er is echter onvoldoende informatie beschikbaar om de ernst van de situatie of de betrokkenheid van de onderneming te kunnen beoordelen.
Groen	4	De schending wordt geadresseerd	De schending is nog niet hersteld, maar niet heel ernstig. De onderneming is responsief en neemt adequate maatregelen of heeft toegezegd dat te zullen doen.
Groen	3	Onvoldoende betrokkenheid	De onderneming is onvoldoende betrokken bevonden bij de vermeende of geverifieerde schendingen.
Groen	2	Historische betrokkenheid	De betrokkenheid van de onderneming is niet langer relevant doordat maatregelen doeltreffend genomen zijn of de schending lang geleden plaats vond.
Groen	1	Geen beschuldiging	

Bij een **RODE** of **ORANJE** beoordelingen wordt engagement opgestart met de onderneming. De dialoog heeft dan drie mogelijke doelen:

1. Het opheffen van de schending.
2. Het voorkomen van toekomstige schendingen.
3. Het beheersen van reputatie- en financiële schade voor onderneming en belegger.

De houding en aanpak van de onderneming beoordelen

Analisten beoordelen of de onderzochte onderneming verantwoordelijkheid neemt voor betrokkenheid, de maatregelen die het neemt om herhaling te voorkomen en stappen om eventuele negatieve effecten te herstellen of te compenseren. Een onderzoek volgt naar (aangekondigde) maatregelen en de doeltreffendheid ervan. Om de mate van doeltreffendheid te kunnen vaststellen maakt men gebruik van informatie van belanghebbenden, waaronder deskundigen en vertegenwoordigers van overheidsinstellingen, rechtspraak intergouvernementele organisaties, niet-gouvernementele organisaties en vakbonden.

De aanpak van de onderneming wordt op basis van deze analyse geplaatst in 1 van de 4 categorieën die in de onderstaande tabel worden toegelicht.

TABEL 2.2 MIJLPAAL CATEGORIEËN

	Waarden	Definities
1.	Een onafhankelijke partij heeft de maatregelen goedgekeurd	De door de onderneming genomen maatregelen zijn door externe belanghebbenden beoordeeld en de doeltreffendheid van de maatregelen wordt bevestigd. De onderneming kan dit aantonen door middel van documentatie en onafhankelijk onderzoek.
2.	Maatregelen geïnitieerd	De onderneming is begonnen met de implementatie van maatregelen die het resultaat zijn van een duidelijke, tijdsgebonden strategie als reactie op de betreffende schending. De onderneming kan dit aantonen door middel van gedetailleerde informatie of ondersteunende documentatie.
3.	Er is een toezegging uitgesproken. Bedrijf heeft verbetering beloofd, maar er zijn nog geen maatregelen genomen	De onderneming heeft publiekelijk, of in dialoog met ISS ESG, toegezegd met adequate maatregelen en middelen te zullen komen om de betreffende schending te adresseren.
4.	Er zijn (nog) geen maatregelen genomen	De onderneming heeft geen toezegging gedaan om met adequate maatregelen en middelen te komen om de betreffende schending te adresseren.

Engagement

Het versturen van een initiatiebrief markeert de start van de dialoog. Afhankelijk van de urgentie en aard van de schending zal de dialoog zich daarna per conference call, bezoek op kantoor, e-mail of brief verder ontwikkelen. De doorlooptijd van deze normatieve dialogen kan erg verschillen, afhankelijk van de complexiteit van de schending en de bereidheid van een bedrijf om mee te werken. Tijdens de dialoog krijgt de onderneming de schending voorgelegd en de gelegenheid om zijn standpunt uiteen te zetten. Deze dialoog wordt voortgezet zolang ISS ESG de onderneming in onderzoek houdt. Voorafgaand aan de publicatie van de onderzoeksresultaten krijgt de onderneming de mogelijkheid om het conceptrapport te beoordelen en feedback te geven.

Om toch doelgericht en gestructureerd te werk te gaan worden bij alle dialogen mijlpalen gebruikt voor het meten van en het rapporteren over de voortgang (zie tabel 2.1 voor een gedetailleerd overzicht). Deze mijlpalen geven de voortgang aan per thema en per casus en deze spelen tevens een belangrijke rol in de volgende hoofdstukken van dit rapport.

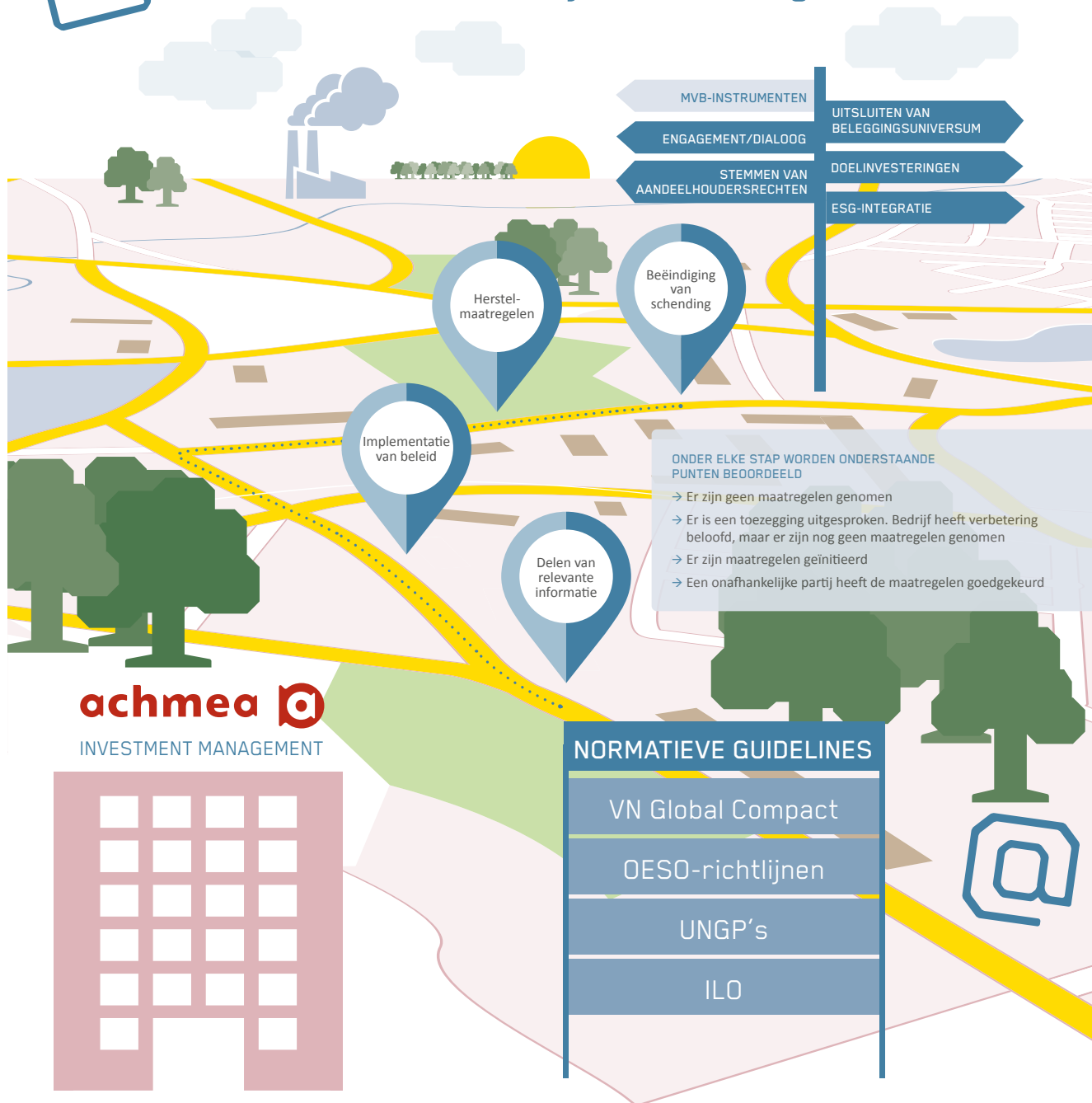
Als bij een beoordeling/schending ook externe partijen geen ontwikkelingen plaatsvinden, geen nieuwe informatie beschikbaar komt en er tevens geen berichten zijn van mogelijke schade dan wordt de volgende uitfasering gevolgd.

- 3 jaar ROOD > 2 jaar ORANJE > GROEN

- 2 jaar ORANJE > GROEN

NORMATIEVE DIALOOG

Hoe voeren wij de dialoog?

EINDDOELEN

OPHEFFING SCHENDING

VOORKOMEN TOEKOMSTIGE SCHENDING

BEHEERSEN REPUTATIE-SCHADE & FINANCIËLE SCHADE BELEGGER

HERSTEL EN VERHAAL

3. Voortgang mensenrechten

In dit hoofdstuk is een voortgangsoverzicht gegeven van alle mensenrechtencasussen die gedurende de rapportageperiode een mijlpaalwijziging hebben gerealiseerd. Dit betreft alle nieuw geïnitieerde dialogen aangevuld met de reeds lopende dialogen waar een statuswijziging heeft plaatsgevonden. De profielen van de individuele mensenrechtenschendingen zijn weergegeven in hoofdstuk 7.

Onderneming	Start	Land	Plaats schending	Mijlpaal				
				1.	2.	3.	4.	
Alphabet Inc. Class C	8	15-4-2020	Verenigde Staten	Verenigde Staten				
AmerisourceBergen Corporation	8	15-1-2020	Verenigde Staten	Verenigde Staten				
Cardinal Health, Inc.	8	15-1-2020	Verenigde Staten	Verenigde Staten				
ENGIE SA	8	15-1-2017	Frankrijk	Brazilië				n.v.t.
Glencore plc	2	15-7-2018	Verenigd Koninkrijk	Verenigd Koninkrijk ; Zwitserland			n.v.t.	
Johnson & Johnson	8	15-1-2020	Verenigde Staten	Verenigde Staten				
NIKE, Inc.	8	15-7-2018	Verenigde Staten	Nederland				
Rheinmetall AG	8	15-1-2020	Yemen	Yemen			n.v.t.	
SNC-Lavalin Group Inc.	5	15-10-2018	Canada	Senegal				
Teva Pharmaceutical Industries Ltd.	8	15-1-2020	Israël	Verenigde Staten				
The GEO Group, Inc.	8	15-7-2019	Verenigde Staten	Verenigde Staten				
UnitedHealth Group, Inc.	2	15-7-2019	Verenigde Staten	Verenigde Staten				n.v.t.
Westpac Banking Corporation	8	15-1-2020	Australië	Filipijnen				

Mijlpaal	1. Delen van relevante informatie	2. Implementatie van beleid	3. Herstel en Verhaal	4. Opheffen en/of voorkomen
Een onafhankelijke partij heeft de maatregelen goedgekeurd				
Er zijn maatregelen geïnitieerd				
Er is een toezegging gedaan				
Er zijn geen maatregelen genomen				

4. Voortgang arbeidsnormen

In dit hoofdstuk is een voortgangsoverzicht gegeven van alle arbeidsnormencasussen die gedurende de rapportageperiode een mijlpaalwijziging hebben gerealiseerd. Dit betreft alle nieuw geïnitieerde dialogen aangevuld met de reeds lopende dialogen waar een statuswijziging heeft plaatsgevonden. De profielen van de individuele arbeidsnormenschendingen zijn weergegeven in hoofdstuk 8.

Onderneming	Start	Land	Plaats schending	Mijlpaal				
				1.	2.	3.	4.	
Accenture Plc	8	15-1-2020	Verenigde Staten	Verenigde Staten				
Alphabet Inc. Class C	8	15-4-2020	Verenigde Staten	Verenigde Staten				
Facebook, Inc.	8	15-1-2020	Verenigde Staten	Verenigde Staten				
Glencore plc	2	15-7-2018	Verenigd Koninkrijk	Peru			n.v.t.	
Loomis AB	8	15-7-2019	Zweden	Turkije				
MAXIMUS, Inc.	8	15-4-2020	Verenigde Staten	Verenigde Staten				
Mitsubishi Electric Corp.	8	15-4-2020	Japan	Thailand				
Red Rock Resorts, Inc.	10	15-7-2019	Verenigde Staten	Verenigde Staten				
Renault SA	4	15-4-2017	Frankrijk	Turkije				
The Coca-Cola Co.	8	15-4-2020	Verenigde Staten	Indonesië				
The GEO Group, Inc.	8	15-7-2019	Verenigde Staten	Verenigde Staten				

Mijlpaal	1. Delen van relevante informatie	2. Implementatie van beleid	3. Herstel en Verhaal	4. Opheffen en/of voorkomen
Een onafhankelijke partij heeft de maatregelen goedgekeurd				
Er zijn maatregelen geïnitieerd				
Er is een toezegging gedaan				
Er zijn geen maatregelen genomen				

5. Voortgang milieu

In dit hoofdstuk is een voortgangsoverzicht gegeven van alle milieucasussen die gedurende de rapportageperiode een mijlpaalwijziging hebben gerealiseerd. Dit betreft alle nieuw geïnitieerde dialogen aangevuld met de reeds lopende dialogen waar een statuswijziging heeft plaatsgevonden. De profielen van de individuele milieuschendingen zijn weergegeven in hoofdstuk 9.

Onderneming	Start	Land	Plaats schending	Mijlpaal				
				1.	2.	3.	4.	
ENGIE SA	8	15-1-2017	Frankrijk	Brazilië				n.v.t.
Exxon Mobil Corp.	4	15-7-2017	Verenigde Staten	Rusland		n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Kobe Steel, Ltd.	8	15-1-2020	Japan	Japan			n.v.t.	
PT Pertamina (Persero)	8	15-4-2020	Indonesië	Indonesië				
RWE AG	8	15-4-2020	Duitsland	Duitsland				
Wilmar International Limited	8	15-1-2020	Singapore	Indonesië				

Mijlpaal	1. Delen van relevante informatie	2. Implementatie van beleid	3. Herstel en Verhaal	4. Opheffen en/of voorkomen
Een onafhankelijke partij heeft de maatregelen goedgekeurd				
Er zijn maatregelen geïnitieerd				
Er is een toezegging gedaan				
Er zijn geen maatregelen genomen				

6. Voortgang anti-corruptie

In dit hoofdstuk is een voortgangsoverzicht gegeven van alle anti-corruptiecasussen die gedurende de rapportageperiode een mijlpaalwijziging hebben gerealiseerd. Dit betreft alle nieuw geïnitieerde dialogen aangevuld met de reeds lopende dialogen waar een statuswijziging heeft plaatsgevonden. Profielen van individuele anti-corruptie schendingen zijn weergegeven in hoofdstuk 10.

Onderneming	Start	Land	Plaats schending	Mijlpaal				
				1.	2.	3.	4.	
Alphabet Inc. Class C	8	15-4-2020	Verenigde Staten	Meerdere landen			n.v.t.	n.v.t.
Bayer AG	2	13-3-2019	Duitsland	Verenigde Staten		n.v.t.		n.v.t.
Biogen Inc.	5	15-1-2019	Verenigde Staten	Verenigde Staten			n.v.t.	n.v.t.
Deutsche Bank AG	2	15-3-2019	Duitsland	Britse Maagdeneilanden				n.v.t.
Eni S.p.A.	2	15-3-2019	Italië	Nigeria		n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Eni S.p.A.	2	15-3-2019	Italië	Algerije		n.v.t.		n.v.t.
Fiat Chrysler Automobiles N.V.	8	15-1-2020	Italië	Verenigde Staten				n.v.t.
GlaxoSmithKline plc	5	15-1-2017	Verenigd Koninkrijk	China		n.v.t.		n.v.t.
Johnson & Johnson	8	15-1-2020	Verenigde Staten	Verenigde Staten				n.v.t.
JPMorgan Chase & Co.	5	15-10-2017	Verenigde Staten	Hong Kong ; China			n.v.t.	n.v.t.
Keppel Corporation Limited	4	15-4-2018	Singapore	Brazilië				n.v.t.
LM Ericsson Telefon AB	8	15-4-2018	Zweden	China		n.v.t.		n.v.t.
LM Ericsson Telefon AB	8	15-1-2020	Zweden	Indonesië		n.v.t.		n.v.t.
LM Ericsson Telefon AB	8	15-1-2020	Zweden	Vietnam		n.v.t.		n.v.t.
National Australia Bank Limited	8	15-7-2018	Australië	Australië			n.v.t.	n.v.t.
Sanofi	5	20-3-2019	Verenigde Staten	Verenigde Staten			n.v.t.	n.v.t.
SNC-Lavalin Group Inc.	2	15-4-2018	Canada	Meerdere landen				
Swedbank AB	8	15-10-2019	Zweden	N/A				
The Goldman Sachs Group, Inc.	8	15-7-2019	Verenigde Staten	Maleisië ; Verenigde Arabische Emiraten ; Verenigde Staten		n.v.t.		n.v.t.
The Goldman Sachs Group, Inc.	8	15-7-2019	Verenigde Staten	Verenigde Arabische Emiraten				n.v.t.

Onderneming		Start	Land	Plaats schending	Mijlpaal
The Goldman Sachs Group, Inc.	8	15-7-2019	Verenigde Staten	Verenigde Staten	 n.v.t. n.v.t.

Mijlpaal	1. Delen van relevante informatie	2. Implementatie van beleid	3. Herstel en Verhaal	4. Opheffen en/of voorkomen
Een onafhankelijke partij heeft de maatregelen goedgekeurd				
Er zijn maatregelen geïnitieerd				
Er is een toezegging gedaan				
Er zijn geen maatregelen genomen				

11. Lijst van ondernemingen

	Onderneming	Gestart	Norm
1	Accenture Plc	43845	Arbeidsnormen
2	Alphabet Inc. Class C	15-4-2020	Mensenrechten
	Alphabet Inc. Class C	15-4-2020	Arbeidsnormen
	Alphabet Inc. Class C	15-4-2020	Corruptie
3	Amazon.com, Inc.	15-10-2017	Mensenrechten
	Amazon.com, Inc.	15-10-2017	Arbeidsnormen
	Amazon.com, Inc.	15-1-2019	Arbeidsnormen
4	America Movil SAB	15-7-2018	Arbeidsnormen
5	AmerisourceBergen Corporation	15-1-2020	Mensenrechten
6	AMP Limited	15-10-2018	Mensenrechten
7	Anheuser-Busch InBev	14-3-2019	Arbeidsnormen
	Anheuser-Busch InBev	14-3-2019	Arbeidsnormen
8	Apple Inc.	15-10-2017	Mensenrechten
9	Bayer AG	13-3-2019	Corruptie
10	Biogen Inc.	15-1-2019	Corruptie
11	Bolloré SA	15-1-2018	Mensenrechten
	Bolloré SA	15-1-2018	Mensenrechten
	Bolloré SA	15-1-2018	Arbeidsnormen
12	BP Plc	21-3-2019	Mensenrechten
13	Bunge Limited	15-10-2019	Milieu
14	CaixaBank SA	15-7-2018	Corruptie
15	Cardinal Health, Inc.	15-1-2020	Mensenrechten
16	Coca-Cola Amatil Limited	15-10-2019	Arbeidsnormen
17	Commonwealth Bank of Australia	15-10-2018	Corruptie
18	CoreCivic, Inc.	15-7-2018	Mensenrechten
19	Daimler AG	15-4-2017	Milieu
20	Danske Bank A/S	15-10-2018	Corruptie
21	Deutsche Bank AG	15-3-2019	Corruptie
	Deutsche Bank AG	15-3-2019	Corruptie
22	Deutsche Post AG	15-7-2018	Arbeidsnormen

	Onderneming	Gestart	Norm
23	Enagas SA	15-1-2019	Mensenrechten
24	ENGIE SA	15-1-2017	Mensenrechten
	ENGIE SA	15-1-2017	Milieu
25	Eni S.p.A.	15-3-2019	Milieu
	Eni S.p.A.	15-3-2019	Arbeidsnormen
	Eni S.p.A.	15-4-2017	Corruptie
	Eni S.p.A.	15-3-2019	Corruptie
	Eni S.p.A.	15-3-2019	Corruptie
26	Energy Corporation	15-7-2017	Milieu
27	Eskom Holdings SOC Ltd.	15-4-2018	Milieu
29	EXOR N.V.	15-7-2019	Milieu
30	Exxon Mobil Corp.	15-7-2017	Milieu
	Exxon Mobil Corp.	15-7-2017	Milieu
	Exxon Mobil Corp.	15-7-2017	Milieu
31	Facebook, Inc.	15-1-2020	Arbeidsnormen
32	Fiat Chrysler Automobiles N.V.	15-4-2017	Milieu
	Fiat Chrysler Automobiles N.V.	15-1-2020	Corruptie
33	First Pacific Co. Ltd.	15-7-2018	Arbeidsnormen
34	GlaxoSmithKline plc	15-1-2017	Corruptie
35	Glencore plc	15-4-2017	Mensenrechten
	Glencore plc	15-7-2018	Mensenrechten
	Glencore plc	15-4-2017	Milieu
36	Honda Motor Co., Ltd.	15-10-2017	Arbeidsnormen
37	Iberdrola SA	15-4-2018	Mensenrechten
	ING Groep NV	15-7-2019	Corruptie
38	Jardine Matheson Holdings Limited	15-4-2017	Mensenrechten
39	Johnson & Johnson	15-1-2020	Mensenrechten
40	Johnson & Johnson	15-1-2020	Corruptie
41	JPMorgan Chase & Co.	15-10-2017	Corruptie
	Keppel Corporation Limited	15-4-2018	Corruptie
	Kobe Steel, Ltd.	15-1-2020	Milieu
42	LM Ericsson Telefon AB	15-4-2018	Corruptie
43	LM Ericsson Telefon AB	15-1-2020	Corruptie
	LM Ericsson Telefon AB	15-1-2020	Corruptie
44	Loomis AB	15-7-2019	Arbeidsnormen
45	Marubeni Corporation	15-4-2018	Mensenrechten
	Marubeni Corporation	15-4-2018	Milieu
46	MAXIMUS, Inc.	15-4-2020	Arbeidsnormen

	Onderneming	Gestart	Norm
47	Mitsubishi Corporation	15-10-2018	Mensenrechten
48	Mitsubishi Electric Corp.	15-1-2020	Arbeidsnormen
49	National Australia Bank Limited	15-7-2018	Corruptie
50	Naturgy Energy Group SA	15-1-2018	Mensenrechten
51	NextEra Energy, Inc.	15-1-2019	Milieu
52	NIKE, Inc.	15-7-2018	Mensenrechten
53	Nordea Bank AB	15-7-2018	Corruptie
54	Novartis AG	15-1-2018	Corruptie
55	Peab AB	11-3-2019	Corruptie
56	Petróleos Mexicanos SA	15-7-2018	Milieu
57	Petroperu SA	15-7-2018	Milieu
58	PG&E Corporation	15-10-2019	Mensenrechten
59	PT Pertamina (Persero)	15-1-2020	Milieu
60	Red Rock Resorts, Inc.	15-7-2019	Arbeidsnormen
61	Renault SA	15-7-2019	Milieu
	Renault SA	15-4-2017	Arbeidsnormen
62	Rheinmetall AG	15-1-2020	Mensenrechten
63	RWE AG	15-1-2020	Milieu
64	Sanofi	15-10-2017	Corruptie
	Sanofi	20-3-2019	Corruptie
65	Snam S.p.A.	15-1-2019	Mensenrechten
66	SNC-Lavalin Group Inc.	15-10-2018	Mensenrechten
	SNC-Lavalin Group Inc.	15-4-2018	Corruptie
67	Sumitomo Chemical Co., Ltd.	15-10-2018	Milieu
68	Sumitomo Corporation	15-4-2017	Arbeidsnormen
69	Swedbank AB	15-10-2019	Corruptie
70	Teva Pharmaceutical Industries Ltd.	15-1-2020	Mensenrechten
	Teva Pharmaceutical Industries Ltd.	15-10-2017	Corruptie
71	The Coca-Cola Co.	15-4-2020	Arbeidsnormen
72	The GEO Group, Inc.	15-7-2019	Mensenrechten
	The GEO Group, Inc.	15-7-2019	Arbeidsnormen
73	The Goldman Sachs Group, Inc.	15-7-2019	Corruptie
	The Goldman Sachs Group, Inc.	15-7-2019	Corruptie
	The Goldman Sachs Group, Inc.	15-7-2019	Corruptie
74	ThyssenKrupp AG	15-1-2018	Corruptie
75	Total SA	15-10-2018	Milieu
76	Twenty-First Century Fox, Inc.	15-4-2018	Arbeidsnormen
77	UnitedHealth Group, Inc.	15-7-2019	Mensenrechten

	Onderneming	Gestart	Norm
78	Vestas Wind Systems A/S	15-4-2017	Mensenrechten
	Vestas Wind Systems A/S	4-12-2019	Arbeidsnormen
79	Volkswagen AG	15-4-2017	Milieu
80	Volkswagen AG	15-7-2019	Milieu
81	Westpac Banking Corporation	15-1-2020	Mensenrechten
82	Whirlpool Corporation	15-7-2018	Mensenrechten
83	Wilmar International Limited	15-1-2020	Milieu
84	XPO Logistics, Inc.	15-10-2018	Arbeidsnormen

Colofon

Deze Voortgangsrapportage Normatieve dialogen is een uitgave van Achmea Investment Management; opgesteld in juli 2020. Meer weten? Neem dan contact op met uw fondsmanager of account CIO.

Disclaimer

Achmea Investment Management B.V. ('Achmea IM') heeft de informatie in dit document met zorg samengesteld. De informatie is alleen bestemd voor gekwalificeerde beleggers en/of professionele beleggers zoals bedoeld in de Wet op het financieel toezicht (Wft). Dit document is of bevat (i) geen aanbod of uitnodiging om financiële instrumenten te kopen, te verkopen of te verhandelen, (ii) geen beleggingsaanbeveling of beleggingsadvies, (iii) geen juridisch, fiscaal of ander advies. Achmea IM raadt u af een (beleggings)beslissing uitsluitend te baseren op de informatie in dit document. Raadpleeg in voorkomende gevallen een juridisch, fiscaal of andere adviseur. Achmea IM is niet aansprakelijk voor schade die het gevolg is van zo'n (beleggings)beslissing. De informatie in dit document is (mede) gebaseerd op informatie die Achmea IM van betrouwbaar geachte informatiebronnen heeft verkregen. Achmea IM garandeert niet de betrouwbaarheid van die bronnen en de juistheid en volledigheid van de van die bronnen verkregen informatie. De informatie in dit document is puur informatief en u kunt daaraan geen rechten ontleen. Alle informatie is een momentopname, tenzij uitdrukkelijk anders is aangegeven. Het verstrekken van dit document na de oorspronkelijke publicatiedatum is geen garantie dat de hierin opgenomen informatie op die latere datum nog juist en volledig is. Achmea IM heeft het recht om deze informatie zonder aankondiging te wijzigen. Het noemen van rendementen op beleggingen in dit document dient uitsluitend als uitleg en toelichting. Achmea IM spreekt daarmee geen verwachting uit over het rendement of koersverloop van die beleggingen. De waarde van uw belegging kan fluctueren en in het verleden behaalde resultaten bieden geen garantie voor de toekomst. U mag de informatie in dit document alleen voor eigen persoonlijk gebruik kopiëren. U mag de informatie niet overnemen, vermenigvuldigen, distribueren of openbaren zonder schriftelijke toestemming van Achmea IM. Alle informatie (teksten, foto's, illustraties, grafisch materiaal, handelsnamen, logo's, woord en beeldmerken) blijft eigendom van of in licentie bij Achmea IM en wordt beschermd door auteursrecht, merkenrecht en/of intellectueel eigendomsrecht. Er worden geen rechten of licenties overgedragen bij gebruik van of toegang tot deze informatie. Achmea Investment Management B.V., statutair gevestigd te Zeist (KvK 18059537), beschikt over een vergunning als beheerder van beleggingsinstellingen zoals bedoeld in de Wet op het financieel toezicht. Achmea Investment Management B.V. is ingeschreven in het register van de Stichting Autoriteit Financiële Markten onder nummer 15001209.

Voortgang Thematische Dialogen januari - juli 2020

BPL Pensioen (vertrouwelijk)

Opgesteld voor:

Inhoudsopgave

	Managementsamenvatting	04
1.	Thematische dialoog	07
2.	Voortgang thema's	10
3.	Watterrisico's in de elektriciteit- en watersector	12
4.	Energie efficiëntie in de staal en chemie industrie	19
5.	Transport en klimaat	26
6.	Klimaattransitie	32
7.	Leefbaar Loon	40
8.	Access to Nutrition	56
9.	Plastics	63
10.	ESG dialoog Nederland	76
11.	Collectieve Initiatieven	80
12.	Lijst van ondernemingen	86
13.	Afkortingenlijst	88

Managementsamenvatting

Het eerste halfjaar van 2020 stonden ook onze stem- en engagementactiviteiten in het teken van de Covid-19 crisis. De snelle wereldwijde verspreiding van het Covid-19 virus heeft een grote impact op de wereldeconomie en daarmee ook op de bedrijven in de thematische engagement programma's, al is het effect per sector zeer verschillend. De uitbraak van het Corona-virus, en met name de wijze waarop de farmaceutische industrie reageerde, was voor ons aanleiding om een investor statement te initiëren dat de farmaceutische industrie oproept tot internationale samenwerking bij de bestrijding van het virus. In totaal hebben 65 institutionele beleggers van Japan tot de Verenigde Staten en met meer dan € 5 biljoen beheerd vermogen dit investor statement ondertekend. Aan het initiatief werd wereldwijd in media aandacht besteed, van de *New York Times*, *Financial Times*, *die Zeit* tot, dichterbij huis, door de NOS en de NRC.

Achmea IM sloot zich daarnaast aan bij een aantal initiatieven waarbij beleggers gezamenlijk bedrijven oproepen om hun verantwoordelijkheid te nemen ten aanzien van de gezondheid en veiligheid van klanten en medewerkers, maar ook vooral ten aanzien van werknemers in hun productieketen.

Ook had de Covid-19 crisis impact op onze stemactiviteiten. Veel aandeelhoudersvergaderingen werden verplaatst of vonden virtueel plaats. Het niet aanwezig kunnen zijn bij met name Nederlandse aandeelhoudersvergaderingen belemmerde een open dialoog met de besturen en raden van commissarissen. De situatie had echter ook een aantal voordelen. Door de virtuele organisatie van aandeelhoudersvergaderingen werd het voor ons makkelijker om digitaal vragen te stellen in aandeelhoudersvergaderingen in de Verenigde Staten en Frankrijk in het kader van onze thematische engagement. In deze voortgangsrapportage zullen we in de diverse hoofdstukken meer achtergronden geven in de mate waarop de Covid-19 crisis gevolgen heeft gehad voor onze stem- en engagement activiteiten.

Overzicht engagementprogramma

Het thematische engagementprogramma van BPL Pensioen is gericht op het verhogen van sociale, milieu en governance standaarden in sectoren, ketens of bij individuele ondernemingen die zich in het beleggingsuniversum bevinden. Het engagementprogramma sluit aan bij de speerpunten en MVB strategie van BPL. We doen gedegen onderzoek om de bedrijven te selecteren waarmee de dialoog het meest kansrijk is en om de dialoog goed voor te bereiden.

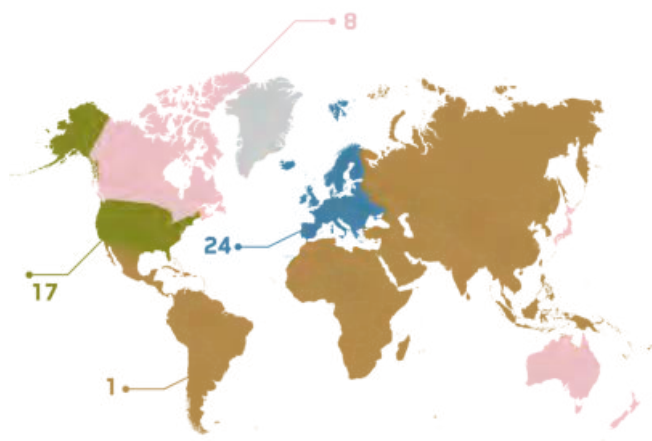
In het eerste halfjaar van 2020 bestaat het thematische engagementprogramma uit 7 engagementthema's die zich in verschillende fases bevinden. Binnen deze 7 thema's zijn 49 ondernemingen opgenomen. Vier thema's richten zich op klimaatverandering, waarbij drie thema's passend zijn bij het speerpunt 'Klimaat' en het vierde thema behalve bij 'Klimaat' ook aansluit bij het speerpunt 'Water'. De overige thema's richten zich op de sociale pijler, te weten 'Arbeidsnormen' en 'Gezondheid'. In tabel 1 is weergegeven hoe het programma naar thema is opgebouwd.

TABEL 1 AANTAL DIALOGEN NAAR THEMA

Thema	#dialogen
Waterrisico bij water- en elektriciteitsbedrijven	12
Leefbaar Loon	10
Transport en klimaat	5
Access to Nutrition	4
Klimaattransitie	6
Energie efficiëntie	6
Plastics	6

De ondernemingen zijn verspreid over verschillende regio's en markten. De focus van het programma ligt op de ontwikkelde markten. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen Europa, Verenigde Staten en Wereld Overig. Figuur 1 toont de regionale verdeling van ondernemingen in het thematische engagementprogramma.

FIGUUR 1 REGIOVERDELING

In het afgelopen halfjaar is 116 keer inhoudelijk contact geweest met 49 ondernemingen. Daarnaast is veel tijd gestoken in het doen van onderzoek en bedrijfs- en sectoranalyses.

Hieronder vindt u een geaggregeerd overzicht over alle lopende thematische engagements. In de thematische hoofdstukken wordt voor elk thema afzonderlijk gedetailleerder ingegaan op de doelstellingen, de gesprekken en de uitkomsten per thema. Deze hoofdstukken bevatten ook specifieke profielen van ondernemingen met meer gedetailleerde achtergrondinformatie.

Voortgang wordt gerapporteerd aan de hand van mijlpalen. Deze worden nader geïntroduceerd in hoofdstuk 2.

Ten aanzien van de bedrijven die zijn geselecteerd voor het thematische engagementprogramma is:

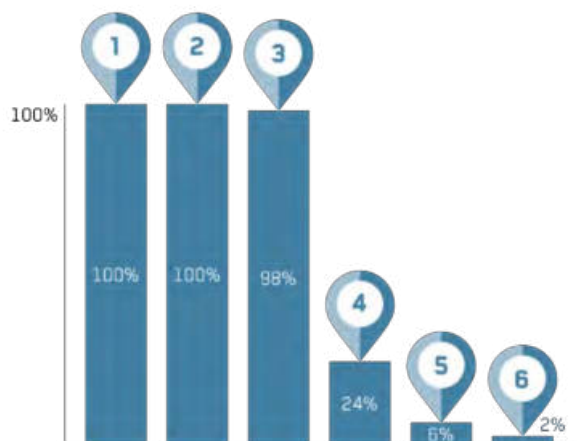
- voor 100% de eerste mijlpaal bereikt, namelijk het voorbereidend onderzoek afgerond.
- voor 100% de tweede mijlpaal bereikt, namelijk een initiërende brief of e-mail uitgestuurd om het contact tot stand te brengen.
- ten aanzien van de derde mijlpaal door 98% van de ondernemingen positief op onze vraag gereageerd. De dialoog is gaande.
- voor 24% de vierde mijlpaal bereikt, namelijk de toezegging van de onderneming.
- voor 6% de vijfde mijlpaal bereikt, wat betekent dat er een aanpassing is geweest in het beleid & proces.
- voor 2% de zesde mijlpaal bereikt, wat betekent dat de dialoog is afgerond.

Vanwege de korte looptijd van een aantal relatief nieuwe engagementthema's hebben veel ondernemingen nog niet mijlpaal 4 en de daaropvolgende mijlpalen behaald. Toezeggingen met betrekking tot beleidsaanpassingen en implementatie daarvan verwachten wij doorgaans pas in de tweede helft van het engagement traject.

TABEL 2 ENGAGEMENTTHEMA'S

Thema	Speerpunt	Gestart	Sectoren/ketens
Waterrisico's bij water- en elektriciteitsbedrijven		Q2 2017	Water- en energieproducenten
Leefbaar Loon		Q2 2018	Kledingbedrijven en supermarkten
Transport en klimaat		Q2 2018	Logistieke sector
Access to Nutrition		Q2 2018	Agro & Food
Klimaattransitie		Q1 2019	Auto's, olie & gas
Energie efficiëntie		Q1 2019	Staal en chemie
Plastics		Q3 2019	Chemie

FIGUUR 2 MIJLPAALVERDELING

1. Analyse van het bedrijf
2. Initieren dialoog
3. Voeren van dialoog
4. Toezegging onderneming
5. Aanpassen beleid & proces
6. Afronden dialoog

1. Thematische dialoog

Het aangaan van de dialoog met ondernemingen in de beleggingsportefeuille is een belangrijk instrument om financiële-, sociale en milieu risico's te beheersen, kansen te benutten en daarnaast positieve maatschappelijke impact te behalen. Daarom heeft de thematische dialoog een centrale plek binnen het MVB-beleid. De thematische dialoog wordt gericht op het beheersen van risico's en het benutten van kansen op specifieke thematiek die binnen een sector of een keten speelt. Beter beleid, transparantie en optimalisatie van bedrijfsprocessen worden rondom specifieke thema's centraal gesteld.

Wat maakt engagement effectief?

Uit onderzoek blijkt dat meerdere factoren bepalend zijn voor het effectief uitvoeren van engagement. De resultaten uit deze onderzoeken zijn geïntegreerd in de engagementstrategie:

Een gedegen voorbereiding is cruciaal voor een effectieve dialoog

Een gedegen vooronderzoek en voorbereiding per onderneming is het vertrekpunt van ons proces. Daarnaast wordt er voor een beperkt aantal thema's gekozen, deze focus verhoogt de effectiviteit van de inzet.

Een goede relatie met het bedrijf maakt de dialoog effectiever

Relatiebeheer vraagt geduld. Daarom nemen we de tijd en duurt een dialoog ongeveer drie jaar, vanaf het eerste onderzoek, tot de laatste gesprekken en evaluatie van het resultaat. Daarnaast houden we bij de selectie van de ondernemingen ook rekening met de openheid van een onderneming en eventuele cultuurverschillen.

Maak de verbinding met financiële materialiteit en actuele thema's binnen de onderneming

Bij de voorbereiding van de dialoog onderzoeken we niet alleen hoe onderneming presteert op het thema van de dialoog maar onderzoeken we ook hoe de onderneming er financieel voorstaat en hoe 'materieel' het onderwerp van de dialoog is voor de onderneming. Met die 'materialiteit' onderstrepen we het belang van het betreffende thema voor ons als belegger en laten we de onderneming zien dat verbeteringen ook kunnen bijdragen aan het succes van de onderneming.

Doelstellingen sluiten zoveel mogelijk aan

De hoofddoelstelling van thematische dialogen is om binnen het MVB-beleid concrete invulling te geven aan de strategie van onze klanten en het speerpuntenbeleid. Dit is weergegeven in tabel 1.1. Deze speerpunten zijn een logisch startpunt voor de samenstelling en ordening van het totale thematische engagementprogramma. Ook sluiten we waar mogelijk ook aan bij de Sustainable Development Goals (SDG's) van de Verenigde Naties (VN).

TABEL 1.1 SPEERPUNTENBELEID¹

Thema	Symbool
Klimaatverandering	
Mensenrechten	
Gezondheid	
Arbeidsnormen	
Natuur & Milieu	

¹ Bron: Achmea Investment Management

TABEL 1.2 LOPENDE ENGAGEMENT THEMA'S

Thema			
Watersrisico's in de elektriciteit- en watersector			
Leefbaar Loon			
Transport en Klimaat			
Access to Nutrition			
Klimaattransitie			
Energie efficiëntie			
Plastics			

SDG's

Binnen het engagementprogramma -op het niveau van individuele thema's- stellen wij doelen op. Wij hechten er belang aan om onze doelstellingen daar waar mogelijk en relevant te koppelen aan de Sustainable Development Goals. Deze duurzame ontwikkelingsdoelstellingen zijn in 2015 door de VN vastgesteld en hebben als doel om in 2030 belangrijke mondiale kwesties op 17 uiteenlopende aandachtsgebieden te hebben opgelost. De kwesties variëren van armoedebestrijding tot klimaatverandering en van duurzame consumptie tot gendergelijkheid. Voortgang op de verschillende SDG's wordt gemeten aan de hand van 169 onderliggende doelstellingen. Deze doelstellingen worden elk weer gemeten op basis van 232 vooraf vastgestelde indicatoren. Het idee achter de SDG's is dat verschillende actoren in de samenleving binnen de eigen invloedssfeer bijdragen aan behalen van de doelen. Nationale staten hebben in veel gevallen een belangrijke bijdrage te leveren, maar ook het bedrijfsleven en institutionele beleggers kunnen binnen de eigen invloedssfeer een bijdrage leveren aan het behalen van de doelstellingen.

Engagementproces

Ons thematisch engagementproces kent zes fases, zoals weergegeven in figuur 1.1. Deze zullen we verder toelichten.

FIGUUR 1.1 PROCES THEMATISCH ENGAGEMENT

Definiëren

Binnen de speerpunthema's identificeert het MVB team van Achmea IM in samenspraak met klanten en beleggers de engagementthema's. Dit leidt tot een engagement long-list die potentiële thema's bevat voor opname in het thematische engagementprogramma. Belangrijke input voor definiëring van thema's zijn ESG-analyses van onze beleggers en externe onderzoeksbureaus, actuele en relevante maatschappelijke thema's en wetenschappelijke onderzoeken.

Selectie

Op basis van verder vooronderzoek en met oog voor een goede verdeling van thema's over de 5 speerpunten kunnen thema's op de short-list komen. Op basis van klantwensen en de inhoudelijke analyses van ondernemingen in de beleggingsportefeuilles maken wij een selectie van subthema's en ondernemingen die in het programma worden opgenomen. Hierbij identificeren wij met name ondernemingen die nog stappen kunnen maken om te voldoen aan best-practices die in de sector of keten gelden en ondernemingen waarvan we verwachten dat ze open staan voor engagement.

Uitvoering

Het MVB team van Achmea IM start de dialogen en voert ze uit. De start van de dialoog verloopt veelal via brief of email. Hierin introduceren wij onszelf en onze klanten, alsmede het onderwerp dat wij zullen bespreken. Het vervolg van de

dialoog bestaat doorgaans uit meerdere conference calls of bezoeken aan de onderneming.

Escalatie

Indien een onderneming niet (goed) reageert proberen we via andere wegen het contact tot stand te brengen en escaleren wij indien noodzakelijk. Bijvoorbeeld door samen te werken met andere investeerders, het stembeleid aan te passen of een aandeelhoudersresolutie te overwegen.

Communicatie

Over de omvang, doelstellingen en voortgang van de dialogen rapporteren wij op halfjaarbasis in dit verslag. Daarnaast lichten wij indien gewenst mondeling de voortgang van de dialogen toe.

Evaluatie

Wij evalueren de dialogen, doelen en de samenstelling van het engagementprogramma elk halfjaar. Op basis daarvan stellen wij ondernemingsdoelstellingen scherper wanneer wenselijk en kunnen de selectie wijzigen afhankelijk van de voortgang. En elk engagementprogramma wordt bij afronding nadrukkelijk geëvalueerd.

Reikwijdte van engagementbeleid

Beleggers kunnen bedrijven financieren als aandeelhouder en als obligatiehouder. Wij vinden het dan ook relevant om de mogelijkheid te hebben ondernemingen vanuit beide perspectieven aan te kunnen spreken. Dat betekent dat we zowel beoordelen welke aandelenholdings als bedrijfsobligatieholdings BPL Pensioen heeft in de onderneming. Mede op basis van deze analyse komen ondernemingen in aanmerking voor opname in het engagementprogramma.

Capaciteit en team

Ons team bestaat uit 9 vaste medewerkers die allen bijdragen leveren aan de verschillende fasen van het engagementproces. Binnen ons team zijn vijf specialisten dagelijks met thematische dialogen bezig, allen op hun eigen specialisme (Environment, Social en Governance). Ten slotte werken wij daar waar relevant en opportuun in meerdere samenwerkingsverbanden samen met andere institutionele beleggers of andere (inter)nationale samenwerkingsverbanden zoals de PRI, het Platform Carbon Accounting Financials en Platform Living Wage Financials. Op deze manier kunnen wij een gedegen invulling geven aan het thematisch engagementprogramma voor onze klanten.

2. Voortgang thema's

Om doelgericht en gestructureerd te werk te gaan worden alle thematische engagement mijlpalen gebruikt voor het meten en het rapporteren van de voortgang. Tabel 2.1 toont een gedetailleerd overzicht. Deze mijlpalen geven aan welke voortgang er per thema en per onderneming is geboekt.

TABEL 2.1 STAPPEN DIALOOG¹

	Mijlpaal	Uitleg	Indicator
1	Analyse van het bedrijf	Bij het opstarten van een nieuwe thematische dialoog wordt bepaald welke ondernemingen in het programma worden opgenomen. Per onderneming wordt een nulmeting uitgevoerd op basis van publieke informatie en ESG-analyses in relatie tot het thema. De nulmeting geeft aan in welke fase de onderneming zich bevindt ten aanzien van het thema.	Uitgevoerd / in uitvoering
2	Initiëren dialoog	Wij initiëren de dialoog veelal door een inleidende brief of e-mail te sturen, wanneer nodig gevolgd door een follow-up telefoongesprek. Dit vormt de start van een meerjarig dialoogtraject.	Geïnitieerd
3	Voeren van dialoog	Wanneer de onderneming bevestigt dat zij in gesprek willen wordt er een bijeenkomst of een telefonische vergadering opgezet. Tijdens het eerste gesprek worden o.a. de bevindingen van het vooronderzoek voorgelegd en de stappen die de onderneming op dit thema zet besproken.	Dialoog loopt / onderneming niet open
4	Toezegging onderneming	De wijze waarop de onderneming aangeeft zich in te willen spannen om zaken verder te onderzoeken, ontwikkelen en uitvoeren documenteren wij als toezeggingen. Deze kunnen kwalitatief hoogwaardig zijn (positief), of nog niet volledig voldoen aan de door ons gestelde ambities (neutraal), of kunnen uitblijven (geen toezegging).	Positieve toezegging / neutrale toezegging
5	Aanpassen beleid & proces	De mate waarin de gedane toezeggingen daadwerkelijk worden vertaald in stappen door de onderneming. Bijvoorbeeld door het beleid te vernieuwen, zaken te onderzoeken of processen aan te passen.	Volledig aangepast / deels aangepast
6	Afronden dialoog	Wanneer de onderneming aantoonbaar de gewenste stappen heeft gezet ten aanzien van de doelstellingen kan de dialoog worden afgesloten. Indien dit niet het geval is binnen de gestelde termijn voor het engagementtraject wordt de dialoog niet succesvol afgerond.	Succesvol afgerond / deels succesvol afgerond

¹ Bron: Achmea Investment Management

In de volgende hoofdstukken wordt per thema achtergrond gegeven en wordt de voortgang per onderneming gedeut. De individuele casussen hebben betrekking op de profielen van bedrijven waar relevante ontwikkelingen hebben plaatsgevonden in het afgelopen halfjaar.

3. Waterrisico's in de elektriciteit- en watersector

Het World Economic Forum stelt dat water crises gemeten naar impact tot de top drie van wereldwijde risico's behoren. Tenzij watergebruik in de komende jaren sterk verandert, zal door toenemende industrialisatie, landbouw, energiegebruik en verstedelijking het risico van waterschaarste stijgen. Volgens de OECD leven in 2050 mogelijk 4 miljard mensen in gebieden met waterschaarste. Een goed waterbeleid ligt aan de kern van het beheersen van de water gerelateerde risico's. In veel landen slaagt men er echter nog niet in om op een proactieve manier met de risico's om te gaan.

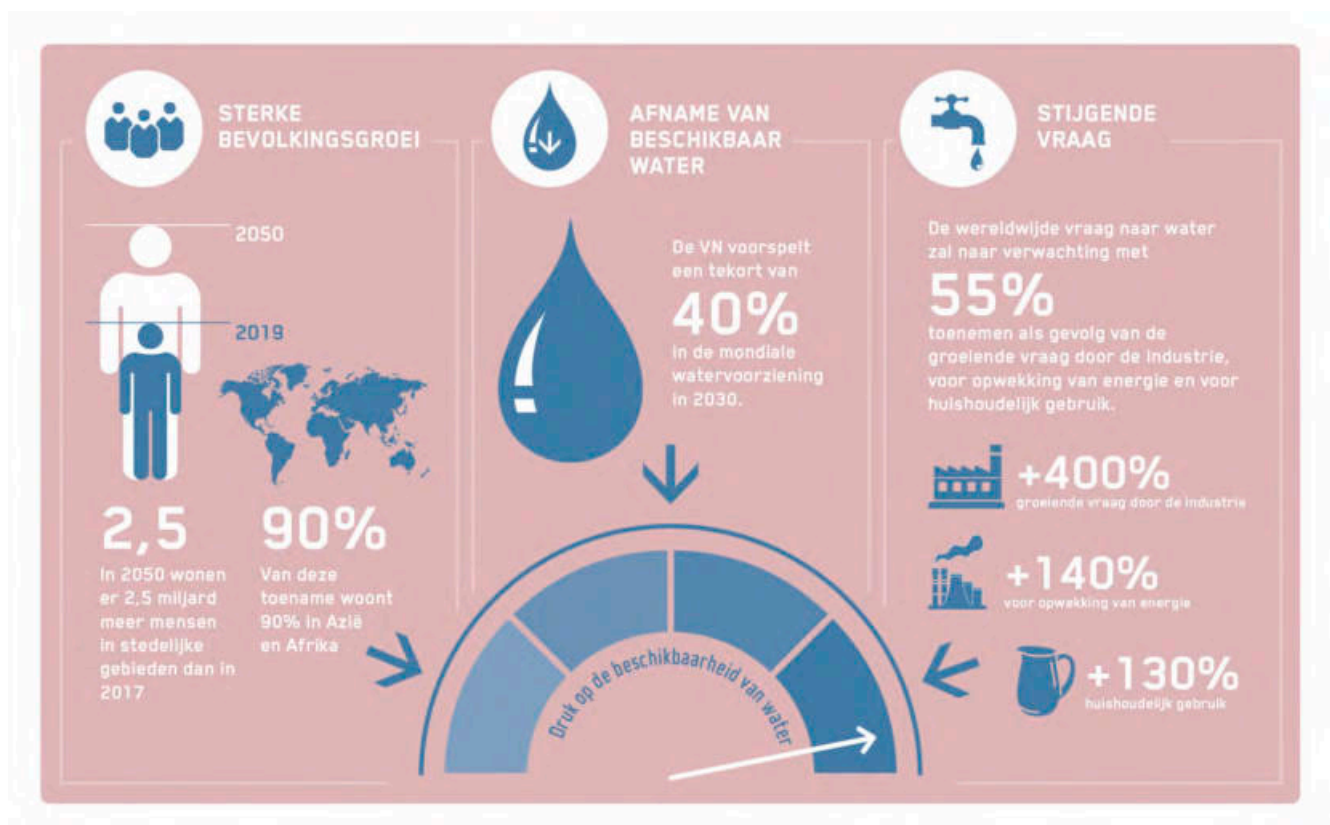
3.1. Introductie thema

Achtergrond van thema

Uit een analyse door World Resources Institute komt naar voren dat bijna de helft van de wereldwijde conventionele elektriciteitscentrales zich bevinden in gebieden die kampen

met water stress. Water komt daarom als belangrijke bedreiging voor de waterintensieve energiesector naar voren. Een studie door het Carbon Disclosure Project (Charged or Static, april 2017) maakte de omvang van waterproblematiek in elektriciteitsbedrijven duidelijk zichtbaar.

FIGUUR 3.1.1 TOENEMENDE DRUK OP WATERBRONNEN¹

¹ Bron: Achmea Investment Management, NOAA

Ook MSCI stelt dat (in het bijzonder Amerikaanse) elektriciteitsbedrijven toenemende fysieke risico's lopen als gevolg van extreme weersomstandigheden zoals droogte of juist extreme regenval. Elektriciteitsbedrijven zijn vaak sterk afhankelijk van de beschikbaarheid van grote hoeveelheden water om te kunnen functioneren.

Zo hebben kerncentrales en conventionele elektriciteitsbedrijven, die gebruikmaken van stoomopwekking om turbines aan te drijven, een constante toevoer van grote hoeveelheden water nodig voor koeling. Ook waterkrachtcentrales zijn afhankelijk van voldoende water. Hoewel conventionele elektriciteitscentrales zijn ontworpen voor gebruik tijdens alle klimaatomstandigheden, kan een terugloop in de aanvoer van water leiden tot een reductie van capaciteit of zelfs een tijdelijke stop. Vooral elektriciteitsbedrijven die opereren in gebieden met toenemende waterschaarste worden geconfronteerd met onvermijdelijke nadelige gevolgen.

Fluctuaties in de beschikbaarheid van water, toenemende kapitaalkosten door technologische aanpassingen, veranderende wetgeving en vergunningverlening kunnen in de komende jaren zeer nadelige gevolgen hebben voor de operationele continuïteit en kosten van elektriciteitsopwekking in met als mogelijk resultaat zelfs de afwaardering van bezittingen. Deze fysieke risico's van klimaatverandering zijn dan ook relevant voor institutionele beleggers. Opvallend zijn de onderlinge afhankelijkheden tussen water en energievoorziening en daarmee de noodzaak om watermanagement goed te organiseren.

Doel thema

Om de risico's goed te kunnen begrijpen en de wijze waarop bedrijven deze benaderen, vragen wij bedrijven om op een heldere manier te rapporteren. In de kern verwachten wij van ondernemingen dat zij een waterrisico beheersysteem hebben, dat ze de watervoetafdruk verlagen en dat ze transparant zijn over de bestaande waterrisico's.

Dit engagement thema sluit met name aan bij de volgende Sustainable Development Goals:

- **SDG 13: Klimaatactie**

We richten ons hierbij op het onderliggende doel 13.3 dat zich richt op het versterken van de capaciteit om om te gaan met klimaatverandering.

Voortgang thema

Uit de recente dialogen met water- en elektriciteitsbedrijven blijkt dat bedrijven zich steeds meer en serieuzer bezighouden met de beschikbaarheid van water en de eventuele risico's die hiermee samenhangen. Bedrijven die wij spreken hebben het onderwerp op de agenda staan. Niet in de laatste plaats omdat dit door overheden en toezichthouders verwacht wordt. In deze dialogen wordt niet uitsluitend gevraagd naar toezeggingen op het gebied van beleidswijzigingen, maar wordt vooral ook waarde gehecht aan het geven van meer openheid over de aard en oorzaak van waterrisico en de wijze waarop de onderneming deze mitigeert. Eind 2020 komt een einde aan dit driejarige engagement traject. Het laatste halfjaar zal worden benut om afrondende gesprekken te voeren en onze conclusies te formuleren. Gedurende het eerste halfjaar van 2020 hebben wij gesproken met Fortum, American Water Works en Chubu. Met Fortum spraken wij over potentiële nieuwe water gerelateerde risico's ten gevolge van de overname van het Duitse energiebedrijf Uniper. In ons gesprek met American Water Works zei de onderneming toe waterrisico's opnieuw te wegen in vernieuwd ESG beleid. Chubu is recentelijk gestart met het rapporteren aan CDP. Tijdens ons gesprek met de onderneming reflecteerden wij hierop en wezen wij hen op eventuele vervolgstappen.

Vervolg

Met de ondernemingen worden ook afrondende gesprekken ingepland voor het tweede halfjaar van 2020. Het algemene beeld blijft dat er grote verschillen zijn tussen de ondernemingen en de specifieke omgeving waarin zij opereren. Een terugkomend punt van aandacht is het beleid op het gebied van watermanagement en de eenduidige rapportage over impact en risico.

3.2. Voortgang thema

Per eind juni 2020 laat het thema onderstaande voortgang op mijlpalen zien. De profielen van de individuele ondernemingen zijn weergegeven in het volgende hoofdstuk.

	Onderneming	Land	Mijlpaal					
			1.	2.	3.	4.	5.	6.
1	American Water Works Company, Inc.	Verenigde Staten						
2	Chubu Electric Power Company, Incorporated	Japan						
3	Electricite de France SA	Frankrijk						
4	Emera Inc	Canada						
5	ENGIE SA	Frankrijk						
6	Fortum Oyj	Finland						
7	Pinnacle West Capital Corporation	Verenigde Staten						
8	Public Service Enterprise Group Inc	Verenigde Staten						
9	Severn Trent Plc	Verenigd Koninkrijk						
10	Tohoku Electric Power Company, Incorporated	Japan						
11	United Utilities Group PLC	Verenigd Koninkrijk						
12	Veolia Environnement SA	Frankrijk						

Symbol	1. Analyse van het bedrijf	2. Initiëren dialoog	3. Voeren dialoog	4. Toezegging bedrijf	5. Aanpassen beleid	6. Afronding dialoog
	Afgerond	Brief verzonden en ontvangst bevestigd	Gesprekken ingepland of gevoerd	Voorstel beleidswijziging beoordeeld en akkoord	Beleidswijziging doorgevoerd	
	Gestart	Brief verzonden	Gesprekken nog niet ingepland	Voorstel beleidswijziging beoordeeld en nog niet akkoord	Beleidswijziging wordt doorgevoerd	
			Gesprek afgewezen	Voorstel beleidswijziging nog niet beoordeeld	Beleidswijziging wordt niet doorgevoerd	
	Statuswijziging in rapportageperiode					
	Statuswijziging in rapportageperiode					

4. Energie efficiëntie in de staal en chemie industrie

Wereldwijd heeft verbetering van energie efficiëntie de groei van het energiegebruik met circa 12procent afgeremd. Bovendien toont scenario-analyse aan dat zelfs bij een verdubbeling van het bruto binnenlands product in 2040 toch een lagere wereldwijde uitstoot van broeikasgassen mogelijk is dan vandaag. Enkel door energie efficiëntie kan meer dan 40 procent van de volgens de Parijse doelstellingen benodigde vermindering van CO₂-uitstoot worden bereikt. Energie efficiëntie is zodoende het sleutelwoord in het mogelijk maken van verdere economische groei, zonder evenredige groei in uitstoot. Energie efficiëntie is onmisbaar geworden voor het bereiken van de wereldwijde klimaatdoelen.

4.1. Introductie thema

Achtergrond van thema

De beperking van klimaatverandering tot maximaal 2 °C, met een streefwaarde van 1,5 °C, hangt in belangrijke mate af van verbeterde energie efficiëntie. Sinds het jaar 2000 werd de toenemende vraag naar energie voor een derde gecompenseerd door verbeterde efficiëntie. Het *Internationaal Energie Agentschap* (IEA) stelt vast dat de industrie potentieel twee keer zoveel waarde kan creëren uit energie in 2040 dan nu het geval is. Met verbeterde energie efficiëntie gaan belangrijke economische, ecologische en sociale voordelen gepaard. Het leidt tot een afname van broeikasgasemissies, maar energiebesparingen zijn, sec bekeken, per definitie kostenbesparend; een investering in energiebesparingsmaatregelen betaalt zich gemiddeld met een factor drie terug. Overige voordelen zijn minder luchtvervuiling, verhoogde koopkracht van huishoudens door lagere energiekosten, verbeterde energiezekerheid door verminderde invoer en uitgebreide toegang tot moderne energiediensten (IEA, 2018).

TABEL 4.1.1 TOTALE INDUSTRIËLE CO₂- UITSTOOT OPGEDEELD NAAR SUBSECTOREN

Sector	%
Ijzer en staal	24%
Cement	18%
Chemicaliën	12%
Plastic	6%
Papier	4%
Aluminium	3%
Rest van de industrie	33%

Wij zijn kritisch naar alle sectoren die voor de grootste uitstoot van broeikasgassen zorgen, waaronder de staal, cement en chemiesector. Vanwege beperkte beleggingen in de cementsector, richt dit engagement traject zich op bedrijven in de chemie- en de staalindustrie. We onderzochten in welke mate ondernemingen in de beleggingsportefeuilles voorbereid zijn op markt- en beleidsontwikkelingen op het gebied van klimaatverandering en energie efficiëntie. Ook onderzochten we de materialiteit van energie efficiëntie voor ondernemingen in de chemie en de staalindustrie.

Doel van thema

We hebben verschillende doelen gesteld voor de ondernemingen:

- De ondernemingen formuleren een lange termijn klimaatstrategie. Daarbij dienen ze rekening te houden met strategische en financiële risico's en kansen als gevolg van klimaatverandering, zoals veranderingen in beleid en markt en technologische ontwikkelingen zoals een mogelijke invoering of verhoging van een CO₂-prijs. Deze komen mogelijk naar voren door een grondige risico-analyse en het uitvoeren van scenario-analyses.
- De onderneming committeert zich aan meetbare doelen rondom klimaat, energie-efficiëntie en de samenstelling van de brandstofmix. Wij roepen ondernemingen op om zich te verbinden aan wetenschappelijk onderbouwde doelstellingen of 'Science Based Targets'.
- Binnen de operatie is er focus op energie efficiëntie en worden er relevante energie-efficiëntie maatregelen geïmplementeerd. De onderneming optimaliseert het proces onder andere door gebruik te maken van slimme meters en hergebruik van grondstoffen, energie, afval en warmte. Ook wordt er in toenemende mate gebruik gemaakt van hernieuwbare energie en wordt samengewerkt met organisaties binnen en buiten de sector.

- De onderneming is transparant over de voortgang en resultaten van haar klimaat en energie efficiëntie maatregelen.

Dit engagement thema sluit met name aan bij de volgende Sustainable Development Goals:

- **SDG 7: Betaalbare en duurzame energie**

We richten ons hierbij op het onderliggende doel 7.2 dat zich richt op de verhoging van hernieuwbare energie in de globale energiemix en onderliggend doel 7.3 dat zich richt op het verhogen van energie-efficiëntie.

- **SDG 9: Industrie, innovatie en infrastructuur**

We richten ons hierbij op het onderliggende doel 9.4 dat zich onder andere richt op het verduurzamen van industrieën.

Voortgang thema

In juni 2019 hebben wij brieven verstuurd naar de ondernemingen die we voor dit engagementprogramma geselecteerd hebben. Naar aanleiding van deze brief is er inmiddels één of meerdere malen contact geweest met alle ondernemingen. Wij namen bij de eerste gesprekken de gelegenheid om kennis te maken en uitleg te geven over de achtergrond en doelen van onze engagement. Deze gesprekken verliepen alle positief.

In de eerste helft van 2020 spraken wij voor het eerst, na mislukte contactpogingen in 2019, met het Duitse chemiebedrijf Covestro tijdens een conference call. De onderneming gaf toelichting op het energie efficiëntie programma en de beoogde uitbereiding van hernieuwbare energie. Daarnaast hadden we ook voor het eerst contact met PPG Industries over dit thema. Nadat wij meermaals contact zochten met de onderneming, ontvingen wij een inhoudelijke schriftelijke reactie waarin zij toelichting gaven op hun optimalisatieprocessen en diverse doelstellingen. Ook bij het Australische staalbedrijf Fortescue Metals Group waren er belangrijke ontwikkelingen. De onderneming kondigde op 16 juni 2020 aan voor 2040 volledig CO₂ te zullen zijn. Eind augustus van dit jaar verwachten wij hierover meer te kunnen lezen in het jaarrapport en in de duurzaamheidsrapportage.

Vervolg

In de tweede helft van 2020 willen wij met Fortescue spreken over de nieuwe doelstellingen en klimaatstrategie waarover de onderneming verwacht eind augustus te rapporteren. Daarnaast zullen we de dialoog met de ondernemingen die we afgelopen periode niet gesproken hebben aan de hand van nieuwe rapportages tijdens de tweede helft van 2020 voortzetten.

4.2. Voortgang thema

Per eind juni 2020 laat het thema onderstaande voortgang op mijlpalen zien. De profielen van de individuele ondernemingen zijn weergegeven in het volgende hoofdstuk.

	Onderneming	Land	Mijlpaal					
			1.	2.	3.	4.	5.	6.
1	Covestro AG	Duitsland						
2	Fortescue Metals Group Ltd	Australië						
3	Nucor Corporation	Verenigde Staten						
4	PPG Industries, Inc.	Verenigde Staten						
5	Sika AG	Zwitserland						
6	Umicore	België						

Symbool	1. Analyse van het bedrijf	2. Initiëren dialoog	3. Voeren dialoog	4. Toezegging bedrijf	5. Aanpassen beleid	6. Afronding dialoog
	Afgerond	Brief verzonden en ontvangst bevestigd	Gesprekken ingepland of gevoerd	Voorstel beleidswijziging beoordeeld en akkoord	Beleidswijziging doorgevoerd	
	Gestart	Brief verzonden	Gesprekken nog niet ingepland	Voorstel beleidswijziging beoordeeld en nog niet akkoord	Beleidswijziging wordt doorgevoerd	
			Gesprek afgewezen	Voorstel beleidswijziging nog niet beoordeeld	Beleidswijziging wordt niet doorgevoerd	
	Statuswijziging in rapportageperiode					
	Statuswijziging in rapportageperiode					

5. Transport en klimaat

De transportsector draagt ruim 25 procent bij aan de totale Europese CO₂-uitstoot. Hoewel de transportsector grotendeels buiten het Klimaatakkoord van Parijs is gebleven dient de sector wel een belangrijke bijdrage te leveren aan de broeikasgasreductie om deze doelstellingen te behalen. Daarom is het materieel en relevant vanuit financieel en maatschappelijk perspectief om dit thema uit te voeren binnen de logistieke sector.

5.1. Introductie thema

Achtergrond van thema

Tijdens de klimaatconferentie van de Verenigde Naties in Parijs eind 2015 (COP21) bereikten de bijna 200 deelnemende landen overeenstemming over een bindend klimaatakkoord. De uitstoot van broeikasgassen moet worden teruggedrongen en de opwarming van de aarde moet worden beperkt tot maximaal 2 graden. De wereldwijde CO₂-uitstoot moet volgens het klimaatakkoord in 2050 met 95 procent zijn teruggebracht ten opzichte van 1990. Voor de 1,5 graden doelstelling komt dit neer op een emissiereductie van meer dan 100 procent. De transportsector draagt momenteel voor ruim 25 procent bij aan Europa's totale CO₂-uitstoot van broeikasgassen. Hoewel de transportsector grotendeels buiten het akkoord is gebleven, dient de sector dus wel een belangrijke bijdrage te leveren aan de CO₂-reductie om de doelstellingen te behalen. In de samenleving neemt globalisering een steeds grotere rol in. Deze stijgende lijn in de wereldhandel betekent dat de transportsector ook sterk in omvang toeneemt. Volgens verwachtingen van de OESO zullen de vrachtvolumes in 2050 met 350 procent toenemen in vergelijking met basisjaar 2010. Uit onderzoek van de Verenigde Naties blijkt zelfs dat zonder een agressief en duurzaam beleid de CO₂-uitstoot in de transportsector in 2050 zou kunnen verdubbelen. Het plaatst de sector voor grote uitdagingen. Temeer omdat in de transportsector nog niet dezelfde geleidelijke daling van de CO₂-emissies als in andere sectoren zichtbaar is geweest. Bedrijven in deze sector kunnen dus een grote bijdrage leveren aan het behalen van de doelstellingen uit het Parijsakkoord, maar krijgen ook de kans om uit klimaatgerelateerde ontwikkelingen belangrijke economische voordelen te realiseren. Klimatarisico's voor transportbedrijven zijn om te buigen tot kansen.

De transportsector omvat een breed scala aan industrieën. We kiezen ervoor om ons te richten op de industriegroep 'logistiek'. De te behalen winst in termen van CO₂-reductie en energie-efficiëntie schatten wij in als hoog. Door ons te

richten op deze groep denken wij optimaal rendement te halen uit onze inspanningen. Een engagement in deze industrie heeft meerdere invalshoeken, waaronder: het verlagen van brandstofverbruik en het gebruik van alternatieve brandstofbronnen (denk aan schonere brandstoffen zoals waterstof of methanol voor lange afstanden), verbeterde voertuigtechnologie en technologische verbeteringen (zoals elektrische schepen naar het achterland), reductie van emissie-intensiteit van bestaande wagenparken, alternatieve vervoerswijzen, maar ook efficiëntiemaatregelen op voertuigonderhoud (bijvoorbeeld weerstand verlagen door een schip schoon te houden) en logistieke planning voor het laden van voertuigen en routeplanning.

Doel van thema

De doelen die wij hebben opgesteld voor de ondernemingen luiden als volgt:

- Transportbedrijven verbeteren transparantie over (a) de CO₂-uitstoot, door bijvoorbeeld te rapporteren over brandstofgebruik en (b) de gehanteerde strategie om te blijven voldoen aan de striktere CO₂ (zelf)regulering;
- Transportbedrijven nemen klimaatverandering en CO₂-uitstoot in het bijzonder op in hun beleid. Wij vragen hen de urgentie en materialiteit van het reduceren van de CO₂-uitstoot te erkennen, capaciteit en expertise op bestuursniveau ten aanzien van klimaatverandering beschikbaar te maken en klimaatscenario's (waaronder gebruik van fossiele brandstoffen) te integreren bij bepaling van lange termijn financiële risico's;
- Transportbedrijven integreren brandstofefficiëntie in de strategie, planning, activiteiten en investeringsbeslissingen;
- Daarnaast willen wij transportbedrijven aan de hand van best practices (a) inzicht geven in de mogelijkheden tot het reduceren van het gebruik van fossiele brandstoffen en (b) stimuleren over te schakelen op hernieuwbare energiebronnen.

Dit engagement thema sluit aan bij de volgende Sustainable Development Goal:

• **SDG 7: Betaalbare en duurzame energie**

We richten ons hierbij op het onderliggende doel 7.2 die zich richt op de verhoging van hernieuwbare energie in de globale energiemix en onderliggend doel 7.3 dat zich richt op het verhogen van energie-efficiëntie.

Voortgang thema

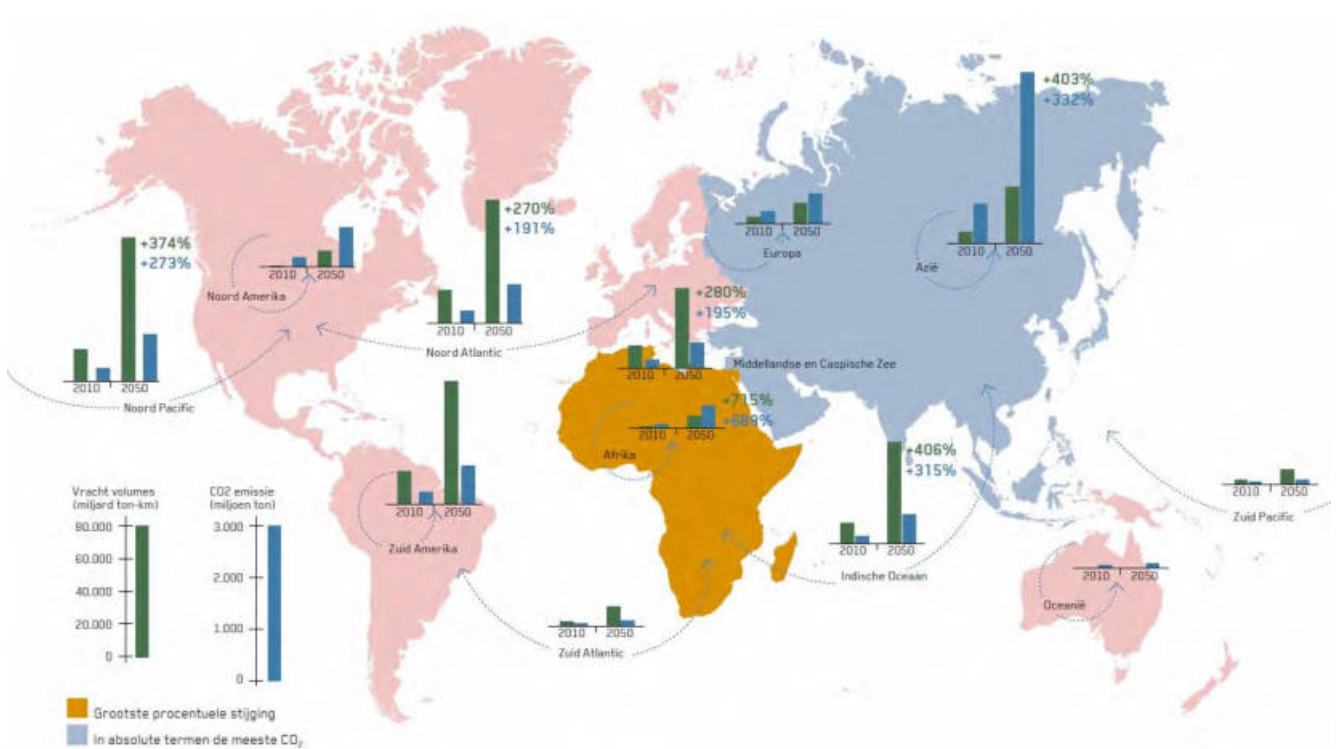
De dialogen werden in het eerste kwartaal van 2019 gestart. Nadat wij de meest recente informatie, waaronder analyses door dataprovider MSCI en rapportages van de ondernemingen zelf hebben bestudeerd, stuurden wij de ondernemingen brieven waarin wij hen vroegen om de dialoog met ons aan te gaan. In 2019 spraken wij met alle ondernemingen met uitzondering van Expeditors International of Washington. De dialoog met deze onderneming kwam tot onze spijt niet op gang. Hierover rapporteerden we in onze vorige rapportage periode in meer detail. We staakten onze pogingen om met de onderneming in gesprek te komen en beëindigden het engagementtraject voor deze onderneming per 1-1-2020.

In de eerste helft van 2020 hadden we opnieuw inhoudelijk contact met Deutsche Post en United Parcel Service. Wij vroegen Deutsche Post om meer duidelijkheid inzake de doelen die zij nastreven met hun lobbyactiviteiten. Wij wezen United Parcel Service op het belang van scenario-analyse om de effecten van bijvoorbeeld een hogere CO₂ prijs of andere maatregelen in te schatten. Eind mei spraken we met Royal Mail af in juli weer te spreken en ook met C.H. Robinson wordt een nieuwe afspraak gemaakt.

Vervolg

In juli zullen wij onze dialoog met Royal Mail voortzetten en naar verwachting meer diepgang geven. Daarnaast geven we prioriteit aan het vervolgen van ons gesprek met C.H. Robinson. Ook willen wij in de tweede helft van 2020 vervolg geven aan onze dialogen met Deutsche Post en United Parcel Service.

FIGUUR 5.1.1 MEER VRACHT BETEKENT MEER CO₂ VRACHTVOLUMES DOOR INTERNATIONALE HANDEL EN DE DAARAAN VERBODEN CO₂-UITSTOOT PER ROUTE ²

² OECD, ITF, The Carbon Footprint of Global Trade

5.2. Voortgang thema

Per eind juni 2020 laat het thema onderstaande voortgang op mijlpalen zien. De profielen van de individuele ondernemingen zijn weergegeven in het volgende hoofdstuk.

	Onderneming	Land	Mijlpaal					
			1.	2.	3.	4.	5.	6.
1	C.H. Robinson Worldwide, Inc.	Verenigde Staten						
2	Deutsche Post AG	Duitsland						
3	Expeditors International of Washington, Inc.	Verenigde Staten						
4	Royal Mail plc	Verenigd Koninkrijk						
5	United Parcel Service, Inc. Class B	Verenigde Staten						

Symbol	1. Analyse van het bedrijf	2. Initiëren dialoog	3. Voeren dialoog	4. Toezegging bedrijf	5. Aanpassen beleid	6. Afronding dialoog
	Afgerond	Brief verzonden en ontvangst bevestigd	Gesprekken ingepland of gevoerd	Voorstel beleidswijziging beoordeeld en akkoord	Beleidswijziging doorgevoerd	
	Gestart	Brief verzonden	Gesprekken nog niet ingepland	Voorstel beleidswijziging beoordeeld en nog niet akkoord	Beleidswijziging wordt doorgevoerd	
			Gesprek afgewezen	Voorstel beleidswijziging nog niet beoordeeld	Beleidswijziging wordt niet doorgevoerd	
	Statuswijziging in rapportageperiode					
	Statuswijziging in rapportageperiode					

6. Klimaattransitie

In het klimaatakkoord van Parijs hebben 196 landen afgesproken om de opwarming van de aarde te beperken tot ruim onder de twee graden, waarbij het streven is de opwarming van de aarde beneden de 1,5 graad te houden. In een rapport over klimaatverandering (IPCC), wordt gesteld dat hiertoe het totaal aan mondiale CO₂-emissies tegen 2030 met 45% zal moeten dalen ten opzichte van 1990. Omdat fossiele brandstoffen die bij de verbranding een groot deel van de CO₂-uitstoot veroorzaken vooralsnog een centrale rol in de energievoorziening spelen, zal een verstrekkende transitie van de energievoorziening nodig zijn om de uitstoot van broeikasgassen fors te reduceren (DNB, 2018). Wereldwijd spannen overheden, (maatschappelijke) organisaties en consumenten zich in om een transitie mogelijk te maken naar een koolstofarme economie. Daarbij ligt de nadruk op investeren in meer hernieuwbare energie en het afbouwen van onze afhankelijkheid van fossiele energiebronnen.

6.1. Introductie thema

Achtergrond van thema

Tijdens de dialoog klimaattransitie gaan we in gesprek met ondernemingen over de gevolgen van de klimaattransitie in termen van risico's en kansen. Het gesprek richt zich op de strategie die bedrijven kiezen, maar ook: in welke mate zijn zij voorbereid op veranderingen die in diverse klimaatscenario's worden geschetst? In welke mate kunnen bijvoorbeeld ondernemingen die nu sterk afhankelijk zijn van fossiele brandstoffen zich tijdig aanpassen aan een veranderende markt en regelgeving? Waar ligt het zwaartepunt van de huidige investeringen door ondernemingen en welke keuzes liggen hieraan ten grondslag? Zijn ondernemingen in staat om verschillende toekomstscenario's uit te werken, veranderingen waar te nemen en tijdig te anticiperen?

Met behulp van een scenario-analyse model is het beleggingsuniversum getoetst. De uitkomst geeft inzicht in de ondernemingen waarvan gesteld kan worden dat zij in de komende 5 jaar het verst verwijderd zijn van een breed geaccepteerd 2 °C scenario. De analyse bestrijkt 70-90% van de broeikasgasemissies die samenhangen met een standaardportefeuille en omvat de door de DNB beschreven transitiegevoelige sectoren zoals de fossiele energie sector. Op basis van onze observaties blijkt dat er relatief veel winst valt te behalen voor de energiesector (olie en gas) en automobielproducenten. Ondernemingen in portefeuille in deze sectoren staan momenteel voor de grootste uitdagingen in relatie tot de energietransitie doordat zij momenteel meer opereren in lijn met een 2 – 4 graden scenario dan een 1,5-2 graden scenario.

Doel van thema

We hebben in het engagementtraject verschillende doelen gesteld voor de ondernemingen:

- De ondernemingen bereiden zich voor op de gevolgen van de klimaattransitie en maken kansen en risico's inzichtelijk. De ondernemingen dienen bovendien transparant te zijn over de wijze waarop zij klimaatgerelateerde risico's en kansen meten en monitoren. Ook vragen wij de ondernemingen verschillende scenario's over veranderende markten uit te werken;
- Ondernemingen ontwikkelen een gedegen klimaatstrategie en voeren deze uit. Dit betekent dat de strategie zowel financieel als maatschappelijk robuust moet zijn. Autoproducenten dienen hierbij een duidelijk visie op de ontwikkeling van elektrisch rijden op te stellen;
- De olie- en gasbedrijven nemen een sturende rol aan in de transitie naar hernieuwbare energie en reageren niet slechts op de vraag;
- De onderneming geeft toegang tot de gehanteerde maatstaven en doelstellingen en telt ons in staat om potentiële risico's, het vermogen om aan financiële verplichtingen te voldoen, de algemene blootstelling aan klimaat gerelateerde kwesties en de voortgang in het beheer van op de aanpassing aan deze kwesties beter te beoordelen;
- De ondernemingen zijn transparant over de voortgang en resultaten van genomen klimaatmaatregelen.

TABEL 6.1.1 GESELECTEERDE BEDRIJVEN ^{1 2,3}

Bedrijf	Sector	Regio	TPI Score ^a (0-4)	CDP Score ^b (A-F)	MSCI Score	Low Carbon Transition score ^c (1-10)
Subaru Corp.	Auto	Japan	Level 3	B	B	4,92
Renault	Auto	Frankrijk	Level 3	A-	A	5,09
BMW	Auto	Duitsland	Level 4	A-	A	5,37
Marathon Oil Corp.	Olie en gas	Verenigde Staten	Level 2	F	BBB	2,51
Exxon Mobil Corp.	Olie en gas	Verenigde Staten	Level 3	F	BBB	2,58
OMV AG	Olie en gas	Oostenrijk	Level 4	A-	AAA	2,38

- ¹ ^a Transition Pathway Initiative (TPI) score. Beoordeling op basis van levels om te beoordelen hoe bedrijven omgaan met de klimaatverandering en de risico's die dit met zich meebrengt voor hun bedrijf. Levels: 0 = unaware, 1 = awareness, 2 = Building capacity, 3 = Integrating into operational decision making en 4= strategic assessment.
- ² CDP Score. De score van het bedrijf bestaat uit twee factoren: 1) de mate van detail en de volledigheid van haar antwoorden, en 2) haar bewustzijn van de klimaatproblematiek, haar managementmethoden en de vooruitgang in de strijd tegen de klimaatverandering.
- ³ MSCI Low Carbon Transition score. Een bedrijfsscore die de mate van afstemming van een bedrijf op de Low Carbon Transition meet. Bedrijven met een hogere Low Carbon Transition-score liggen meer in lijn met de klimaattransitie dan bedrijven met een lagere score (Score: 0-10).

Dit engagement thema sluit aan bij de volgende Sustainable Development Goals:

- **SDG 7: Betaalbare en duurzame energie**

We richten ons hierbij op het onderliggende doel 7.2 dat zich richt op de verhoging van hernieuwbare energie in de globale energiemix.

- **SDG 13: Klimaatactie**

We richten ons hierbij op het onderliggende doel 13.2 dat zich richt op maatregelen integreren inzake klimaatverandering.

Voortgang thema

In het tweede halfjaar van 2019 is er onderzoek gedaan, op basis van KPI's, naar de activiteiten van ondernemingen op het gebied van klimaattransitie. Op basis van dit onderzoek zijn engagementbrieven verstuurd naar de vijf geselecteerde ondernemingen; Subaru Corporation, Renault, BMW, Marathon Oil Corporation, Exxon Mobil Corporation en OMV AG. Inmiddels hebben we met alle ondernemingen contact weten te leggen.

OMV spraken we in de tweede helft van 2019 en met Subaru en BMW hebben we in de eerste helft van 2020 gesprekken gevoerd. We spraken hen onder andere over de emissiereductiedoelstellingen en veranderende wet- en regelgeving omtrent uitstoot limieten. Van Marathon Oil hebben we tweemaal uitgebreid schriftelijke reactie ontvangen op onze vragen en aanbevelingen. Wij wezen de onderneming op het belang van scenario-analyses. Ook ons contact met Exxon Mobil is vooralsnog schriftelijk. Na vele contactpogingen ontvingen wij eind juni we ook van Renault schriftelijke reactie. De onderneming liet ons onder meer weten dat zij recent hebben besloten om de aanbevelingen van de TCFD ter harte te zullen nemen.

Vervolg

In de tweede helft van 2020 praten we verder met de ondernemingen. Wij gaan ons inzetten om onze dialoog met Exxon Mobil, Renault en Marathon Oil voort te zetten. Daarnaast willen we BMW spreken over hun nieuwe duurzaamheidsstrategie en de bijbehorende doelstellingen die zij in ons vorige gesprek aankondigden.

6.2. Voortgang thema

Per juni 2020 laat het thema onderstaande voortgang op mijlpalen zien. De profielen van de individuele ondernemingen zijn weergegeven in het volgende hoofdstuk.

	Onderneming	Land	Mijlpaal					
			1.	2.	3.	4.	5.	6.
1	BMW	Duitsland						
2	Exxon Mobil Corp.	Verenigde Staten						
3	Marathon Oil Corporation	Verenigde Staten						
4	OMV AG	Oostenrijk						
5	Renault SA	Frankrijk						
6	SUBARU CORP	Japan						

Symbool	1. Analyse van het bedrijf	2. Initiëren dialoog	3. Voeren dialoog	4. Toezegging bedrijf	5. Aanpassen beleid	6. Afronding dialoog
	Afgerond	Brief verzonden en ontvangst bevestigd	Gesprekken ingepland of gevoerd	Voorstel beleidswijziging beoordeeld en akkoord	Beleidswijziging doorgevoerd	
	Gestart	Brief verzonden	Gesprekken nog niet ingepland	Voorstel beleidswijziging beoordeeld en nog niet akkoord	Beleidswijziging wordt doorgevoerd	
			Gesprek afgewezen	Voorstel beleidswijziging nog niet beoordeeld	Beleidswijziging wordt niet doorgevoerd	
	Statuswijziging in rapportageperiode					
	Statuswijziging in rapportageperiode					

7. Leefbaar Loon

Een leefbaar loon is een loon waarmee een werknemer kan voorzien in basisbehoeftes van zijn of haar gezin; van voeding, gezondheidszorg, kleding, huisvesting tot scholing. In opkomende markten en ontwikkelingslanden zijn de minimumlonen zoals vastgesteld door de overheden vaak veel lager dan een leefbaar loon of wordt het minimumloon in de praktijk niet toegepast en afgedwongen. Om toch een bestaansminimum te verdienen, moeten werknemers dan veel overuren maken, waardoor fysieke en mentale gezondheid negatief beïnvloed worden. Het niet toepassen van een leefbaar loon kan leiden tot reputatierisico voor bedrijven en maakt het moeilijker personeel vast te houden en de kwaliteitsstandaarden te waarborgen.

7.1. Introductie thema

Achtergrond van thema

Een leefbaar loon is een loon waarmee een werknemer kan voorzien in basisbehoeftes van zijn of haar gezin; van voeding, gezondheidszorg, kleding, huisvesting tot scholing. Afhankelijk van het land kan dit overeenkomen met het minimumloon, maar in vele landen is er of geen wetgeving op dit terrein, of is het minimumloon onvoldoende om in het levensonderhoud te kunnen voorzien. Dit geldt voor ontwikkelingslanden, maar ook dichterbij huis in landen als Hongarije, het Verenigd Koninkrijk of Polen. Juist daarom hebben bedrijven een belangrijke verantwoordelijkheid wat betreft het betalen van een leefbaar loon. Hoewel het betalen van een leefbaar loon in eerste instantie lijkt te leiden tot hogere kosten, kan het ook leiden tot lagere kosten en hogere winstgevendheid. In onderzoeken van Berenschot³ en Chapman & Thompson⁴ worden hiervoor verschillende redenen geïdentificeerd, namelijk dat bedrijven met een leefbaar loon:

- In staat zijn werknemers langer vast te houden, met lagere opleidingskosten tot gevolg;
- In staat zijn de productiviteit van hun werknemers te vergroten;
- Een stabielere en betere relatie met toeleveranciers kunnen realiseren;
- Verminderd risico op reputatie-schade lopen en door een beter imago hun marges kunnen vergroten.

Leefbaar loon is een thema dat een sterke relatie heeft met andere thema's op het gebied van arbeids- en mensenrechten. Zo is vakbondsvrijheid een belangrijke voorwaarde om te komen tot een leefbaar loon. Wanneer een leefbaar loon wordt betaald is het financieel mogelijk

om kinderen naar school te sturen. Het betalen van een leefbaar loon speelt daarom een belangrijke rol bij het voorkomen van kinderarbeid. Veel beursgenoteerde bedrijven hebben een ingewikkelde productieketen met een groot aantal aan toeleveranciers. Dit maakt het lastig om te waarborgen dat in de hele keten een leefbaar loon wordt betaald.

De engagement op dit thema voeren we uit in samenwerking met een brede groep van investeerders binnen het Platform Living Wage Financials (PLWF). Door samen te werken zijn we in staat een diepgaande analyse te maken, een brede groep van bedrijven aan te spreken en meer druk uit te oefenen wanneer dat nodig is.

Dit engagement thema sluit aan bij de volgende Sustainable Development Goals:

- **SDG 1: Geen Armoede**

We richten ons hierbij met name op de het onderliggende doel 1.1. en bijbehorende indicator 1.1.1. die zich richten op het verminderen van armoede.

- **SDG 8: Eerlijk Werk en Economische Groei**

We richten ons hierbij met name op het onderliggende doel 8.5 dat zich richt op waardig werk en werkgelegenheid en de onderliggende indicator 8.5.1. die zich richt op het verhogen van de uurlonen.

³ Berenschot, Living wage in international supply chains (2012).

⁴ Chapman & Thompson, The economic impact of local living wages, Economic Policy Institute (2006).

Platform Living Wage Financials

Achmea IM neemt actief deel aan het Platform Living Wage Financials (PLWF). Dit is een groep van inmiddels 12 Nederlandse financiële instellingen die samen werken op het thema 'leefbaar loon'. Het platform maakt gebruik van een gezamenlijke methodologie om de prestaties van bedrijven te beoordelen. Ook voeren de leden gezamenlijk gesprekken met de bedrijven die onderdeel zijn van de dialoog over leefbaar loon.

Het Platform Living Wage Financials mocht in Februari een sessie over leefbaar loon organiseren op het jaarlijkse OECD-forum over verantwoord ketenbeheer in de kledingindustrie. Achmea IM leidde deze sessie. Ook konden we tijdens het forum spreken met Li & Fung en VF Corp.

Kort daarna brak ook in Europa de Covid-19 uitbraak door. In de kledingsector, die zwaar leunt op productie in China en Zuid-Oost Azië, waren de gevolgen van de ziekte al geruime tijd voelbaar. Veel fabrieken werden gesloten wat aanvankelijk leidde tot veel verplaatsing van productie. Op het moment dat elders in de wereld de winkels moesten sluiten werden veel orders ingetrokken en kwamen kledingproducenten in financiële problemen met als gevolg dat werknemers minder – of geen loon ontvingen.

Het platform heeft met brieven en gesprekken aan bedrijven in de kledingindustrie laten weten dat we het van groot belang vinden dat de bedrijven hun verantwoordelijkheid nemen voor het behoud van werkgelegenheid en inkomen voor de werknemers in productielanden. We hebben daarbij samenwerking gezocht met het Interfaith Center on Corporate Responsibility (ICCR), een organisatie in de Verenigde Staten die maatschappelijk verantwoorde beleggers vertegenwoordigt. Deze organisatie richtte zich ook op de kledingindustrie met een vergelijkbare oproep, waardoor samenwerking voor de hand lag. Door deze samenwerking versterken we de oproep aan bedrijven om hun verantwoordelijkheid te nemen in het omgaan met de Covid-19 crisis, maar ook om bij te dragen aan het herstel. We houden daarbij ook rekening met initiatieven en aanbevelingen vanuit de sector en internationale organisaties, zoals bijvoorbeeld de Call to action van de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO) in samenwerking met de internationale werkgeversorganisatie (IOE), vakbonden en grote kledingmerken: de 'COVID-19: Action in the Global Garment Industry'.

Naast deze aandacht voor de actualiteit ging ook het reguliere werk van het platform door. Bijeenkomsten vonden plaats middels online-vergaderingen en we werkten samen aan het verbeteren van de onderzoeksmethode. Inmiddels is het onderzoek naar voortgang bij de bedrijven in volle gang en bekijkt het platform of de jaarlijkse bijeenkomst dit najaar kan plaatsvinden als webinar. Meer informatie over het Platform is te vinden op www.livingwage.nl

• SDG 10: Ongelijkheid Verminderen

We richten ons hierbij op het onderliggende doel 10.1 en onderliggende indicator 10.1.1 die zich richten op inkomensgroei van lage inkomens wereldwijd.

Geselecteerde sectoren & bedrijven

We zijn met het thema leefbaar loon medio 2018 van start gegaan. Er zijn toen twee sectoren geselecteerd; de kleding- en supermarktsector die we hieronder verder zullen toelichten.

Leefbaar loon is een belangrijk thema binnen de kledingindustrie. Door de vele toeleveranciers, vaak gevestigd in landen met lage lonen en zwakke overheden zijn er veel misstanden, inclusief zeer lage lonen. Toch zijn er binnen de sector een aantal hoopvolle initiatieven die breder navolging verdienen en om de problematiek aan te pakken. De tweede sector is de Supermarktsector. Deze sector kenmerkt zich door het enorme aantal producten. Daarom kent ook deze sector talloze leveranciers die op hun beurt producten leveren van vele producenten. De sector heeft dan ook op verschillende vlakken te maken met leefbaar loon:

1. Het betalen van leefbaar loon aan eigen medewerkers, met name relevant in de landen waar geen minimumloon bestaat of dit onder het bestaansminimum ligt.
2. Het betalen van leefbaar loon in de productieketen bij de producten, bijvoorbeeld thee of koffie, die in eigen beheer worden geproduceerd.
3. Het stimuleren van een leefbaar loon bij de producenten van de producten die binnen de winkels verkocht worden maar door andere producenten worden gemaakt.
4. Het informeren van klanten over dit thema zodat zij hier hun eigen keuzes in kunnen maken.

De bedrijven in de kleding en supermarkt sector waarmee we spreken over leefbaar loon zijn geselecteerd op basis van:

1. Aanwezigheid in de portefeuilles.
2. Relevantie van het thema leefbaar loon voor de bedrijfsvoering en de mogelijkheid verbeteringen door te voeren. Hiervoor is o.a. een scan gemaakt op basis van MSCI data, jaarverslagen en andere beschikbare onderzoeken.
3. Het engagement van Achmea IM voegt iets toe aan de al lopende engagement binnen PLWF.

Een overzicht van de geselecteerde bedrijven is te zien in hoofdstuk 2.

Doel van thema

Leefbaar loon is een complex onderwerp, zeker in een bedrijf met honderden toeleveranciers. Daarom hebben we op meerdere niveaus doelstellingen geformuleerd waarop een onderneming stappen kan zetten. In tabel 7.1.1 zijn deze doelstellingen getoond. Afhankelijk van de onderneming leggen we de nadruk op één of meer van deze doelstellingen.

TABEL 7.1.1 DOELSTELLINGEN LEEFBAAR LOON¹

Doelstelling	Toelichting
Beleidsvorming	De onderneming heeft beleid ontwikkeld op het onderwerp leefbaar loon, inclusief doelstellingen.
Implementatie & toetsing	De onderneming implementeert het beleid in de eigen bedrijfsvoering en bij de toeleveranciers en ziet actief toe op de voortgang.
Randvoorwaarden	De onderneming zorgt dat de randvoorwaarden voor een leefbaar loon, zoals collectieve onderhandeling en vakbondsvrijheid, gewaarborgd zijn in haar eigen bedrijfsvoering en bij toeleveranciers.
Samenwerking in de sector	De onderneming werkt samen met andere partijen, bijvoorbeeld via sectorinitiatieven aan bevordering van leefbaar loon.
Transparantie	De onderneming is op dit thema transparant richting investeerders, consumenten en andere belanghebbenden en rapporteert over het beleid, de implementatie en de voortgang.

¹ Bron: Achmea Investment Management

Voortgang Kledingsector

Voor de kledingindustrie stond de eerste helft van dit jaar in het teken van het Covid-19 virus. Door het grote aantal zieken, maar vooral ook de ongekend zware maatregelen om het virus te bestrijden, waaronder de 'lock-downs' werd de gehele keten geraakt, van producenten en hun werknemers, distributeurs tot de retailers. In onze gesprekken met de ondernemingen in de sector bespraken we de impact van het virus. Meer daarover is te lezen in de tekst-box over de samenwerking met het PLWF.

Toch konden we ook de gesprekken over leefbaar loon voortzetten. In februari spraken we op het OECD 'Garment forum' met Li & Fung en VF Corp, ondernemingen waar we lead investor of co-lead zijn. Samen met andere leden van het PLWF spraken we ook met H&M en GAP. Deze ondernemingen zijn geen onderdeel van onze selectie, maar behoren wel tot de groep ondernemingen waar andere leden van het platform de dialoog mee voeren over leefbaar loon. Het meedoen aan deze gesprekken biedt waardevolle inzichten voor onze eigen dialogen.

In mei werd op de aandeelhoudersvergadering van Li & Fung ingestemd met de overname door private investeerders, waarmee een einde kwam aan de beursnotering van de onderneming. Omdat daarmee onze aandeelhoudersrelatie met de onderneming is vervallen hebben wij ook de dialoog met de onderneming beëindigd.

Het wegvallen van Li & Fung uit de leefbaar loon dialoog konden we compenseren door de rol van lead investor over te nemen voor Hugo Boss. Met deze Duitse onderneming hebben we inmiddels gesproken en zal binnenkort een vervolgesprek plaatsvinden over de resultaten van ons recente onderzoek naar hun voortgang.

Een gesprek met Ralph Lauren, gepland voor maart ging niet door vanwege de Covid-19 situatie. Dit gesprek is uitgesteld in afwachting van de publicatie van het nieuwe duurzaamheidsverslag van de onderneming, dat eind juni zal verschijnen. Met Home Depot hebben we dit jaar nog niet gesproken. De lead investor vanuit PLWF zal het bedrijf eerst op voortgang onderzoeken en na de zomer in samenwerking met ons een gesprek met de onderneming organiseren.

Voortgang Supermarkten

Afgelopen halfjaar hebben we gesproken met Ahold Delhaize, Casino en Carrefour.

Ahold Delhaize heeft ons meer verteld over de stappen die de onderneming zet op het gebied van mensenrechten. De onderneming heeft recent een rapport uitgebracht waarin het haar ambities en acties op het gebied van mensenrechten beschrijft. Een belangrijke stap, hoewel het onderwerp leefbaar loon slechts zeer beperkt wordt uitgewerkt in het rapport. We hebben er dan ook bij de onderneming op aangedrongen om de ervaringen die het bedrijf wel degelijk heeft op dit onderwerp via projecten in de cacao-keten, te vertalen naar meer bedrijfsbrede doelstellingen. Via Eumedion hebben we daarom ook op de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA) gevraagd om meer aandacht en beleidsdoelen op dit thema.

Met de Franse supermarktketen Casino hadden we een derde gesprek. De onderneming heeft als een van de weinige ondernemingen een leefbaar loon expliciet benoemd in haar eisen aan toeleveranciers. Toch worstelt de onderneming met de wijze waarop ze dit ook kan realiseren in de praktijk. De onderneming is open over haar worstelingen en staat open voor ideeën van onze kant. We hebben gesproken over hoe Casino eerste stappen kan zetten om leefbaar loon ook echt te implementeren in haar eigen bedrijfsvoering en in de toeleveringsketens waar dit het meest relevant is.

Ook met de Franse supermarktketen Carrefour hadden we een derde gesprek. Carrefour heeft een gedegen duurzaamheidsbeleid waar onderwerpen als klimaat uitgebreid zijn uitgewerkt in doelen en acties. Op het thema leefbaar loon lijkt een overkoepelende strategie echter te ontbreken. Daarom hebben we hier, voorafgaand aan het gesprek ook via vragen op de AVA aandacht voor gevraagd.

Tijdens onze dialoog hebben we, net als bij Ahold Delhaize, gesproken over hoe Carrefour de ervaring die zij heeft in diverse ketens kan vertalen naar een bedrijfsbrede strategie en doelstellingen op het thema leefbaar loon. De onderneming stond hier open voor en we zullen de aankomende periode nauwgezet volgen of de onderneming extra stappen zet op het onderwerp.

Vervolg

Kledingsector

In de tweede helft van 2020 gaat de dialoog over leefbaar loon onverminderd verder. We zullen het onderzoek naar de voortgang afronden en daarna een volgende ronde gesprekken voeren. Ook de samenwerking met het PLWF wordt voortgezet.

Voor TJX, Ralph Lauren en Hugo Boss willen we de resultaten van het onderzoek voor het eerst publiceren in het overzicht van alle ondernemingen die onderzocht worden door het PLWF. Ook hopen we bij dit onderzoek een impressie te kunnen geven van hoe de ondernemingen omgaan met de Covid-19 crisis en het herstel daarvan.

Supermarkten

Ook bij de supermarkten zullen we in de tweede helft van 2020 een assessment uitvoeren naar de voortgang per bedrijf. Tevens zullen we met het PLWF een sessie organiseren voor supermarkten en ondernemingen uit de Agro & Food sector om gezamenlijk te kijken welke stappen gezet kunnen worden. Daarnaast zullen we ook individueel de dialoog voortzetten.

7.2. Voortgang thema

Per eind juni 2020 laat het thema onderstaande voortgang op mijlpalen zien. De profielen van de individuele ondernemingen zijn weergegeven in het volgende hoofdstuk.

	Onderneming	Land	Mijlpaal					
			1.	2.	3.	4.	5.	6.
1	Carrefour SA	Frankrijk						
2	Casino, Guichard-Perrachon SA	Frankrijk						
3	Home Depot, Inc.	Verenigde Staten						
4	HUGO BOSS AG	Duitsland						
5	Li & Fung Limited	Hong Kong						
6	METRO AG	Duitsland						
7	Ralph Lauren Corporation Class A	Verenigde Staten						
8	Royal Ahold Delhaize N.V.	Nederland						
9	Tesco PLC	Verenigd Koninkrijk						
10	V.F. Corporation	Verenigde Staten						

Bij de partijen waar we “lead investor” zijn hebben we de leiding in de voorbereiding en uitvoering van de engagement. Bij een “co-lead” rol wordt er nauw samengewerkt met een andere investeerders bij de uitvoering van de engagement. Naast bovenstaande ondernemingen waar we een actieve rol in het engagementproces hebben, wordt er ook een aantal engagementtrajecten ondersteund door gezamenlijke brieven mede te ondertekenen. Het betreft de ondernemingen Adidas, Burberry en The Gap.

Symbool	1. Analyse van het bedrijf	2. Initiëren dialoog	3. Voeren dialoog	4. Toezegging bedrijf	5. Aanpassen beleid	6. Afronding dialoog
	Afgerond	Brief verzonden en ontvangst bevestigd	Gesprekken ingepland of gevoerd	Voorstel beleidswijziging beoordeeld en akkoord	Beleidswijziging doorgevoerd	
	Gestart	Brief verzonden	Gesprekken nog niet ingepland	Voorstel beleidswijziging beoordeeld en nog niet akkoord	Beleidswijziging wordt doorgevoerd	
			Gesprek afgewezen	Voorstel beleidswijziging nog niet beoordeeld	Beleidswijziging wordt niet doorgevoerd	
	Statuswijziging in rapportageperiode					
	Statuswijziging in rapportageperiode					

8. Access to Nutrition

Één op de drie mensen wereldwijd is of ondervoed of juist te zwaar. Gezonde en voldoende voeding is daarom wereldwijd een belangrijke uitdaging. Bedrijven in de voedingsmiddelen industrie kunnen een bijdrage leveren aan het aanpakken van deze problematiek en daarmee inspelen op de trend dat consumenten en overheden steeds meer belang hechten aan goede voeding. In 2018 is de nieuwe Access to Nutrition index uitgebracht, een gedegen studie die in kaart brengt hoe voedingsbedrijven presteren op dit thema. Op basis van dit onderzoek gaat Achmea IM, in samenwerking met investeerders wereldwijd, het gesprek aan met deze bedrijven.

8.1. Introductie thema

Achtergrond van thema

Zowel goede voeding als voldoende voeding zijn van groot belang voor een gezonde samenleving. Voedingsbedrijven kunnen hier op verschillende manieren een belangrijke bijdrage aan leveren en hiermee tevens inspelen op een groeiende markt. Zo kunnen zij voedingswaarde en gezondheid meer prioriteit geven bij het ontwikkelen van producten, gezondheid meewegen in de prijsstelling en consumenten actief informeren over de voedingswaarden van producten.

De 'Access to Nutrition Index' is een initiatief dat wereldwijd ondernemingen in de voedingssector rangschikt op basis van hun presentaties op onder andere de volgende thema's:

- Voorkomen van ondervoeding;
- Voorkomen van obesitas;
- Verantwoorde marketing richting kinderen en het promoten van borstvoeding.

De index is ontwikkeld op basis van kennis van investeerders, wetenschappers en relevante internationale organisaties zoals de 'United Nations World Health Organisation' (WHO). Er bestaat zowel een wereldwijde index als regionale indices die inzoomen op ondernemingen uit de Verenigde Staten, India, Mexico en Zuid-Afrika.

De resultaten laten zien dat voedingsbedrijven nog belangrijke stappen op het thema Access to Nutrition kunnen zetten. Zo blijkt dat slechts 1/3 van de onderzochte voedingsproducten als gezond kunnen worden gekwalificeerd.

Om de resultaten van het onderzoek via investeerders onder de aandacht te brengen bij ondernemingen, is er zowel een investor statement als een gezamenlijk engagement programma gelanceerd. Aan beide initiatieven nemen we in het kader van dit engagementthema actief deel om zo ondernemingen te stimuleren, stappen te zetten op het gebied van Access to Nutrition.

Doel van thema

We hebben in het engagementtraject verschillende doelen gesteld voor de ondernemingen, gebaseerd op de uitgangspunten van de 'Access to Nutrition Index':

- De onderneming geeft goede voeding een gedegen plek in de strategie, uitgewerkt in concreet beleid;
- De onderneming zet zich in om goede en gezonde producten te ontwikkelen;
- De onderneming zet zich in om goede voeding tegen een betaalbare prijs beschikbaar te maken;
- De onderneming ondersteunt met haar marketingactiviteiten een gezond voedingspatroon van haar producten;
- De producten van de onderneming passen in een gezond dieet en een gezonde levensstijl;
- De onderneming geeft via de verpakking goede informatie aan consumenten over de voedingswaarden. Ondernemingen werken actief samen met andere belanghebbenden op het gebied van goede voeding.

Dit engagement thema sluit aan bij de volgende Sustainable Development Goals:

- **SDG 2: Geen Honger**

We richten ons hierbij met name op de het onderliggende doel 2.2 dat zich richt op het uitbannen van slechte voeding(spatronen).

- **SDG 3:Goede Gezondheid en Welzijn**

De focus ligt hierbij met name op het onderliggende doel 2.2 dat zich richt op het uitbannen van slechte voeding(spatronen).

Voortgang thema

Na het ondertekenen van het investor statement heeft Achmea IM een selectie van ondernemingen gemaakt waarmee het engagementtraject van start is gegaan. Hierbij is onder andere gekeken naar de exposure per onderneming in de portefeuille en de mogelijkheid om binnen de coalitie een coördinerende rol te spelen bij de desbetreffende onderneming.

Nadat in 2018 engagementbrieven vanuit de coalitie van investeerders zijn verstuurd, hebben er inmiddels al diverse engagementgesprekken plaatsgevonden. Achmea IM heeft gesprekken gevoerd met de ondernemingen waarbij we vanuit het collectieve engagementprogramma een coördinerende rol hebben; Unilever, Nestlé, Conagra en Suntory.

In de eerste helft van 2020 hebben we gesproken met Unilever en Conagra. Het gesprek met Unilever is positief verlopen. De onderneming zet al diverse doelen op het gebied van gezonde voeding. In ons gesprek hebben we nog enkele suggesties gedaan om deze doelen aan te scherpen na 2020.

Ook hebben we de lobbystrategie van de onderneming op het gebied van gezonde voeding besproken. Na het gesprek heeft Unilever ons laten weten al op korte termijn haar marketingbeleid richting kinderen aan te scherpen. Dit was één van onze specifieke verzoeken aan de onderneming en dus een concreet punt waarop we positief resultaat kunnen noteren. Daarnaast zullen we de vinger aan de pols houden voor wat betreft de nieuwe doelstellingen van Unilever op het gebied van gezonde voeding na 2020.

Na meerdere reminders en verzoeken heeft ook met Conagra een gesprek plaatsgevonden. Hoewel het tot stand komen van het gesprek moeizaam was, verliep het gesprek constructief. De onderneming zet stappen om goede voeding in het beleid te verankeren en doet dit met verwijzing naar de SDG's. Zo werkt Conagra aan het inzetten van een zogenaamd 'Nutrient Profiling System', een systeem waarmee ondernemingen beter inzicht krijgen in de voedingswaarde van hun producten en daar zodoende beter op kunnen sturen. Eén van onze verzoeken in dit engagementtraject. We hopen dan ook op een daadwerkelijke implementatie van dit systeem in het aankomende halfjaar.

Hoewel er stappen gezet worden, loopt de onderneming nog duidelijk achter ten opzichte van ondernemingen als Unilever en Nestlé. Positief signaal is dat de onderneming een toezegging deed om het gesprek aan te gaan met de 'Access to Nutrition Foundation'.

Met Suntory hebben we wederom meerdere pogingen gedaan om een contact te leggen dat verder gaat dan e-mails. Via de 'Access to Nutrition Foundation' hebben we de contactgegevens gekregen van nieuwe contactpersonen. Tot op heden lijkt dit nog geen vruchten af te werpen. We trachten nu via een Japanse vermogensbeheerder alsnog contact te kunnen leggen.

Vervolg

In de tweede helft van 2020 zullen we de dialoog voortzetten. Zo zullen we het gesprek met Nestlé weer aangaan, de nieuwe doelstellingen van Unilever evalueren, de voortgang van Conagra nauwgezet volgen en zullen we onderzoeken of we onze vragen richting Suntory via een andere route kunnen adresseren.

8.2. Voortgang thema

Per eind juni 2020 laat het thema onderstaande voortgang op mijlpalen zien. De profielen van de individuele ondernemingen zijn weergegeven in het volgende hoofdstuk.

	Onderneming	Land	Mijlpaal					
			1.	2.	3.	4.	5.	6.
1	Conagra Brands, Inc.	Verenigde Staten						
2	Nestle S.A.	Zwitserland						
3	Suntory Beverage & Food Ltd.	Japan						
4	Unilever NV	Nederland						

Bij de partijen waar we “lead investor” zijn hebben we de leiding in de voorbereiding en uitvoering van de engagement. Bij een “co-lead” rol wordt er nauw samengewerkt met een andere investeerders bij de uitvoering van de engagement. Naast bovenstaande ondernemingen waar we een actieve rol in het engagementproces hebben, wordt er ook een aantal engagementtrajecten ondersteund door gezamenlijke brieven mede te ondertekenen.

Symbol	1. Analyse van het bedrijf	2. Initiëren dialoog	3. Voeren dialoog	4. Toezegging bedrijf	5. Aanpassen beleid	6. Afronding dialoog
	Afgerond	Brief verzonden en ontvangst bevestigd	Gesprekken ingepland of gevoerd	Voorstel beleidswijziging beoordeeld en akkoord	Beleidswijziging doorgevoerd	
	Gestart	Brief verzonden	Gesprekken nog niet ingepland	Voorstel beleidswijziging beoordeeld en nog niet akkoord	Beleidswijziging wordt doorgevoerd	
			Gesprek afgewezen	Voorstel beleidswijziging nog niet beoordeeld	Beleidswijziging wordt niet doorgevoerd	
	Statuswijziging in rapportageperiode					
	Statuswijziging in rapportageperiode					

9. Plastics

Het gebruik van plastics heeft een enorme vlucht genomen en plastics worden gebruikt in diverse toepassingen; van verpakkingsmateriaal, kleding, plastic flessen tot speelgoed en koelkasten. Het gebruik van plastics voldoet daarmee aan een grote vraag uit de samenleving en biedt veel voordelen, soms ook op gebied van duurzaamheid. Denk bijvoorbeeld aan het gebruik van plastics in auto's waardoor het gewicht en daardoor ook het brandstofverbruik afneemt. Een ander voorbeeld is gebruik van plastics als verpakkingsmateriaal waardoor de houdbaarheid van voedingsproducten wordt verlengd wat kan bijdragen aan minder verspilling. Zo kan het gebruik van plastics een milieuwinst opleveren die groter is dan de milieukosten die gemoeid zijn bij de productie van de plastics⁵. Er zijn echter ook grote zorgen rond het gebruik van plastics, die hieronder verder wordt toegelicht.

9.1. Introductie thema

Achtergrond van thema

Eén van de grote zorgen in relatie tot het gebruik van plastic is dat bijna al het plastic wordt gemaakt uit olie. Dit betekent dat nu wel 6% van de mondiale olieproductie gebruikt wordt voor de productie van plastics. Door economische ontwikkelingen zal dit percentage naar verwachting toenemen tot 20% van de mondiale olieproductie in 2050⁶. De winning van olie leidt tot substantiële schade aan het milieu en de productie van plastic veroorzaakt CO₂ uitstoot. Een ander probleem is dat slechts een klein gedeelte, ca. 10% van de geproduceerde plastics op dit moment wordt gerecycled, ongeveer 40% op stortplaatsen terecht komt, en 14% wordt verbrand. Dat betekent dat meer dan 30% uiteindelijk in het milieu eindigt en een grote vervuilingbron is voor meren, rivieren en uiteindelijk de oceanen. Jaarlijks komt er ruim 3 miljoen ton aan plastic in de oceanen terecht. Bij ongewijzigd beleid kan dit er toe leiden dat er in 2050 meer plastic dan vis in de oceanen aanwezig is.

De gevolgen van gebruik van plastics voor klimaat en milieu leiden tot toenemende regelgeving die van groot belang is voor producenten en gebruikers⁷. Zo heeft China in 2017 aangekondigd geen plastic afval meer te importeren, wil India in 2022 plastics verbieden die na eenmalig gebruik worden weggegooid. Ook Europa heeft stappen aangekondigd en streeft ernaar om te zorgen dat in 2030 al het plastic recyclebaar is⁸. Ook onder klanten van plastic producenten, zoals supermarktketens en voedselproducenten, neemt het bewustzijn toe en wordt gezocht naar maatregelen ter beperking van plastic gebruik.

Plastic bedrijven moeten inspelen op de wensen van klanten met ontwikkeling van nieuwe technieken, beter afbreekbare en herbruikbare plastics en het gebruik van andere grondstoffen. Deze 'plastic transitie' vergt inzet en investeringen van ondernemingen, maar biedt ook zakelijke kansen voor koplopers. Adviesbureau McKinsey stelde in 2018 dat 2/3 van de winstgroei van de chemische sector afhankelijk is van het inspelen op deze trends⁹. Achter blijven bij deze 'plastic transitie' is een significant risico voor bedrijven in de hele plastic keten.

Er zijn verschillende stappen die bedrijven in de gehele keten kunnen zetten om een actieve bijdrage te leveren aan de plastic transitie. Het tijdig zetten van deze stappen is essentieel om toekomstbestendigheid te waarborgen en financiële risico's voor bedrijven maar ook voor beleggers te beheersen. Innovatie en leiderschap kunnen de business case versterken. Ondernemingen kunnen:

- Het (onnodig) gebruik van plastics verminderen; onder andere door het beperken van de hoeveelheid plastic in producten en bewust maken van afnemers;
- Plastic efficiënter produceren en verwerken waardoor energie- en watergebruik wordt beperkt;
- Plastics maken van niet-fossiele grondstoffen (biobased); het is echter goed om te realiseren dat hier ook nadelen aan kunnen zitten vanwege mogelijk grotere milieu-impact en verdringing van voedselproductie;
- Het gebruik van plastics circulair maken, bijvoorbeeld door de samenstelling van plastics te veranderen zodat hergebruik eenvoudiger wordt;
- Beter samenwerken met andere spelers in de keten, en bij ontwikkeling van plastics al rekening houden met

⁵ <https://www.incpn.org/incpen-evidence-to-food-waste-inquiry-explains-how-packaging-prevents-waste/>

⁶ Ellen Mc Arthur Foundation (2017) The new plastic economy

⁷ <https://www.unpri.org/environmental-issues/how-can-investors-help-create-a-plastics-economy-that-works-event-roundup/3409.article>

⁸ PRI (2019) Plastic Landscape review

⁹ Mc Kinsey (2018) How plastics waste recycling could transform the chemical industry.

• **SDG 12: Verantwoorde consumptie en productie**

- 12.2 Tegen 2030 het duurzame beheer en het efficiënte gebruik van natuurlijke hulpbronnen realiseren.

- 12.3 Tegen 2030 de voedselverspilling in winkels en bij consumenten per capita halveren en voedselverlies reduceren in de productie- en bevoorradingsketens, met inbegrip van verliezen na de oogst.

- 12.4 Tegen 2020 komen tot een vanuit milieuvriendelijk beheer van chemicaliën en van alle afval gedurende hun hele levenscyclus, in overeenstemming met afgesproken nationale kaderovereenkomsten, en de uitstoot aanzienlijk beperken in lucht, water en bodem om hun negatieve invloeden op de menselijke gezondheid en het milieu zoveel mogelijk te beperken.

- 12.5 Tegen 2030 de afvalproductie aanzienlijk beperken via preventie, vermindering, recyclage en hergebruik.

- 12.6 Bedrijven aanmoedigen, in het bijzonder grote en transnationale bedrijven, om duurzame praktijken aan te nemen en duurzaamheidsinformatie te integreren in hun rapporteringscyclus.

Er is een brede groep ondernemingen betrokken bij de productie, gebruik en verwerking van plastic. Om focus aan te brengen kiezen we voor een groep ondernemingen die (de grondstoffen voor) een specifieke productgroep produceren, namelijk verpakkingen. We kiezen deze groep ondernemingen om de volgende redenen:

- Plastic verpakkingsmateriaal vormt ruim 40% van alle geproduceerde plastic producten en veel is voor eenmalig gebruik;
- Juist voor producenten van plastic verpakkingen is het van belang om in te spelen op (aankomende) regelgeving, veranderende klantvraag en maatschappelijk druk. Door hun positie in de keten zijn ze tevens in staat om in de gehele keten verandering aan te moedigen;
- Deze groep ondernemingen is geconcentreerd en gelijksoortig wat zorgt voor een engagement met focus, waarbij bestaande goede praktijken breed in de sector kunnen worden toegepast;
- Rond deze sector is samenwerking mogelijk qua kennis en het gezamenlijk uitvoeren van engagement om zo de effectiviteit te vergroten, onder andere via de PRI;

Een overzicht van de geselecteerde bedrijven is te zien in tabel 9.1.2.

Geselecteerde sectoren & bedrijven

TABEL 9.1.2 SELECTIE ONDERNEMINGEN^{1,2}

Onderneming	Land	Sector	Score MSCI	Verpakkingsmateriaal en afval	CO ₂ Intensiteit
<i>Amcor</i>	AU	Basismaterialen	AA	7	176
<i>Berry Global Group</i>	VS	Basismaterialen	n.a.	n.a.	199
<i>Greif</i>	VS	Basismaterialen	A	10	215
<i>Huhtamäki Oyj</i>	FI	Basismaterialen	BBB	6.3	226
<i>LyondellBasell Industries</i>	VS	Basismaterialen	BB	1.4	665
<i>Mondi</i>	VK	Basismaterialen	AAA	9	575
<i>Sealed Air</i>	VS	Basismaterialen	BBB	7.3	129
<i>Industrie gemiddelde</i>		Basismaterialen	BBB	7.0	-

¹ Voor LyondellBasell en Mondi is deze score voor de indicator risico en management van uitstoot van giftige stoffen en afval, aangezien er geen informatie is voor de indicator over verpakkingsmateriaal en afval. LyondellBasell presteert matig en onder het gemiddelde in de industrie; Mondi behoort tot de leiders in zijn industrie.

² CO₂ Intensiteit in tCO₂ / \$ miljoen omzet en drukt uit hoeveel koolstof wordt uitgestoten voor elke miljoen \$ omzet. Gegevens zijn voor het boekjaar 2017.

Voortgang thema

Het eerste half jaar van 2020 stond in het teken van de eerste ronde gesprekken en het uitwerken van de samenwerking met andere beleggers rond de PRI werkgroep over plastic. Van januari tot maart spraken we met de ondernemingen Amcor, Berry Global, Greif, Huhtamäki Oyj, Mondi en Sealed Air. In juni vond ook een eerste gesprek plaats met LyondellBasell. We gebruikten deze eerste gesprekken om de dialoog en doelen te introduceren en meer informatie te verkrijgen over bijvoorbeeld de materiaal-stromen in het bedrijf. Ook kregen we beter inzicht in de belemmeringen die ondernemingen zien bij het verduurzamen van hun

producten. In de individuele profielen die hieronder volgen, wordt nader ingegaan op de inhoud van de gesprekken.

In maart presenteerden we ons engagement project aan de PRI werkgroep over plastic. We nodigden leden van de werkgroep ook uit om zich bij het project aan te sluiten, om ons initiatief nog meer kracht bij te zetten. Ook merkten we dat enkele andere beleggers uit de werkgroep zelf ook al met een paar dezelfde ondernemingen in gesprek waren. Door samen te werken, kunnen we onze verwachtingen afstemmen en zo de dialoog voor ons, maar ook voor de ondernemingen efficiënter maken.

In reactie op deze uitnodiging hebben zich tien institutionele beleggers gemeld om mee te doen. Door deze samenwerking met beleggers uit Europa, de Verenigde Staten, Australië en zelfs Japan, versterken we het draagvlak voor onze oproep aan de ondernemingen. Achmea IM blijft voor de meeste ondernemingen de lead investor. Bij LyondellBasell zal Robeco de lead-investor zijn, aangezien Robeco al met deze onderneming in gesprek was over het thema.

Ook werkt de PRI werkgroep aan een document met verwachtingen van beleggers aangaande de verduurzaming van de plastic waarde keten. Hierbij hebben we ook de hoofdlijnen van onze engagement doelen ingebracht, zodat deze mogelijk onderdeel worden van PRI aanbevelingen en meer beleggers de plastic keten met dezelfde verwachtingen en oplossingen kunnen benaderen. Voor het opstellen van deze verwachtingen heeft de PRI een externe expert aangezocht, en werd in juni ook een seminar georganiseerd waarbij experts aan het woord kwamen van de Ellen McArthur Foundation, de Europese Commissie, en van Amcor, een van de ondernemingen in ons engagement project. Op deze wijze draagt de samenwerking met de PRI en de leden van de plastic werkgroep bij aan de inhoudelijke versterking van het project en het draagvlak.

Vervolg

In het najaar zal een tweede ronde van gesprekken plaatsvinden. Een deel van die gesprekken is al gepland. In deze gesprekken zullen we nader ingaan op de concrete engagement doelen en daarbij ook werk van de PRI werkgroep over plastic betrekken. Aan deze gesprekken zal ook de bovengenoemde groep beleggers deelnemen die zich op onze uitnodiging bij het project heeft aangesloten.

9.2. Voortgang thema

Per eind juni 2020 laat het thema onderstaande voortgang op mijlpalen zien. De profielen van de individuele ondernemingen zijn weergegeven in het volgende hoofdstuk.

	Onderneming	Land	Mijlpaal					
			1.	2.	3.	4.	5.	6.
1	Amcor Ltd	Australië						
2	Berry Plastics Group Inc	Verenigde Staten						
3	Greif Inc	Verenigde Staten						
4	Huhtamaki Oyj	Finland						
5	LyondellBasell Industries NV	Verenigde Staten						
6	Mondi plc	Verenigd Koninkrijk						
7	Sealed Air Corporation	Verenigde Staten						

Symbool	1. Analyse van het bedrijf	2. Initiëren dialoog	3. Voeren dialoog	4. Toezegging bedrijf	5. Aanpassen beleid	6. Afronding dialoog
	Afgerond	Brief verzonden en ontvangst bevestigd	Gesprekken ingepland of gevoerd	Voorstel beleidswijziging beoordeeld en akkoord	Beleidswijziging doorgevoerd	
	Gestart	Brief verzonden	Gesprekken nog niet ingepland	Voorstel beleidswijziging beoordeeld en nog niet akkoord	Beleidswijziging wordt doorgevoerd	
			Gesprek afgewezen	Voorstel beleidswijziging nog niet beoordeeld	Beleidswijziging wordt niet doorgevoerd	
	Statuswijziging in rapportageperiode					
	Statuswijziging in rapportageperiode					

10. ESG dialoog Nederland

Nederlandse beursgenoteerde bedrijven zijn belangrijke actoren in de Nederlandse samenleving als werkverschaffers, centra voor innovatie en als bron van economische activiteit. Aandeelhouders hebben een controlerende rol en beïnvloeden via hun stembeleid en dialoog het ondernemingsbeleid. Vanwege de belangrijke rollen die Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen spelen is het relevant om extra aandacht te leggen op deze specifieke groep van ondernemingen via een permanente dialoog.

10.1. Achtergrond

Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen hebben de speciale aandacht van Nederlandse institutionele beleggers vanwege de directe sociaaleconomische belangen die de bedrijfsactiviteiten met zich mee brengen. Belangrijke strategische besluiten van Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen, zoals fusies en overnames, kunnen significante effecten hebben op lokale werkgelegenheid, de concurrentiepositie van de onderneming en lange termijn waardecreatie. Ook remuneratievoorstellen of (her)benoemingen van bestuurders leiden regelmatig tot maatschappelijk discussie. Wij hechten er dan ook grote waarde aan om op structurele wijze de dialoog te voeren met Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen. Hierbij toetsten wij de beleidsvoorstellen aan de uitgangspunten en best-practices van de Nederlandse Corporate Governance Code (herzien in 2016), en vanaf 1 januari 2019 aan de Nederlandse Stewardship Code. Bij het voeren van de dialogen trekken wij zoveel mogelijk op in collectief verband, verenigd in Eumedion.

De principes uit de Stewardship Code bieden ons als institutionele beleggers de mogelijkheid verantwoording af te leggen aan deelnemers en klanten over de wijze waarop wij als betrokken belegger invulling geven aan onze aandeelhoudersrechten. De Stewardship Code is in lijn met de verantwoordelijkheden die voor aandeelhouders gelden ten aanzien van transparantie rond het betrokkenheidsbeleid en stembeleid, zoals vastgelegd in de herziene EU-richtlijn aandeelhoudersrechten (Shareholders' rights directive). Zij onderstreept ook het belang van aandeelhoudersbetrokkenheid voor het streven naar lange termijn waardecreatie van de Nederlandse beursondernemingen, zoals vastgelegd in de Nederlandse Corporate Governance Code. Daarnaast verlangt de Stewardship Code van institutionele beleggers de bereidheid om, eventueel samen met andere institutionele beleggers, een constructieve dialoog aan te gaan met de Nederlandse beursondernemingen en met andere belanghebbenden.

Overzicht dialogen

In de eerste helft van 2020 is BPL Pensioen, voorafgaand aan de aandeelhoudersvergaderingen, in dialoog gegaan met acht Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen. Deze dialogen vonden plaats binnen het Eumedion verband, zie tabel 10.5.1

TABEL 10.1.1 DIALOGEN MET NEDERLANDSE BEURSGENOTEERDE ONDERNEMINGEN H1 2020

Onderneming	Besproken onderwerpen
Ahold-Delhaize	Lange termijn waardecreatie model, diversiteit, strategie, duurzaamheid, beloningsbeleid.
DSM	Lange termijn waardecreatie model, competentie- en diversiteitsmatrix, beloningsbeleid.
Heineken	Lange termijn waardecreatie model, competentie- en diversiteitsmatrix, strategie en risico's, duurzaamheid.
ING Groep	Lange termijn waardecreatie model, remuneratie, risicomanagement.
Philips	Lange termijn waardecreatie model, competentie- en diversiteitsmatrix, remuneratie, risicomanagement.
Unilever	Strategie, beloningsbeleid, duurzaamheid, corporate governance.
Wolters Kluwer	Lange termijn waardecreatie model, duurzaamheid, beloningsbeleid.

Relevante ontwikkelingen

Dit jaar waren er diverse agendapunten op de aandeelhoudersvergadering geagendeerd die tot discussie leidden bij investeerders. Zo is er met ondernemingen gesproken over het beloningsverslag, het nieuwe beloningsbeleid, diversiteit en klimaatbeleid.

Alle ondernemingen waarmee gesproken is hebben maatregelen genomen rondom de veiligheid van hun personeel, klanten en leveranciers, als gevolg van de COVID-19 crisis. Tijdens de dialogen, veelal digitaal, is er

uitgebreid gesproken over wat COVID-19 voor effect had op de onderneming en hoe men daarmee omgaat.

Naar aanleiding van de in 2019 inwerking getreden EU-Shareholders Rights Directive zijn Nederlandse beursondernemingen verplicht in 2020 hun (herziene) beloningsbeleid ter stemming voor te leggen aan de aandeelhouders. Aandeelhouders krijgen vanaf dit jaar ook de gelegenheid een adviserende stem uit te brengen over het remuneratieverslag. Er zijn diverse dialogen geweest met de ondernemingen die hun beloningsbeleid willen herzien en draagvlak hiervoor willen toetsen.

Dialogen met Nederlandse ondernemingen

ING Groep

Bij **ING Groep** is in de aanloop naar de AVA met de nieuwe voorzitter van de remuneratiecommissie gesproken over het nieuwe beloningsbeleid en het remuneratieverslag over 2019. Er is uitgebreid stilgestaan bij de wijze waarop ING het maatschappelijk draagvlak heeft getoetst voor haar nieuwe beloningsbeleid voor de Raad van Bestuur. Het nieuwe beleid is opgesteld na een uitgebreide consultatie onder aandeelhouders. Ook is er stilgestaan bij het verbeterprogramma, naar aanleiding van de witwasfraude. Het aangekondigde vertrek van de CEO in de zomer van 2020 naar de Zwitserse bank UBS is ook besproken. Het opvolgingsproces is in gang gezet. Inmiddels is bekend dat de huidige CRO, belast met het eerder genoemde verbeterprogramma, de rol van CEO overneemt.

Wolters Kluwer

Binnen het Eumedion verband en namens een aantal institutionele beleggers voerde het Achmea IM gesprek met **Wolters Kluwer** in aanloop naar de aandeelhoudersvergadering. Het belangrijkste gespreksonderwerp is het beloningsbeleid. Het salaris van de CEO staat al jaren in de top van de beloningen van topbestuurders van beursgenoteerde ondernemingen in Nederland. Aandeelhouders hebben het remuneratieverslag over 2019 afgewezen met 47 procent van de stemmen. Ook is het nieuwe beloningsbeleid afgewezen met 48 procent van de stemmen. Het oude beleid blijft vooralsnog van kracht, er was immers een stemvereiste nodig van minimaal 75 procent. Wolters Kluwer heeft toegezegd opnieuw in gesprek te gaan met haar aandeelhouders om te komen tot een nieuw beloningsbeleid dat opnieuw zal worden voorgelegd.

Philips

We hebben met **Philips** gesproken over diverse onderwerpen, waaronder het lange termijn waardecreatie model. Met behulp van dit model kan Philips aantonen hoe het op de lange termijn zowel financiële als maatschappelijke waarde wil toevoegen. In het kader van het diversiteitsbeleid is er binnen Philips het doel gesteld om het percentage vrouwen in senior management posities te verhogen naar 25% in 2020. We hebben de voortgang hiervan besproken evenals de ervaringen rondom de *unconscious bias awareness* training die door het management gevolgd is. Deze training is ontwikkeld om het risico op *bias*

(vooringenomenheid) te mitigeren en de inclusieve cultuur te optimaliseren. Ook is er stilgestaan bij het invoeren van het nieuwe beloningsbeleid. We hebben gesproken over het opnemen van een aantal duurzaamheidsdoelstellingen in de langetermijndoelstellingen. Bij de totstandkoming van het beloningsbeleid vergelijken ondernemingen zich graag met soortgelijke ondernemingen. Wij zijn positief over het feit dat Philips heeft aangegeven dat zij het aantal in de Verenigde Staten gevestigde ondernemingen in deze vergelijkingsgroep heeft gemaximeerd. Dit heeft een matigend effect op de hoogte van beloningen omdat in de Verenigde Staten een andere beloningscultuur heerst dan in Europa.

Heineken

Bij **Heineken** spraken we over het beloningsverslag en het nieuwe beloningsbeleid. Daarnaast is stilgestaan bij de ontwerprichtsnoeren van de Europese Commissie inzake het remuneratieverslag. Ook hebben we gesproken over de samenstelling van de vergelijkingsgroep, bij de totstandkoming van het nieuwe beloningsbeleid. De afstemming tussen de korte- en lange termijn doelstellingen in relatie tot de strategische doelstellingen van de onderneming is ook aan bod gekomen. De richtlijnen voor aandeelhouderschap van bestuurders is aan bod gekomen. We hebben het belang aangekaart van een beloningsbeleid dat is afgestemd op de identiteit, het doel en de waarden van de onderneming. Tenslotte werden de goedkeuringsdrempel van 75 procent voor het beloningsbeleid, de interne beloningsverhoudingen, en het belang van een brede maatschappelijke acceptatie van het beloningsbeleid besproken.

Ahold-Delhaize

Bij **Ahold-Delhaize** is gesproken over het beloningsbeleid. In 2019 is de duurzame retailcomponent teruggebracht van 20 procent naar 15 procent en tegelijkertijd het gewicht van de financiële maatstaven verhoogd. Er is gesproken over het opnemen van meer criteria op het gebied van duurzaamheid in het beloningsbeleid, bijvoorbeeld doelstellingen op het gebied van materiële zaken zoals leefbaar loon en/of klimaat. De onderneming stelt dat medewerkers haar meest waardevolle activa zijn en dat ze een vitale rol spelen in de COVID-19 crisis. De suggestie is gedaan om in het kader van het betalen van een leefbaar loon een streefcijfer vast te stellen dat kan worden gemeten. Hiermee kan worden bepaald of medewerkers een leefbaar loon ontvangen. Tenslotte is er stilgestaan bij de samenstelling van de peergroup, de groep waarmee de onderneming zich vergelijkt bij het opstellen van het beloningsbeleid.

Unilever

Bij **Unilever** is gesproken over de strategie, onder andere op het gebied van e-commerce activiteiten. Daarnaast is er gesproken over het aangepaste en meer gematigde beloningsbeleid. Sinds het aantreden van de nieuwe CEO begin 2019 is de vaste beloning verlaagd. Ook geeft Unilever duurzaamheidscriteria een belangrijkere rol in de beloning van bestuurders. Er is gesproken over de aankondiging om de Nederlands-Britse structuur los te laten en het

hoofdkantoor van Rotterdam naar Londen te verplaatsen. Unilever heeft het voornemen om volledig Brits te worden. De onderneming geeft aan hiermee haar strategische flexibiliteit te vergroten en de corporate governance te verbeteren. In de gesprekken zijn de voor- en nadelen van diverse opties besproken. Het duurzaamheidsprofiel van Unilever is in onze ogen waardevol en moet zoveel mogelijk behouden blijven. De plannen moeten nog goedgekeurd worden door de Britse en Nederlandse aandeelhouders.

DSM

Bij **DSM** is onder meer gesproken over de impact van de COVID-19 crisis op de verschillende bedrijfsonderdelen en de medewerkers wereldwijd. De opvolging van de CEO door een co-CEO-structuur is aan bod gekomen evenals het Erevoorzitterschap waar de CEO voor is benoemd. We hebben DSM aangemoedigd om de informatievoorziening in het remuneratierapport te verbeteren. Op het gebied van duurzaamheid hebben we gesproken over de strategische focus op klimaat, energie en grondstoffencirculatie. Ook is er stilgestaan bij het thema loonkloof. DSM heeft in 2019 een analyse gemaakt van de loonkloof tussen mannen en vrouwen, welke in het voordeel was van vrouwen. Dit wordt veroorzaakt doordat een hoger percentage mannen werkzaam is in lagere functies. Verder is er stilgestaan bij de Gedragscode waar de leveranciers van DSM onder vallen.

Door middel van assessments en audits controleert DSM of ze handelen in overeenstemming met de normen en waarden van DSM. Tenslotte hebben we gesproken over de brief die DSM eind februari heeft ontvangen van Ocean Wood Capital Management. Deze belegger meent dat de verschillende onderdelen van DSM los meer waard zijn dan de huidige waardering van DSM als geheel. Deze belegger meent dat de benoeming van de nieuwe co-CEO's een goed moment is om de bedrijfsstructuur te evalueren en te optimaliseren. Zo zou het verkopen van de divisie "Materials" een oprijvend effect van de koers hebben van de voedingsdivisie.

11. Collectieve Initiatieven

Waar mogelijk en gewenst is BPL Pensioen betrokken bij andere vormen van dialoog. Met andere beleggers worden dan bijvoorbeeld de krachten gebundeld voor een collectieve engagement. Deze dialogen zijn vaker gericht op sectoren, specifieke onderwerpen (bijvoorbeeld remuneratie of CO₂-uitstoot) of overheden en andere regelgevende instanties.

11.1. Collectieve initiatieven

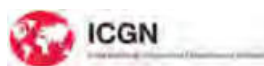
BPL Pensioen is actief in een aantal nationale en internationale samenwerkingsverbanden ter bevordering, ontwikkeling of uitdraging van Maatschappelijk Verantwoord Beleggen. Daarnaast is BPL Pensioen ondertekenaar van een aantal Initiatieven waaronder 'investor statements', die belangrijk zijn vanuit de identiteit van de eigen organisatie of die van onze klanten. Ten slotte trekt BPL Pensioen op met andere institutionele beleggers, bijvoorbeeld daar waar collectieve dialoog met ondernemingen of internationale beleidsmakers effectiever is dan op individuele basis.

Aansluiting bij internationale initiatieven

BPL Pensioen ondersteunt actief de volgende initiatieven:

Bestuurder van Eumedion
Lid van Investment Committee
Lid werkgroep bestuurdersbezoldiging
Lid Auditcommissie
Lid Juridische commissie

Lid Shareholders Responsibilities Committee

Signatory van de Principles for Responsible Investment

Signatory van het Carbon Disclosure Project

Collectieve initiatieven en investor statements

In tabel 11.1.1 wordt een overzicht gegeven van alle initiatieven waar BPL Pensioen, ook namens BPL Pensioen, steun aan heeft verleend. In de eerste helft van 2020 was BPL Pensioen actief in 39 collectieve engagements en samenwerkingsverbanden, waarvan 8 initiatieven in de 1ste helft van 2020 werden gestart. Hieronder introduceren we initiatieven die het afgelopen half jaar zijn ondertekend, en noemen we waar relevant ontwikkelingen rond eerder gesteunde initiatieven. We steunden verschillende initiatieven gericht op de verantwoorde aanpak van de COVID-19 crisis en het herstel. Deze worden hieronder eerst genoemd.

Oproep aan de Farmaceutische sector in relatie tot de COVID-19

Onder aanvoering van vermogensbeheerder Achmea Investment Management is een Investor Statement opgesteld dat de farmaceutische industrie oproept tot internationale samenwerking bij de bestrijding van het coronavirus. In totaal hebben 65 institutionele investeerders van Japan tot de Verenigde Staten en met samen meer dan € 5 biljoen beheerd vermogen dit Investor Statement ondertekend. Aan het initiatief werd wereldwijd aandacht besteed, van de New York Times, Financial Times en die Zeit tot, dichterbij huis, de NOS en de NRC. In mei hebben 24 beursgenoteerde farmaceuten het Investor Statement ontvangen en op dit moment voert de coalitie van investeerders gesprekken met deze bedrijven. Via ons engagement thema “Goede & Beschikbare medicijnen” zal BPL Pensioen ook op langere termijn aandacht blijven besteden aan dit onderwerp. In de rapportage over dit thema vindt u verdere achtergrondinformatie over dit Investor Statement en de vervolgstappen.

Verantwoordelijkheid ondernemingen tijdens en na de COVID-19 crisis

Naar aanleiding van de COVID-19 uitbraak heeft het Interfaith Center on Corporate Responsibility (ICCR) in samenwerking met diverse internationale institutionele beleggers, waaronder BPL Pensioen, een investor statement opgesteld dat ondernemingen oproept verantwoordelijk om te gaan met de gevolgen van de COVID-19 crisis. De ondernemingen worden onder andere opgeroepen om de veiligheid van medewerkers en klanten op één te zetten, prudent financieel beleid te voeren om onzekerheid het hoofd te kunnen bieden, tijdelijk personeel niet direct te ontslaan en op een verantwoordelijke manier om te gaan met klanten en toeleveranciers om zo de economische schade, ook voor werknemers in productielanden, zo beperkt mogelijk te houden.

COVID-19 preventie vleesindustrie

BPL Pensioen heeft een brief van het ICCR onderschreven, gericht aan de vleesverwerkende industrie in de Verenigde Staten. Aanleiding was het grote aantal medewerkers in de ondernemingen dat besmet raakte met het COVID-19 virus. De ondernemingen waaronder Tyson Foods, Inc., Hormel

Foods Corporation en JBS S.A. werden verzocht om veel betere preventie maatregelen te nemen, zoals het faciliteren van afstand houden, de productiesnelheid te verlagen, een (tijdelijke) verhoging van het loon in te voeren in plaats van ‘lump sum’ bonussen, en positief geteste werknemers volledig betaald ziekteverlof te garanderen. Ook werd gevraagd om te zorgen voor voldoende beschermende middelen voor de werknemers en verplichte tests voor aanvang van het werk.

Groen en duurzaam herstel na de COVID-19 crisis

COVID-19 vormt een unieke uitdaging voor het Nederlands bedrijfsleven en wij vinden het belangrijk dat bij het herstellen van de economie ingezet wordt op duurzame ontwikkeling. De Dutch Sustainable Growth Coalition, een samenwerkingsverband van grote Nederlandse ondernemingen, nam het initiatief voor een verklaring waarin steun wordt uitgesproken voor inzet op duurzame groei. BPL Pensioen heeft deze verklaring ook ondertekend. De ondertekenaars willen samen met de Europese en Nederlandse overheid investeren in een schonere en inclusievere economie, en vragen de Nederlandse regering om de EU Green Deal te verankeren in de COVID-19 herstellepakketten. Ook verklaren de ondertekenaars dat ze de bijdrage aan de bestrijding van klimaatverandering willen baseren op wetenschappelijk onderbouwde doelen en roadmaps. Daarbij vragen ze de Nederlandse overheid om medewerking. Het statement roept de Nederlandse overheid op om de UN Sustainable Development Goals (SDGs) en het Klimaat akkoord van Parijs als uitgangspunt te nemen bij het opstellen van investeringsprogramma's voor het COVID-19 herstelplan. Daarnaast wordt opgeroepen om duidelijke, meetbare doelen te stellen om zo bedrijven het vertrouwen te geven om te investeren in groene, CO2-neutrale projecten.

Verbetering beleid mensenrechten

De Investor Alliance for Human Rights, een initiatief van het Interfaith Center on Corporate Responsibility (ICCR) heeft een brief gestuurd aan een groep internationale ondernemingen vanwege hun achterblijvende prestaties op de Corporate Human Rights Benchmark (CHRB) een vergelijkend onderzoek naar mensenrechtenbeleid van ondernemingen. De brief vraagt de ondernemingen om hun mensenrechtenbeleid en – risico- analyse te versterken en daarover publiekelijk te rapporteren. Wij hebben deze brief mede ondertekend.

Bezwaar tegen uithollen aandeelhoudersrechten

BPL Pensioen heeft een brief, op initiatief van de PRI, ondertekend waarin beleggers de Amerikaanse ‘beurswaakhond’ SEC met klem verzoeken af te zien van de voorgestelde regelgeving die het (opnieuw) indienen van aandeelhouderresoluties zouden bemoeilijken door verhogingen van stemdrempels en strengere eigendomsvereisten. Daarnaast zouden stemadviezen van stemadviseurs die institutionele beleggers adviseren eerst voorgelegd dienen te worden aan de onderneming waardoor beïnvloeding kan plaatsvinden en institutionele beleggers

mogelijk niet tijdig hun stemadviezen zouden ontvangen. Deze regelgeving zou onafhankelijke en tijdige advisering aan institutionele beleggers belemmeren en daarmee ook onze rol als betrokken aandeelhouder.

Ontwikkelen biodiversiteitsimpact indicatoren

Ecosystemen en biodiversiteit staan onder toenemende druk door activiteiten van ondernemingen. Aan de andere kant realiseren steeds meer ondernemers en beleggers dat zij voor hun rendement afhankelijk zijn van die ecosystemen en dat verlies aan biodiversiteit op termijn verlies aan inkomsten zal betekenen. Het is voor beleggers daarom van groot belang te kunnen meten wat voor impact hun investeringen hebben op biodiversiteit en vice-versa. Helaas ontbreken de juiste instrumenten nog om die impact te meten. Daarom steunde BPL Pensioen een initiatief van Mirova, BNP Paribas, AXA IM en Sycomore Asset Management, tot ontwikkeling van 'biodiversity impact metrics' die de totale impact van beleggingen op biodiversiteit in beeld kunnen brengen. De meetmethodes dienen transparant te zijn en ook toepasbaar op het niveau van portefeuilles en benchmarks.

Aanpak vervuiling door PFAS in voedselverpakkingen

Poly- en perfluoralkylstoffen (PFAS) is een groep van meer dan 4700 chemicaliën die gebruikt worden bij de productie van plastic en kartonnen voedselverpakkingen. Deze chemicaliën worden steeds vaker in verband gebracht met een tal van gezondheids- en milieurisico's en bouwen zich bijvoorbeeld op in voedselketens, besmetten wild en veroorzaken bodem- en watervervuiling. BPL Pensioen heeft een brief van de Schotse NGO Fidra aan retail- en restaurantketens gesteund, waarin wordt gevraagd geen PFAS meer te gebruiken in voedselverpakkingen. De brief is onder andere gestuurd aan Ahold Delhaize, Tesco en Walmart en aan restaurantketens zoals McDonald's en Starbucks.

Olie - en gas winning in het Arctic Wildlife Refuge

BPL Pensioen heeft een vervolgbrief gesteund van de Sierra Club en Trillium Asset Management met betrekking tot olie en gaswinning in het Arctic National Wildlife Refuge. Zowel banken als olie- en gasbedrijven werden al in 2018 verzocht hun productie in deze regio, of het financieren hiervan, te beëindigen. Ook toen steunde BPL Pensioen die oproep. Bank of America (BoA) is momenteel de laatste grote bank uit de Verenigde Staten die nog geen einde heeft gemaakt aan het financieren van olie en gaswinning in het Noordpoolgebied. Wij hebben daarom ook deze nieuwe brief aan BoA ondertekend.

Waterrisico's in agrarische productieketens

Dit jaar ronden we ook een collaboratieve engagement af onder aanvoering van de PRI over waterrisico's in agrarische productieketens. Bijvoorbeeld ondernemingen met een sterke afhankelijkheid van katoenteelt kunnen hard getroffen worden ten gevolge van waterschaarste of overstromingen. Ook wanneer deze wat verderop in de waardeketen plaatsvinden. Binnen dit engagement traject is er in de 1e fase engagement gevoerd met 32 ondernemingen en in de 2e fase met 17 ondernemingen. De gehele engagement liep van 2015 tot medio 2020. Namens de coalitie van investeerders hebben wij een co-lead rol gehad voor de onderneming Adidas.

In de evaluatie is gebleken dat 11 van de 17 bedrijven verbeteringen hebben doorgevoerd, met name op het gebied van transparantie. Op basis van de evaluatie heeft Adidas de grootste stappen gezet in vergelijking met de andere ondernemingen waarmee engagement werd uitgevoerd. Een resultaat waar we trots op zijn, maar we zien tevens dat er op dit onderwerp nog veel stappen gezet kunnen worden. De aanbevelingen die gedaan zijn in de evaluatie, waaronder het versterken van een escalatie-strategie bij bedrijven die geen verbeteringen laten zien, zullen wij gebruiken om onze engagement te versterken.

TABEL 11.1.1 OVERZICHT COLLECTIEVE ACTIVITEITEN BPL PENSIOEN

Initiatief	Rol	Thema	Samenwerking	Sinds
Investor Statement "Pharmaceutical Sector & Covid-19"	Initiator		Coalitie met 65 investeerders	H1 2020
Business Green Recovery Statement COVID-19	Investor statement		Dutch Sustainable Growth Coalition (DSGC)	H1 2020
Follow-up on oil and gas development and the Arctic National Wildlife Refuge	Investor statement		Trillium Asset Management	H1 2020
Recommendations for the Meat Sector During COVID-19	Investor statement	 	Interfaith Center on Corporate Responsibility (ICCR)	H1 2020
Preventing PFAS pollution by removing forever chemicals from food packaging	Investor statement	 	Fidra	H1 2020
The Need for Biodiversity Impact Metrics	Investor statement		Mirova	H1 2020

Investors Call on Companies to do Their Part to Support Workers and Markets During the Coronavirus Crisis	Investor statement		Interfaith Center on Corporate Responsibility (ICCR)	H1 2020
SECs proposed changes to shareholder proposals and proxy advisory firms	Investor statement		PRI	H1 2020
Investor Statement Calling on Companies to Improve Performance on the Corporate Human Rights Benchmark	Investor statement		Interfaith Center on Corporate Responsibility (ICCR)	H1 2020
Investor Expectations Statement on Climate Change for Airlines and Aerospace Companies	Supporting Investor		PRI	H2 2019
Alliance for Human Rights: dialogue with Alphabet	Supporting Investor		Interfaith Center on Corporate Responsibility (ICCR)	H2 2019
Letter to include ghost gear in the Marine Stewardship Council's Sustainable Fisheries Standards	Supporting Investor		Global Ghost Gear Initiative	H2 2019
Investor support for the collaborative efforts to work towards improved transparency into the supply chains and due diligence frameworks in the luxury sector	Supporting Investor	 	The Platform Living Wage Financials (Platform)	H2 2019
Pesticide Use Reduction and Safer Chemicals Management	Supporting Investor		Mercy Investment Services	H2 2019
Invitation to sign ICCR Investor Letter on Lobbying and the Access to Nutrition Index	Supporting Investor		Interfaith Center on Corporate Responsibility (ICCR)	H2 2019
Investor letter to Amazon on labour rights	Supporting Investor		Investor Alliance for Human Rights	H1 2019
Letter to mining companies on tailings dam disclosure	Supporting Investor	 	Investor Mining and Tailings Safety Initiative	H1 2019
Letter of reliance to Glencore on coal commitments	Supporting Investor		IIGCC	H1 2019
The Global Investor Engagement on Meat Sourcing	Supporting Investor	 	Farm Animal Investment Risk & Return (FAIRR) initiative	H1 2019
Farm Animal Investment Risk & Return (FAIRR) initiative	Member	 	Farm Animal Investment Risk & Return (FAIRR) initiative	H1 2019
Investor Statement on the Responsible Sourcing of Cobalt	Supporting Investor	 	PRI	H1 2019
Tobacco Free Pledge	Supporting Investor		Tobacco Free Portfolios	H2 2018
Statement of investor commitment to support a just transition on climate change	Supporting Investor	 	PRI, Grantham Research Institute and ITUC	H2 2018
Working Group on Sustainable Palm Oil Expectation Statement	Supporting Investor	 	PRI	H2 2018
Investor letter to energy companies regarding water disclosure	Supporting Investor	 	Interfaith Center on Corporate Responsibility (ICCR)	H2 2018
Investor expectations statement on deforestation in soybean supply chains	Supporting Investor	 	PRI	H2 2018
Investor Statement on Corporate Accountability for Digital Rights	Supporting Investor		Investor Alliance for Human Rights	H2 2018

Platform Living Wage for Financials	Member	 	10 Nederlandse Financiële instellingen	H2 2018
Climate change transition for oil and gas	Supporting Investor		PRI	H1 2018
Access to Nutrition	Supporting Investor		Access to nutrition	H1 2018
CDP Non-disclosure Campaign	Supporting Investor		CDP	H1 2018
Investor Alliance for Human Rights	Supporting Investor		ICCR	H1 2018
Investor Decarbonisation Initiative	Supporting Investor		ShareAction	H1 2018
Know the Chain Investor Statement	Investor Statement		Know the Chain, ICCR	H1 2018
PRI water risks in agricultural supply chains	Supporting Investor		PRI	H1 2018
Workforce Disclosure Initiative	Investor Statement		ShareAction	H1 2018
Climate Action 100+	Supporting Investor		IGCC, UN PRI, AIGCC, Ceres	H2 2017
Fairr antibiotics farm animals	Investor Statement		Fairr	H2 2017
Cattle linked deforestation	Supporting Investor	 	UN PRI, Ceres	H2 2017
Investor Expectations on Corporate Climate Lobbying	Supporting Investor		UNPRI	H1 2018
FAIRR Initiatief	Supporting Investor	 	UNPRI	H1 2017
DNB SDG Werkgroep	Lid Werkgroep	 	Nederlandse Institutionele Beleggers	H1 2017
Platform Carbon Accounting Financials	Voorzitter Werkgroep Credits		PCAF	H1 2017
Carbon Disclosure Project	Ondertekenaar		CDP	2009
UN PRI	Ondertekenaar	 	UNPRI	2007

GEZONDHEIDSTECHNOLOGIE NEDERLAND	KLIMAAT
ESG SCORE MSCI A	START DIALOOG 30-3-2018
BROEIKASGASSCORE 10/10	MIJLPAAL 3
Relevantie en doelstelling	<p>Het Nederlandse Koninklijke Philips heeft sinds het afsplitsen van de lichtdivisie een sterke focus op gezond leven, preventie, diagnostiek, behandeling en thuiszorg. Philips ontwikkelt onder meer medische apparatuur. Namens het collectief Climate Action100+ voeren wij de dialoog met Philips. Het engagement richt zich op drie aspecten. Onder de noemer governance zijn wij in gesprek over de bestuurlijke verantwoordelijkheden binnen het bedrijf op het gebied van klimaatverandering. Door de onderneming zijn er inmiddels scenario-analyses uitgevoerd die de potentiële invloed van klimaatverandering op het bedrijf in kaart brengen, zowel in positieve als in negatieve zin. Zo is onderzocht wat de financiële consequenties zijn voor het bedrijf in het geval van sterk stijgende CO₂ prijzen. Volgens Philips valt dit effect erg mee, gegeven de beperkte energie-intensiteit van het bedrijf.</p> <p>Een tweede onderwerp op de agenda betreft het terugdringen van broeikasgasemissies. Philips streeft naar CO₂-neutraliteit in 2020. Philips rapporteert uitgebreid over de CO₂ voetafdruk en weegt klimaat gerelateerde prestaties mee in de beloning van het management. Naar verwachting is vracht en logistiek het onderdeel waar nog veel winst in dit opzicht valt te behalen.</p> <p>Transparantie is het derde onderwerp van de dialoog. Bij aanvang van ons dialoog met Philips, werd er binnen gesproken over de aanbevelingen van de TCFD waarin staat hoe partijen kunnen rapporteren over klimaatrisico. Wij zullen het belang hiervan benadrukken en de onderneming vragen de TCFD aanbevelingen te implementeren.</p>
Voortgang	<p>Philips rapporteert inmiddels volgens de richtlijnen van de TCFD. Naast transparantie, zien wij ook verbeteringen op het gebied van governance en emissies. In 2017 was de uitstoot hoger dan in het voorgaande jaar, wat te wijten was aan de toename van vrachtluchten. Dit heeft binnen de top van Philips een schokeffect teweeggebracht, waardoor de aandacht werd gevestigd op het terugdringen van luchtvracht. In het de eerste helft van 2020 spraken wij nogmaals met de onderneming. Philips had inmiddels belangrijke stappen gezet om deze trend te keren. De onderneming heeft een commissie opgezet die verantwoordelijk is voor het reduceren van vrachtluchten. De richtlijn voor transport werd veranderd naar 'geen vrachtluchten, tenzij'. Philips heeft bovendien 120 slimme vergaderruimtes ingericht om medewerkers die zich voorheen tussen Philips locaties met het vliegtuig verplaatsten, een alternatief te bieden. De onderneming zijn eigen activiteiten zullen voor het eind van 2020 volledig CO₂-neutraal zijn.</p>
Vervolg	<p>Momenteel heeft de onderneming zich al toegelegd op 'Science Based Targets' in lijn met het 2 graden scenario van het Klimaatkkoord van Parijs. Philips overweegt zich nu te committeren aan emissiedoelstellingen in lijn met het 1,5 graden scenario. Dit zou betekenen dat de onderneming de niet-operationele emissies, zoals het energieverbruik van de producten die het verkoopt, nog sneller moet reduceren. Deze stap past bij onze doelstelling, het terugdringen van broeikasgasemissies. Wij steunen deze ambitie en zullen bij een volgend contact ons standpunt benadrukken en Philips bewegen deze stap daadwerkelijk te maken. Ook zullen wij reflecteren op de eerste behaalde resultaten van de maatregelen die de onderneming neemt ten aanzien van het gebruik van vrachtluchten. Bij tegenvallend resultaat vragen we de onderneming concrete doelstellingen op te stellen.</p>

12. Lijst van ondernemingen

	Onderneming	Sector	Land van herkomst	Engagement omschrijving
1	Amcor Ltd	Basismaterialen	Australië	Plastics
2	American Water Works Company, Inc.	Nutsbedrijven	Verenigde Staten	Waterrisico bij water- en elektriciteitsbedrijven
3	BMW	Duurzame consumptiegoederen	Duitsland	Dialog Klimaattransitie
4	C.H. Robinson Worldwide, Inc.	Industrie	Verenigde Staten	Klimaat en transport
5	Carrefour SA	Niet-duurzame consumptiegoederen	Frankrijk	Leefbaar Loon
6	Casino, Guichard-Perrachon SA	Niet-duurzame consumptiegoederen	Frankrijk	Leefbaar Loon
7	Chubu Electric Power Company, Incorporated	Nutsbedrijven	Japan	Waterrisico bij water- en elektriciteitsbedrijven
8	Conagra Brands, Inc.	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Access to Nutrition
9	Covestro AG	Basismaterialen	Duitsland	Industriële Energie-efficiëntie
10	Deutsche Post AG	Industrie	Duitsland	Klimaat en transport
11	Electricite de France SA	Nutsbedrijven	Frankrijk	Waterrisico bij water- en elektriciteitsbedrijven
12	Emera Inc	Nutsbedrijven	Canada	Waterrisico bij water- en elektriciteitsbedrijven
13	ENGIE SA	Nutsbedrijven	Frankrijk	Waterrisico bij water- en elektriciteitsbedrijven
14	Expeditors International of Washington, Inc.	Industrie	Verenigde Staten	Klimaat en transport
15	Exxon Mobil Corp.	Energie	Verenigde Staten	Dialog Klimaattransitie
16	Fortescue Metals Group Ltd	Basismaterialen	Australië	Industriële Energie-efficiëntie
17	Fortum Oyj	Nutsbedrijven	Finland	Waterrisico bij water- en elektriciteitsbedrijven
18	Greif Inc	Basismaterialen	Verenigde Staten	Plastics
19	Home Depot, Inc.	Duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Leefbaar Loon
20	HUGO BOSS AG	Duurzame consumptiegoederen	Duitsland	Leefbaar Loon
21	Huhtamaki Oyj	Basismaterialen	Finland	Plastics
22	Li & Fung Limited	Duurzame consumptiegoederen	Hong Kong	Leefbaar Loon
23	LyondellBasell Industries NV	Basismaterialen	Verenigde Staten	Plastics
24	Marathon Oil Corporation	Energie	Verenigde Staten	Dialog Klimaattransitie

	Onderneming	Sector	Land van herkomst	Engagement omschrijving
25	METRO AG	Niet-duurzame consumptiegoederen	Duitsland	Leefbaar Loon
26	Mondi plc	Basismaterialen	Verenigd Koninkrijk	Plastics
27	Nestle S.A.	Niet-duurzame consumptiegoederen	Zwitserland	Access to Nutrition
28	Nucor Corporation	Basismaterialen	Verenigde Staten	Industriële Energie-efficiëntie
29	OMV AG	Energie	Oostenrijk	Dialogo Klimaattransitie
30	Pinnacle West Capital Corporation	Nutsbedrijven	Verenigde Staten	Waterrisico bij water- en elektriciteitsbedrijven
31	PPG Industries, Inc.	Basismaterialen	Verenigde Staten	Industriële Energie-efficiëntie
32	Public Service Enterprise Group Inc	Nutsbedrijven	Verenigde Staten	Waterrisico bij water- en elektriciteitsbedrijven
33	Ralph Lauren Corporation Class A	Duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Leefbaar Loon
34	Renault SA	Duurzame consumptiegoederen	Frankrijk	Dialogo Klimaattransitie
35	Royal Ahold Delhaize N.V.	Niet-duurzame consumptiegoederen	Nederland	Leefbaar Loon
36	Royal Mail plc	Industrie	Verenigd Koninkrijk	Klimaat en transport
37	Sealed Air Corporation	Basismaterialen	Verenigde Staten	Plastics
38	Severn Trent Plc	Nutsbedrijven	Verenigd Koninkrijk	Waterrisico bij water- en elektriciteitsbedrijven
39	Sika AG	Basismaterialen	Zwitserland	Industriële Energie-efficiëntie
40	SUBARU CORP	Duurzame consumptiegoederen	Japan	Dialogo Klimaattransitie
41	Suntory Beverage & Food Ltd.	Niet-duurzame consumptiegoederen	Japan	Access to Nutrition
42	Tesco PLC	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigd Koninkrijk	Leefbaar Loon
43	Tohoku Electric Power Company, Incorporated	Nutsbedrijven	Japan	Waterrisico bij water- en elektriciteitsbedrijven
44	Umicore	Basismaterialen	België	Industriële Energie-efficiëntie
45	Unilever NV	Niet-duurzame consumptiegoederen	Nederland	Access to Nutrition
46	United Parcel Service, Inc. Class B	Industrie	Verenigde Staten	Klimaat en transport
47	United Utilities Group PLC	Nutsbedrijven	Verenigd Koninkrijk	Waterrisico bij water- en elektriciteitsbedrijven
48	V.F. Corporation	Duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Leefbaar Loon
49	Veolia Environnement SA	Nutsbedrijven	Frankrijk	Waterrisico bij water- en elektriciteitsbedrijven

13. Afkortingenlijst

Afkorting	Uitgeschreven afkorting	Toelichting
AVA	Algemene Vergaderingen van Aandeelhouders	Stemmen op de AVA is voor actieve aandeelhouders een manier om de corporate governance of de activiteiten van een onderneming te beïnvloeden. De resultaten van stemmingen tijdens AVA's worden openbaar gemaakt. Als aandeelhouders tegen een voorstel stemmen, moet een onderneming maatregelen nemen.
CCS	Carbon capture and storage	CCS houdt in dat bij de verbranding van fossiele brandstoffen koolstofdioxide wordt afgevangen en vervolgens ondergronds geïnjecteerd en opgeslagen. Op die manier wordt voorkomen dat dit vervuilende broeikasgas de atmosfeer binnendringt.
CDP	Carbon Disclosure Project	De CDP is een organisatie die bedrijven en steden ondersteunt om de milieu-impact van grote bedrijven bekend te maken. Het doel is om van milieureportage en risicobeheer een bedrijfsnorm te maken en openbaarmaking, inzicht en actie naar een duurzame economie te stimuleren.
CHRB	Corporate Human Rights Benchmark	In 2017 opgerichte benchmark vergelijkt zo'n 100 bedrijven op hun mensenrechtenbeleid.
ESG	Environmental Social Governance	Criteria op het gebied van milieu, maatschappij en ondernemingsbestuur die worden gebruikt binnen verantwoord beleggen om ondernemingen te analyseren en beoordelen.
GRI	Global Reporting Initiative	GRI is een internationale organisatie die richtlijnen voor duurzaamheidsverslaggeving opstelt. In een duurzaamheidsverslag communiceert een organisatie publiekelijk over haar economische, milieu- en sociale prestaties.
ICCR	Interfaith Center on Corporate Responsibility	ICCR is een coalitie van geloof- en waarden gedreven investeerders die betrokken aandeelhouderschap en 'engagement' met ondernemingen zien als een krachtige katalysator voor verandering.
KPI	Key Performance Indicators	Key Performance Indicators (KPI's) zijn meetbare indicatoren die aantonen hoe de onderneming presteert en of het organisatorische doelstellingen gaat halen. Organisaties gebruiken KPI's op alle niveau's van de organisatie om prestaties en resultaten te evalueren. KPI's helpen de aandacht te richten op zaken die belangrijk zijn.
OESO Richtlijnen	Richtlijnen van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling	De OECD Guidelines for Multinational Enterprises of en zijn één van de belangrijkste internationaal erkende richtlijnen voor Corporate Social Responsibility, alle 34 OECD lidstaten en 10 andere landen hebben deze richtlijnen geaccepteerd. De OESO-richtlijnen bieden handvatten voor bedrijven om met kwesties om te gaan zoals ketenverantwoordelijkheid, mensenrechten, kinderarbeid, milieu en corruptie.
PRI	Principles for Responsible Investing	Mondiale vereniging van pensioenfondsen, vermogensbeheerders en ondernemingen die verantwoord beleggen willen bevorderen.
SBT's	Science Based Targets	SBT's zijn de wetenschappelijke kaders of doelstellingen, die nodig zijn om een transitie naar een koolstofarme economie te maken, waarin binnen de 2 graden opwarming van de aarde wordt gebleven. De ambitie van de dat ondernemingen deze SBT's onderdeel maken van hun korte- of langetermijn klimaatstrategie.
SDG	Sustainable Development Goal	Een reeks duurzame ontwikkelingsdoelstellingen, in 2015 opgesteld door de Verenigde Naties ter vervanging van de Millenniumdoelstellingen. 193 landen hebben samen afgesproken de 17 Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen te realiseren vóór 2030. De doelen zijn gericht op het aanpakken van maatschappelijke en milieu-uitdagingen, zoals klimaatverandering, het stimuleren van schone energie, extreme armoede, gendergelijkheid en duurzame landbouw. De doelen doen een beroep op zowel de publieke als de private sector om nauw samen te werken met de overheden van de landen die hebben ondertekend.
TCFD	Task Force on Climate-related Financial Disclosures	TCFD is een vrijwillige en consistente rapportagemethode voor ondernemingen over klimaatgerelateerde financiële risico's. De taskforce structureert haar aanbevelingen rond vier thema's: bestuur, strategie, risicobeheer en doelstellingen. TCFD is ontwikkeld door de Raad voor Financiële Stabiliteit. Ondernemingen kunnen deze aanbevelingen gebruiken om investeerders, kredietverstrekkers, verzekeraars en andere belanghebbenden van relevante informatie te voorzien.
TPI	Transition Pathway Initiative	Een initiatief van investeerders die de transitie naar een koolstofarme economie monitoren.

Colofon

Deze Voortgangsrapportage Thematische dialogen is een uitgave van Achmea Investment Management; opgesteld in juli 2020. Meer weten? Neem dan contact op met uw fondsmanager of account CIO.

Disclaimer

Achmea Investment Management B.V. ('Achmea IM') heeft de informatie in dit document met zorg samengesteld. De informatie is alleen bestemd voor gekwalificeerde beleggers en/of professionele beleggers zoals bedoeld in de Wet op het financieel toezicht (Wft). Dit document is of bevat (i) geen aanbod of uitnodiging om financiële instrumenten te kopen, te verkopen of te verhandelen, (ii) geen beleggingsaanbeveling of beleggingsadvies, (iii) geen juridisch, fiscaal of ander advies. Achmea IM raadt u af een (beleggings)beslissing uitsluitend te baseren op de informatie in dit document. Raadpleeg in voorkomende gevallen een juridisch, fiscaal of andere adviseur. Achmea IM is niet aansprakelijk voor schade die het gevolg is van zo'n (beleggings)beslissing. De informatie in dit document is (mede) gebaseerd op informatie die Achmea IM van betrouwbaar geachte informatiebronnen heeft verkregen. Achmea IM garandeert niet de betrouwbaarheid van die bronnen en de juistheid en volledigheid van de van die bronnen verkregen informatie. De informatie in dit document is puur informatief en u kunt daaraan geen rechten ontleen. Alle informatie is een momentopname, tenzij uitdrukkelijk anders is aangegeven. Het verstrekken van dit document na de oorspronkelijke publicatiedatum is geen garantie dat de hierin opgenomen informatie op die latere datum nog juist en volledig is. Achmea IM heeft het recht om deze informatie zonder aankondiging te wijzigen. Het noemen van rendementen op beleggingen in dit document dient uitsluitend als uitleg en toelichting. Achmea IM spreekt daarmee geen verwachting uit over het rendement of koersverloop van die beleggingen. De waarde van uw belegging kan fluctueren en in het verleden behaalde resultaten bieden geen garantie voor de toekomst. U mag de informatie in dit document alleen voor eigen persoonlijk gebruik kopiëren. U mag de informatie niet overnemen, vermenigvuldigen, distribueren of openbaren zonder schriftelijke toestemming van Achmea IM. Alle informatie (teksten, foto's, illustraties, grafisch materiaal, handelsnamen, logo's, woord en beeldmerken) blijft eigendom van of in licentie bij Achmea IM en wordt beschermd door auteursrecht, merkenrecht en/of intellectueel eigendomsrecht. Er worden geen rechten of licenties overgedragen bij gebruik van of toegang tot deze informatie. Achmea Investment Management B.V., statutair gevestigd te Zeist (KvK 18059537), beschikt over een vergunning als beheerder van beleggingsinstellingen zoals bedoeld in de Wet op het financieel toezicht. Achmea Investment Management B.V. is ingeschreven in het register van de Stichting Autoriteit Financiële Markten onder nummer 15001209.